

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ЗАПОРІЗЬКА ПОЛІТЕХНІКА»**

**СЕРЕДОВИЩЕ
ФУНКЦІОНУВАННЯ БІЗНЕСУ**

Навчальний посібник

Запоріжжя • НУ «Запорізька політехніка» • 2022

УДК 334.72 (075)

T48

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Національного університету «Запорізька політехніка»
(протокол № 3 від 06.12.2021 р.)*

Рецензенти:

Фролова Л.В. – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри підприємництва і торгівлі Національного університету «Одеська політехніка» (м. Одеса);

Трохимець О.І. – доктор економічних наук, професор, професор кафедри економічної теорії, національної та міжнародної економіки Класичного приватного університету (м. Запоріжжя);

Карпенко А.В. – доктор економічних наук, професор, професор кафедри економіки та митної справи Національного університету «Запорізька політехніка» (м. Запоріжжя).

Авторський колектив:

Ткаченко А.М. – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри підприємництва, торгівлі та біржової діяльності Національного університету «Запорізька політехніка»;

Ханенко А.В. – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри підприємництва, торгівлі та біржової діяльності Національного університету «Запорізька політехніка»;

Бугрім О.Ю. – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри підприємництва, торгівлі та біржової діяльності Національного університету «Запорізька політехніка».

T48

Ткаченко А.М.

Середовище функціонування бізнесу: Навчальний посібник / Ткаченко А. М., Ханенко А. В., Бугрім О. Ю. – Запоріжжя: НУ «Запорізька політехніка». 2022. – 169 с.

ISBN 978-617-529-376-8

Навчальний посібник призначений для поглиблення здобувачами вищої освіти засвоєння знань з дисципліни «Середовище функціонування бізнесу», містить завдання тестового контролю знань, приклади розв'язання типових задач та завдання для самостійного розв'язання.

УДК 334.72 (075)

ISBN 978-617-529-376-8

© Ткаченко А.М., 2022

© Ханенко А.В., 2022

© Бугрім О.Ю., 2022

© Національний університет
«Запорізька політехніка»,
2022

ВСТУП

В умовах переходу до ринкової економіки, який в нашій країні має дуже затяжний характер, ефективна організація бізнес-середовища, яка передбачає створення цивілізованих умов для стабільної та довгострокової діяльності господарюючих суб'єктів, набуває особливого значення.

Метою вивчення дисципліни «Середовище функціонування бізнесу» є набуття студентами теоретичних знань та навичок економічної практики з аналізу поведінки економічних суб'єктів в ринкових умовах, з ухвалення оптимальних господарських рішень за обмежених ресурсів.

Основними завданнями вивчення дисципліни «Середовище функціонування бізнесу» є: надання студентам теоретичних знань та формування необхідних навичок, які допоможуть їм самостійно:

- з'ясувати зміст уподобань споживача і його ринкового кошика;
- визначати стан рівноваги споживача і з'ясувати, під впливом яких факторів він може змінюватись;
- визначати раціональний обсяг споживання благ;
- з'ясувати сутність і фактори виробничого процесу;
- простежити залежність виробничого процесу від масштабів фірми.
- оцінювати основні взаємозв'язки між системою національних рахунків (СНР), моделювати макроекономічну рівновагу залежно від сукупного попиту і пропозиції;
- аналізувати наслідки безробіття та інфляції, дискреційної фіскальної політики;
- оцінювати ознаки і вплив кредитно-грошової політики уряду на динаміку виробництва;
- виявляти і оцінювати чинники економічного зростання України, принципові макроекономічні зв'язки.

Надані в методичних вказівках питання для самоконтролю знань студентів, методичні рекомендації до виконання типових практичних завдань та задачі для самостійного розв'язання нададуть можливість навчитися правильно орієнтуватися у вихідній інформації та розраховувати економічні показники діяльності конкретного суб'єкта господарювання.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

ТЕМА 1. ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК «РЕАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ» З «ЕКОНОМІЧНОЮ ТЕОРІЄЮ». НЕВІДРИВНІСТЬ МІКРО- ТА МАКРОЕКОНОМІКИ

Мета заняття: формування у студентів знань щодо місця мікроекономіки в системі економічних наук, з'ясуванню предмета та об'єкта мікроекономічного аналізу, методології та методів мікроекономічного дослідження. Навчити студентів розрізняти та надавати характеристику економічних теорій, розрізняти поняття «позитивна» і «нормативна» економіка.

Контрольні питання

1. Дайте визначення предмету мікроекономіки.
2. Чим відрізняються мікро- і макроекономіка?
3. Охарактеризуйте основні проблеми мікроекономіки.
4. Охарактеризуйте позитивну і нормативну мікроекономіку в економічних дослідженнях.
5. Назвіть функції мікроекономіки.
6. Дайте характеристику об'єктів та суб'єктів мікроекономіки
7. Дайте визначення дедуктивному і індуктивному методам дослідження.
8. Що дозволяє виявити метод наукової абстракції?
9. Чим відрізняються аналіз і синтез як методи економічних досліджень?
10. Що дозволяють виявити в дослідженні логічний і історичний підходи?
11. Що є завершальним елементом дослідження економічних явищ і процесів?

Практичні завдання

Завдання 1.1.

Визначте, які з наступних тверджень відносяться до мікроекономіки, а які – до макроекономіки:

1. Національний банк знизив облікову ставку з метою розширення доступу інвесторів до кредитів.
2. Кондитерська фабрика прийняла рішення про звільнення частини робітників.
3. Несподівані зливи та шквали призвели до втрати частини урожаю зернових і зростання цін на борошно, хліб та крупи.
4. Індекс цін споживчих товарів у 2002 році зріс порівняно з 2000 роком на 25%.
5. Попит на автомобілі скоротився внаслідок значного підвищення ціни бензину.
6. Зростання цін енергоносіїв підвищило витрати виробництва фірми.
7. Зростання цін енергоносіїв сприяло посиленню інфляції витрат.
8. Валовий внутрішній продукт України у минулому році зріс на 5%.
9. Споживачі намагаються витратити свої доходи раціонально з метою отримання найбільшої вигоди для себе.
10. Фактичний рівень безробіття за минулий рік зріс на 3%.
11. За минулий місяць прибуток фірми «АВК» зріс на 5 %.
12. Метою діяльності фірми є максимізація економічного прибутку.
13. Якщо ціни на бензин зростуть, його споживання зменшиться.
14. Зі зміною доходу видатки споживачів на товари першої необхідності змінюються незначно.

Завдання 1.2.

Визначте, правильні чи неправильні наступні твердження:

1. Головна мета вивчення мікроекономіки полягає у забезпеченні успішної майбутньої підприємницької діяльності студентів.

2. Об'єктом вивчення мікроекономіки є поведінка мікроекономічних суб'єктів.

3. Основними методами мікроекономічних досліджень є граничний аналіз та економічне моделювання.

4. У мікроекономіці переважає причинно-наслідковий та якісний аналіз.

5. Альтернативна вартість – це вартість втрачених можливостей.

6. Уряд може зробити альтернативні витрати суспільства на товар нульовими, прийнявши закон про встановлення нульової ціни товару.

7. Суб'єкт, який міг би отримувати заробітну плату 25 грн. за годину, мав би альтернативну вартість години відпочинку 25 грн.

8. Підручники університетської бібліотеки, якими студенти користуються безоплатно, не відносяться до економічних благ.

9. Припущення «за інших рівних умов» потрібне для того, щоб відокремити сторонні чинники при вивченні певного явища.

10. Економіка використовує ресурси ефективно, якщо є змога збільшити виробництво усіх видів благ.

11. Для мікроекономіки характерний функціональний, переважно кількісний аналіз та суб'єктивний підхід до вивчення економічних процесів.

12. Центральними суб'єктами мікроекономіки є споживач і фірма.

13. Проблема вибору в умовах обмеженості ресурсів полягає у визначенні, від якої кількості одного блага потрібно відмовитись, щоб отримати додаткову одиницю іншого блага.

14. Причиною широкого використання моделей у мікроекономіці є недоступність об'єкта – оригінала або небезпечність його безпосереднього дослідження.

15. Мікроекономіка вивчає поведінку індивідуальних економічних суб'єктів у різних ринкових структурах.

16. Мікроекономіка оперує такими величинами як загальний обсяг продукції, загальний рівень цін, загальний рівень зайнятості.

17. Будь-які економічні рішення ґрунтуються на порівнянні витрат і вигод.

18. Перевага моделювання порівняно з іншими методами полягає в отриманні висновків в межах зроблених припущень.

19. Якщо ви збиралися провести вечір перед телевізором, а друзі запросили вас на вечірку, ваш вибір не є економічним, оскільки будь-який варіант рішення для вас не пов'язаний з грошовими витратами.

20. Ринкова економіка більш ефективна, ніж планова, тому що урядовці держав з ринковою економікою краще знають економічну теорію і проводять кращу економічну політику.

Завдання 1.3.

Визначте одну правильну відповідь

1. Предметом мікроекономіки є:

- а) поведінка економіки в цілому;
- б) поведінка індивідуальних господарських суб'єктів у різних ринкових структурах;
- в) поведінка споживачів на ринках товарів і послуг;
- г) поведінка фірм на ринках товарів і ресурсів.

2. Мікроекономіка досліджує:

- а) поведінку окремих економічних суб'єктів, котрі приймають рішення в умовах обмеженості ресурсів;
- б) поведінку виробників, котрі приймають рішення щодо виробництва в умовах обмеженості ресурсів;
- в) поведінку споживачів, котрі приймають рішення щодо покупок в умовах обмеженості доходу;
- г) прийняття державою рішень щодо виробництва благ в умовах обмеженості ресурсів.

3. Мікроекономіка:

а) оперує поняттями сукупного рівня виробництва, зайнятості та доходу;

б) досліджує поведінку споживачів і фірм у різних ринкових структурах;

в) вивчає поведінку окремих секторів економіки;

г) вивчає поведінку індивідуальних економічних суб'єктів у відкритій економіці.

4. До мікроекономічних відноситься проблема взаємозв'язку:

а) інфляції та безробіття; б) ціни та обсягу попиту на товар;

в) доходу та заощаджень; г) процентної ставки та попиту на гроші.

6. Яка з наступних проблем є мікроекономічною?

а) вплив грошового пропонування на інфляцію;

б) вплив урядових видатків на рівень зайнятості;

в) вплив дефіциту товарів на заощадження;

г) вплив зміни ціни нафти на виробництво автомобілів

7. До проблем, які вивчаються мікроекономікою, не відноситься:

а) ефективне використання ресурсів;

б) необмежені виробничі ресурси;

в) максимальне задоволення потреб;

г) рідкісність благ.

8. Основними суб'єктами мікроекономічного аналізу є:

а) підприємства та банки; б) наймані робітники та підприємці;

в) споживач і фірма; г) ринки товарів і ресурсів.

9. Економічними вважаються ресурси, які:

а) є обмеженими; б) мають цінність;

в) купуються і продаються; г) всі відповіді правильні.

10. Основна економічна суперечність, що вивчається мікроекономікою, зумовлена:

а) посиленням втручання держави в економіку та процесом глобалізації;

б) погіршенням екологічної ситуації та існуванням монополій;

в) наявністю практично у всіх країнах світу безробіття та інфляції;

г) безмежністю потреб та обмеженістю ресурсів для їх задоволення.

11. Проблема вибору, з якою постійно стикаються економічні суб'єкти, зумовлена тим, що:

- а) всі люди прагнуть якнайкраще задовольнити свої потреби;
- б) всі люди мають різні смаки та уподобання;
- в) потреби людей безмежні, а ресурси обмежені;
- г) всі люди прагнуть вищого рівня добробуту.

12. Компромісний характер вибору в економіці зумовлений тим, що потреби необмежені, а ресурси:

- а) ефективні; б) економічні; в) рідкісні; г) необмежені.

13. Яка з наведених характеристик найтісніше пов'язана з поняттям «економічні ресурси»?

- а) безкоштовні; б) рідкісні; в) різноманітні; г) необмежені.

14. Для економічних ресурсів не характерна:

а) обмеженість; б) різноманітність; в) безмежність; г) корисність.

5. Внаслідок обмеженості економічних ресурсів і необмеженості потреб мікроекономічних суб'єктів перед ними постає проблема:

- а) вибору і оцінки альтернативної вартості рішень;
- б) координації дій всіх учасників ринку;
- в) справедливого розподілу доходів;
- г) грошової оцінки ресурсів.

16. Економічне поняття «обмеженість ресурсів» означає:

а) відсутність у країні певних природних ресурсів;
б) неможливість задоволення всіх людських потреб;
в) стан ресурсів у період економічного спаду;
г) високі ціни на товари, які обмежують можливість їх придбання.

17. Економісти стверджують, що кожна економічна система стикається

з проблемою обмеженості ресурсів. Це означає, що:

а) деякі товари можна купити тільки за дуже високими цінами;

б) слаборозвинені країни мають дефіцит певних товарів; для розвинених країн цієї проблеми не існує;

в) економічні ресурси ніколи **не бувають достатніми, щоб задовольнити усі людські потреби;**

г) у будь-якій економіці трапляються спади, під час яких виникає нестача певних благ.

18. Сутність проблеми обмеженості ресурсів найкраще розкриває твердження:

а) чим менше певного ресурсу, тим він більш обмежений;

б) ресурсів завжди не вистачає для задоволення усіх людських потреб;

в) бідні країни в більшій мірі відчувають обмеженість ресурсів;

г) у будь-якій країні завжди чого-небудь не вистачає.

19. Проблему обмеженості ресурсів:

а) можна вирішити за умов жорсткої економії всіх ресурсів;

б) можна вирішити за умов обмеження потреб всіх суб'єктів економіки;

в) можна буде вирішити лише у майбутньому, коли рівень розвитку науки і техніки дозволить суттєво збільшити виробництво благ;

г) неможливо вирішити за жодних умов.

20. Проблема обмеженості ресурсів може бути вирішена, якщо:

а) усі країни світу стануть постіндустріальними суспільствами;

б) будуть знайдені практично невичерпні джерела енергетичних ресурсів;

в) країни відмовляться від конкуренції на користь співробітництва;

г) не може бути вирішена за жодних умов.

21. Якщо в економіці країни задіяні всі ресурси, то більшу кількість будь-якого продукту:

а) можуть виробити тільки приватні підприємці;

б) можна виробити лише за рахунок скорочення виробництва деяких інших;

в) може виробити тільки державний сектор економіки;

г) не можна виробити взагалі.

ТЕМА 2. ОБМЕЖЕННЯ, АЛЬТЕРНАТИВИ, ВИБІР

Мета заняття: формування у студентів ґрунтовних знань щодо сутності понять економічного способу мислення: «дефіцит і вибір», «усвідомлена поведінка». Набуття практичних навичок щодо визначення економічних проблем: обмежений прибуток, необмежені бажання, бюджетне обмеження та бюджетна лінія, суспільні економічні проблеми, обмежені ресурси, ресурсні категорії. Оволодіння студентами такими ключовими концепціями як стосунки між людьми, економіка загалом і як стандарт життя.

Контрольні питання

1. Яким чином в економіці при аналізі ситуацій і ухваленні рішень враховується різноманітність мотивів поведінки людей?

2. Що є економічними законами, чим вони відрізняються від законів природи?

3. Чому обмеженість ресурсів примушує людину робити вибір?

4. Дайте характеристику взаємовідносин між продавцем і покупцем.

5. Дайте характеристику економічних моделей та економічних змінних.

6. Розкрийте поняття «потреби» та її види.

7. Як Ви розумієте категорію «економічний спосіб мислення»?

8. Що таке дефіцит?

9. Як ви розумієте усвідомлену поведінку?

10. Дайте визначення альтернативній вартості.

11. Назвіть фактори, що впливають на бюджетну лінію.

12. Яка взаємозалежність обмеження і вибору?

13. Назвіть шляхи зростання виробничих можливостей.

14. Основні фактори економічного зростання.

Практичні завдання

Завдання 2.1.

Визначте, які з наступних тверджень є позитивними, а які – нормативними

1. Нормування продажу бензину – це політика, внаслідок якої рівень життя більшості людей радше погіршується, аніж поліпшується.

2. Торік інфляція суттєво знизила добробут населення, і урядова політика повинна бути спрямована на зниження її рівня.

3. Уряд повинен підвищити рівень митних тарифів, щоб захистити вітчизняного виробника від іноземної конкуренції

4. Уряд повинен надавати матеріальну допомогу бідним.

5. Бюджетний дефіцит слід скоротити за рахунок підвищення податків і зменшення урядових видатків.

6. Війна в Іраку спричинила підвищення цін світового ринку на нафту, що призвело до скорочення споживання бензину.

7. Зростання витрат виробництва за інших рівних умов призводить до зменшення прибутку фірми.

8. Підвищення доходів збільшує попит на абсолютну більшість благ.

9. Зростання попиту споживачів на комп'ютери за інших рівних умов призведе до підвищення цін на них.

10. Студенти, які склали іспит з «Мікроекономіки» на «відмінно», матимуть успіх у бізнесі, на відміну від тих, хто отримав нижчі оцінки.

11. Люди з низьким рівнем доходів не повинні сплачувати податки.

12. За минулий місяць загальний рівень цін зріс на 2%.

13. Рівень доходів на душу населення у США вищий, ніж в Україні.

14. Американці більш щасливі, ніж українці.

15. Оскільки паління шкідливе для здоров'я, уряд повинен підвищити податок на продаж тютюнових виробів, що сприятиме зменшенню числа курців.

16. Якщо Україна підвищить митні тарифи на імпорتنі товари, вони подорожчають для українських споживачів.

Завдання 2.2.

Визначте, правильні чи неправильні наступні твердження

1. Якщо гранична корисність кожної наступної одиниці блага зменшується, то і його сукупна корисність також зменшується.

2. Якщо ви купуєте більше якогось товару, то гранична корисність кожної наступної його одиниці зростає.

3. Криві байдужості ніколи не перетинаються.

4. Сукупна корисність від споживання блага зростає в міру збільшення його споживання і досягає максимуму у точці повного насичення потреби.

5. Гранична корисність – це зміна сукупної корисності, спричинена зміною споживання даного блага на одиницю.

6. Крива байдужості – це крива однакової корисності.

7. Карта байдужості – це сукупність кривих байдужості, кожна з яких представляє інший рівень корисності.

8. Кожна точка на кривій байдужості визначає різну комбінацію двох благ.

9. Споживач завжди віддає перевагу набору, в якому більша кількість товарів.

10. Припущення щодо уподобань стосуються тільки однієї особи, колективні уподобання, як правило, не співпадають.

11. Якщо товари є абсолютними заміниками, то крива байдужості має вигляд L – подібної кривої.

12. Криві байдужості для абсолютної більшості благ є спадними і опуклими до початку координат.

13. Закон спадної граничної норми заміни благ є проявом закону спадної граничної корисності.

14. Форма і нахил кривої байдужості відображають уподобання споживача.

15. Кожна вища крива на карті байдужості відповідає вищому рівню корисності.

Завдання 2.3.

Виберіть правильну відповідь

1. Бюджетне обмеження споживача утворюють:

- а) тільки доход споживача;
- б) тільки ціни товарів;
- в) доход споживача і ціни товарів;
- г) доход споживача, ціни товарів та їх корисності.

2. Модель можливого:

- а) є моделлю бюджетного обмеження;
- б) встановлює множину наборів товарів, доступних споживачу;
- в) визначає сукупні видатки споживача за певного рівня доходу та даних цін товарів;
- г) всі відповіді правильні.

3. Бюджетна лінія – це:

- а) лінія рівної корисності;
- б) лінія рівних видатків споживача;
- в) лінія наборів двох товарів, доступних споживачу за певної величини грошового доходу;
- г) правильні відповіді б) і в).

4. Бюджетна лінія:

- а) є межею між можливим і неможливим;
- б) показує компроміс, на який повинен піти споживач у виборі між двома благами;
- в) визначає множину комбінацій двох благ, видатки на які в сумі не перевищують доходу споживача;
- г) всі відповіді правильні.

5. Точки перетину бюджетної лінії з осями координат характеризуються тим, що:

- а) перебуваючи в цих точках, споживач не витрачає цілком свого доходу;
- б) перебуваючи в цих точках, споживач витрачає весь дохід лише на один з двох товарів;
- в) перебуваючи в цих точках, споживач взагалі не витрачає доходу;
- г) їх положення не залежить від цін товарів.

6. Бюджетна лінія:

а) має від'ємний нахил;
б) зміщується паралельно до попередньої зі зміною доходу споживача;

в) змінює кут нахилу зі зміною ціни одного з товарів;

г) всі відповіді правильні.

7. Нахил бюджетної лінії визначається:

а) кількістю споживаних благ;

б) співвідношенням граничних корисностей благ;

в) співвідношенням цін товарів;

г) співвідношенням цін товарів та доходу споживача.

8. Пропорції можливої заміни одного товару іншим на бюджетній лінії визначаються:

а) кутовим коефіцієнтом нахилу бюджетної лінії;

б) відносною ціною товару;

в) співвідношенням цін товарів;

г) всі відповіді правильні.

9. Положення бюджетної лінії не зміниться, якщо:

а) ціни двох товарів знизяться, а дохід у тій же пропорції зросте;

б) ціна товару X знизиться на стільки, наскільки за незмінного доходу підвищиться ціна товару Y;

в) ціни і дохід зміняться в одному напрямку і в однаковій пропорції;

г) ціна товару X зросте на стільки ж, на скільки знизиться ціна товару Y за незмінного доходу.

10. Бюджетні лінії:

а) завжди є прямим лініями;

б) можуть бути як прямими, так і ламаними лініями;

в) завжди є ламаними лініями;

г) за жодних умов не можуть бути ламаними.

11. Визначте неправильне твердження:

а) точки на бюджетній лінії визначають множину можливого вибору споживчих кошків;

б) точки бюджетної лінії показують, від якої кількості одного товару готовий відмовитись споживач заради придбання додаткової одиниці іншого;

в) точки на бюджетній лінії визначають множину споживчих кошків, бажаних для споживача;

г) точки на бюджетній лінії визначають множину комбінацій двох товарів, видатки на які не перевищують в сумі доходу споживача.

12. Бюджетні лінії:

а) звичайно є прямими;

б) можуть бути ламаними у випадку раціонування споживання одного з благ;

в) можуть бути ламаними, якщо ціна одного з благ змінюється в залежності від кількості, що купується;

г) всі відповіді правильні.

13. Які з наведених нижче понять можна безпосередньо проілюструвати за допомогою побудови кривої виробничих можливостей:

а) попит і пропонування;

б) обмеженість виробничих ресурсів, ефективний вибір, альтернативна вартість;

в) найкращий спосіб задоволення потреб за наявних ресурсів;

г) правильні відповіді б) і в).

14. Альтернативна вартість вимірюється:

а) індексом споживчих цін;

б) ціною товару, що купується;

в) кількістю одного блага, від якої потрібно відмовитись заради одержання додаткової одиниці іншого блага;

г) кількістю ресурсів, необхідних для виробництва даного товару.

15. Яке з тверджень не відноситься до розкриття сутності альтернативних витрат:

а) альтернативні витрати мають лише ті люди, уявлення яких про економіку не співпадають з реальними економічними процесами;

б) вибір на користь одного блага за умов обмежених ресурсів означає відмову від деякого іншого блага;

в) відмова від використання ресурсів в іншому напрямку і є вартістю втрачених можливостей;

г) ціною вибору є цінність товару чи послуги, від яких відмовились.

16. Країна, в економіці якої задіяні всі ресурси, виробляє два товари – автомобілі та літаки. Уряд країни бажає збільшити виробництво автомобілів. За цих обставин йому можна порадити:

- а) зменшити виробництво літаків;
- б) збільшити виробництво літаків;
- в) за жодних обставин не збільшувати виробництво автомобілів;
- г) видати постанову про збільшення виробництва автомобілів.

17. Через нестачу грошей ви змушені купити декілька гарних і дорогих листівок та декілька гірших і дешевих. Ви стикаєтесь з проблемою:

- а) обмеженості ресурсів;
- б) обмеженості ресурсів і необхідності компромісного вибору;
- в) обмеженості ресурсів, необхідності компромісного вибору та оцінки альтернативної вартості рішень;
- г) обмеженості ресурсів і оцінки альтернативної вартості рішень.

18. Випускник ліцею може піти працювати і отримувати заробітну плату, або може вступити до приватного інституту і платити за навчання. Альтернативна вартість його навчання в інституті дорівнює:

- а) втраченій можливості працювати і отримувати заробітну плату;
- б) нулю;
- в) вартості навчання;
- г) втраченій можливості працювати і отримувати заробітну плату та вартості навчання.

19. Рух вздовж межі виробничих можливостей означає, що змінюються:

- а) ціни товарів, що виробляються; б) потреби споживачів;
- в) альтернативні витрати виробництва; г) прибутки виробників.

20. В економіці, яка виробляє пральні машини і одяг, удосконалення технології виробництва пральних машин може призвести до:

- а) збільшення виробництва пральних машин;
- б) зменшення виробництва одягу, оскільки ресурси будуть спрямовані на виробництво більшої кількості машин;
- в) збільшення виробництва одягу, якщо ринок не буде потребувати більшої кількості пральних машин;
- г) правильні відповіді а) і в).

21. Якщо економіка рухається вздовж опуклої межі виробничих можливостей зверху донизу, то:

- а) альтернативні витрати зменшуються;
- б) альтернативні витрати зростають;
- в) альтернативні витрати не змінюються;
- г) рух по кривій не пов'язаний з альтернативними витратами.

22. Товар, що має високу альтернативну вартість, як правило:

- а) є дефіцитним; б) має високу ціну;
- в) має низьку ціну; г) погано продається.

23. Щороку ви подорожували до моря залізницею, хоча могли б поїхати й автобусом. Влітку ви знов купили квиток на поїзд за минулорічною ціною, але дізналися, що квитки на автобус подорожчали вдвічі.

Альтернативна вартість вашого вибору:

- а) вдвічі зросла;
- б) збільшилася, але конкретне зростання визначити неможливо;
- в) зменшилася вдвічі;
- г) зменшилася у невизначену кількість разів.

Завдання 2.4.

Задачі для розв'язання

Задача 1.

Напередодні нового навчального року батьки дали сину-школяру 24 грн. для покупки зошитів і авторучок. Ціна одного зошита – 3 грн., ціна авторучки – 2 грн.

Побудуйте бюджетну лінію школяра, відклавши кількість зошитів на вертикальній, а кількість ручок – на горизонтальній осі.

Визначте, як зміститься бюджетна лінія, якщо:

- а) ціна авторучки зросла в 2 рази за інших рівних умов;
- б) ціна зошита зросла до 4 грн. за інших рівних умов;
- в) батьки дали школяру 36 грн., а ціни на товари залишилися на рівні початкових;
- г) батьки видали школяру 36 грн., ціна авторучки зросла в 2 рази, а ціна зошита зросла до 4 грн.

Приклад розв'язання задачі

Бюджетна лінія школяра B_0 (позначена сплошною лінією) з'єднує точку з позначкою **12** на горизонтальній осі, з точкою з позначкою **8** на вертикальній осі.

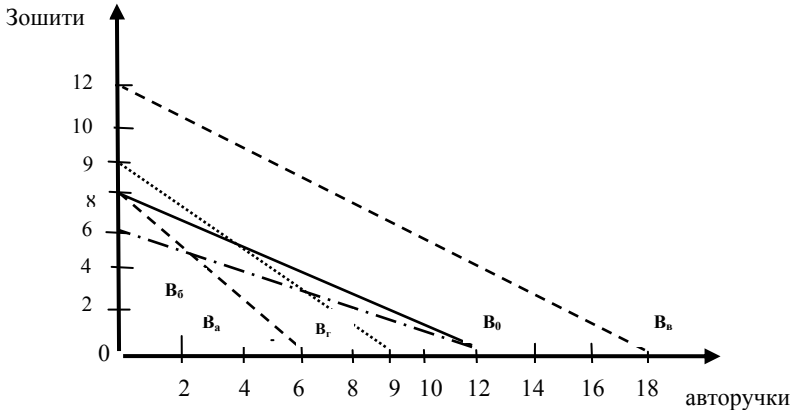
За умовою задачі бюджетна лінія зміститься:

а) якщо ціна авторучки зросла в 2 рази за інших рівних умов, бюджетна лінія B_a (позначена пунктиром) зміститься вліво по горизонтальній осі від позначки **12** до позначки **6**;

б) якщо ціна зошита зросла до 4 грн. за інших рівних умов, бюджетна лінія B_b (позначена пунктиром з крапкою) зміститься вниз по вертикальній осі від позначки **8** до позначки **6**;

в) якщо батьки дали школяру 36 грн., а ціни на товари залишилися на рівні початкових, бюджетна лінія B_v (позначена пунктиром), зміститься вгору по вертикальній осі до позначки **12**, та вправо по горизонтальній осі до позначки **18**;

г) якщо батьки дали школяру 36 грн., ціна авторучки зросла в 2 рази, а ціна зошита зросла до 4 грн. бюджетна лінія B_r (позначена крапками), порівняно з початковими умовами, зміститься вліво по горизонтальній осі до позначки **9** та вгору по вертикальній осі також до позначки **9**.

Задачі для самостійного розв'язання

Задача 2.

Бюджетна лінія споживача задана рівнянням: $X + 2Y = 60$.

1. Побудуйте графік бюджетної лінії.
2. Визначте альтернативні витрати придбання додаткової одиниці товару X.
3. Якою є абсолютна величина кута нахилу бюджетної лінії?
4. Як зміниться положення бюджетної лінії, якщо:
 - а) за інших рівних умов доход споживача зростає до 80 грн.?
 - б) ціна товару X зростає вдвічі, а ціна товару Y і доход споживача залишаться на рівні початкових?

Задача 3.

Домогосподарка кожного дня купує буханець хліба та пакет молока за цінами відповідно 10 грн. і 8 грн. за одиницю. Останнім часом вона купує таку кількість цих продуктів, що гранична корисність останніх одиниць становить відповідно 80 та 70 ютилів.

Чи можна вважати, що вона купує оптимальний набір продуктів? Якщо ні, то поясніть, як їй слід перерозподілити свої видатки між двома товарами?

ТЕМА 3. СУСПІЛЬНЕ ВІДТВОРЕННЯ

Мета заняття: формування у студентів теоретичних знань щодо суспільного відтворення та його видів; типів і факторів розширеного відтворення; суспільного капіталу та структури сукупного суспільного продукту; проблеми його реалізації.

Набуття практичних навичок щодо розподілу сукупного продукту за функціональним призначенням; навичок визначення фонду заміщення: чистого, необхідного, додаткового продукту; та національного доходу та національного багатства. Набуття навичок щодо розкриття змісту моделей суспільного відтворення.

Контрольні питання

1. Поясніть сутність та мету суспільного відтворення.
2. Назвіть типи і види відтворення.
3. Охарактеризуйте види розширеного відтворення.
4. Що таке суспільний капітал?
5. Надайте характеристику сукупного суспільного продукту та його складових.
6. Що входить до складу національного багатства країни?
7. Поясніть, чому центральною проблемою суспільного відтворення є проблема реалізації сукупного суспільного продукту?
8. У чому основна ідея таблиці Ф. Кене?
9. Розкрийте сутність Марксових схем відтворення суспільного капіталу.
10. Надайте характеристику закритої моделі кругообігу простого відтворення.
11. Що таке сектор майна, яка його роль в нагромадженні?
12. В чому зміст моделі економічного кругообігу розширеного відтворення?
13. Охарактеризуйте основну макроекономічну тотожність.
14. Яка ідея лежить в основі різних моделей суспільного відтворення?
15. Чому макроекономічна рівновага є ключовою проблемою економічної політики будь-якої держави?

Практичні завдання

Завдання 3.1.

Чи правильні такі твердження?

1. Розширене відтворення – це завжди інтенсивний розвиток виробництва.
2. Просте відтворення складає зміст економічного зростання.
3. Предмети споживання призначені для остаточного використання і тому більше у процесі виробництва участі не беруть.
4. Ефективне функціонування національної економіки передбачає, що між різними частинами сукупного суспільного продукту мають бути чіткі співвідношення.
5. Процес відтворення може здійснюватися безперервно лише за умови пропорційності в економіці.
6. Різниця між валовими і чистими інвестиціями становить інвестиції заміщення.
7. Джерелом «сектору майна» є нерозподілений прибуток підприємств, амортизаційні відрахування та збереження домогосподарств.
8. Відтворення завжди носить суспільний характер.
9. Економічне зростання і розширене відтворення – це ідентичні, проте не тотожні поняття.
10. Розширене відтворення належить як до макrorівня, так і до мікрорівня.
11. Підприємницький сектор є кінцевим пунктом економічного обігу.
12. Основна проблема суспільного відтворення – проблема пропорційності.
13. Макроекономічна рівновага – ключова проблема економічної політики будь-якої держави.
14. Основна макроекономічна тотожність ілюструє умови пропорційності закритої економіки.
15. Порушення пропорційності неминуче призводить до зниження ефективності суспільного виробництва.

16. Одна з перших схем ведення пропорційного процесу відтворення була розроблена ще у XVII ст. Ф. Кене.

17. Обов'язковою складовою процесу суспільного відтворення є його натурально-речова частина у вигляді відновлення продуктивних сил.

18. Чим більше різниця між чистим продуктом і фондом нагромадження, тим більше можливостей для розвитку національної економіки.

19. У схемі економічного обігу домогосподарства виявляють попит наресурси.

20. Сукупні видатки чотирьох покупців – споживчі видатки домогосподарств, інвестиційні видатки фірм, державні закупівлі та видатки іноземців на наші товари і послуги – мають дорівнювати вартості національного продукту.

Завдання 3.2.

Встановіть відповідність у вигляді комбінації букв і цифр

Таблиця 3.1 – Вихідні дані

Термін	Визначення (ознаки)
А. Економічне зростання	1. Податки, що стягуються безпосередньо з індивідів та фірм.
В. Інтенсивний тип відтворення	2. Податки, що накладаються на товари і послуги.
С. Екстенсивний тип відтворення	3. Збільшення реального обсягу виробництва в країні.
Д. Макроекономічна рівновага	4. Частина суспільного продукту, яка призначена для задоволення матеріальних і духовних потреб людей.
Е. Суспільне відтворення	5. Обсяг інвестицій за вирахуванням зношеного капіталу (амортизації).
Ф. Споживчі видатки	6. Відновлення виробництва у зростаючому масштабі щодо кількості та якості виготовленого продукту.
Г. Інвестиційні видатки	7. Абстрактна категорія, що

фірм	характеризує реальний процес акумуляції заощаджень суспільства.
Н. Чисті інвестиції	8. Частина сукупного суспільного продукту, яка призначена для відтворення робочої сили.
I. Сукупні видатки	9. Видатки уряду на купівлю благ і наймання працівників у державний сектор.
J. Державні закупівлі	10. Економічне зростання, що базується на кількісному зростанні факторів виробництва.
К. Державний бюджет	11. Видатки фірм на відтворення і розширення виробництва.
L. Прямі податки	12. Ресурси, які використовують для виробництва.
M. Непрямі податки	13. Рівняння, яке ілюструє рівновагу у відкритій економіці.
N. Фактори виробництва	14. Безперервне повторення виробництва.
O. Необхідний продукт	15. Витрати домашніх господарств на різноманітні товари і послуги.
P. Додатковий продукт	16. Баланс доходів і видатків держави за певний проміжок часу.
Q. Просте відтворення	17. Різниця між обсягом експорту товарів і послуг та обсягом імпорту товарів і послуг.
R. Розширене відтворення	18. Економічне зростання, що ґрунтується на якісному вдосконаленні факторів виробництва.
S. Суспільний капітал	19. Частина суспільного продукту, призначена для розширення виробництва, створення страхових, резервних фондів.
T. Сукупний суспільний продукт	20. Загальна сума видатків в економіці на кінцеві товари і послуги.
U. Фонд споживання	21. Частина сукупного суспільного продукту, яка призначена для

	забезпечення суспільних потреб.
V. Фонд нагромадження	22. Сукупність благ суспільства на певну дату, які створені за весь попередній період його розвитку.
W. Сектор майна	23. Продукт всіх сфер і галузей національної економіки, створений за рік.
X. Національне багатство	24. Сукупність взаємозв'язаних індивідуальних капіталів, утворюючих в своєму русі кругообіг
Y. Чистий експорт	25. Обсяг сукупного продукту, за якого сукупний попит дорівнює сукупній пропозиції.
Z. Основна макроекономічна тотожність	26. Відновлення виробництва в незмінних масштабах щодо кількості та якості виготовленого продукту.

Завдання 3.3.

Виберіть одну правильну відповідь

1. Просте відтворення – це:

- а) безперервне стале повторення виробництва;
- б) відтворення виробництва у зростаючих масштабах;
- в) екстенсивний розвиток виробництва;
- г) інтенсивний розвиток виробництва.

2. Що не відноситься до факторів екстенсивного типу розширеного відтворення?

- а) збільшення капіталовкладень;
- б) зростання обсягів сировини, що споживається у виробничому процесі;
- в) зростання кількості використовуваних земель;
- г) зростання кількості робітників;
- д) підвищення професіоналізму робітників.

3. Що не відноситься до факторів інтенсивного типу розширеного відтворення?

- а) підвищення якості продукції;
- б) зростання кількості робітників;
- в) вдосконалення засобів виробництва;
- г) підвищення кваліфікації робітників;
- д) вдосконалення форм і засобів організації виробництва.

4. Що є умовою безперервного повторення процесу виробництва?

- а) економічне зростання;
- б) кругообіг суспільного капіталу;
- в) реалізація сукупного суспільного продукту і його складових;
- г) збалансованість попиту і пропозиції;
- д) всі відповіді правильні.

5. Яке положення не відноситься до розширеного відтворення?

- а) виробництво повторюється у зростаючих масштабах;
- б) частина додаткової вартості використовується для нагромадження;
- в) виробництво спрямовано на удосконалення факторів виробництва;
- г) додатковий продукт повністю використовується на задоволення особистих потреб;
- д) забезпечується постійне збільшення обсягів виробництва.

6. Сукупний обсяг товарів і послуг, виготовлених в країні за рік, – це:

- а) національне багатство;
- б) валовий національний дохід;
- в) національний дохід;
- г) чистий продукт суспільства;
- д) сукупний суспільний продукт.

7. Що не відповідає функціональному призначенню додаткового продукту?

- а) розширення виробництва;
- б) створення резервного фонду;
- в) відтворення сукупної робочої сили;
- г) відтворення суспільних потреб;
- д) нагромадження капіталу.

8. Як кількісно співвідносяться національний дохід (НД) і необхідний продукт (НП)?

- а) НД > НП на розмір додаткового продукту;
- б) НД > НП на розмір фонду відшкодування;
- в) НД < НП на величину фонду нагромадження;
- г) НД = НП;
- д) НД > НП на розмір фонду споживання.

9. Призначення фонду споживання:

- а) задоволення потреб безпосередніх виробників;
- б) нагромадження виробництва;
- в) забезпечення суспільних потреб;
- г) задоволення матеріальних і духовних потреб людей;
- д) немає правильної відповіді.

10. Яка головна проблема суспільного відтворення?

- а) пропорційний розвиток народного господарства;
- б) досягнення економічної ефективності суспільного виробництва;
- в) формування оптимального обсягу і структури ССП;
- г) збалансування всіх елементів економічної системи;
- д) реалізація сукупного суспільного продукту.

11. Національне багатство суспільства – це:

- а) сукупний суспільний продукт;
- б) чистий національний продукт;
- в) сукупність накопичених матеріальних і духовних цінностей держави;
- г) виробничі і невиробничі основні фонди;
- д) запаси природних ресурсів;
- е) немає правильної відповіді.

12. Що не є характерним для моделі відтворення Ф. Кене?

- а) процес відтворення – це єдність відтворення благ і виробничих відносин;
- б) пропорційність досягається в умовах вільної конкуренції;
- в) в обіг вступають сільськогосподарська і промислова продукція та грошові кошти;
- г) все суспільство складається з трьох класів;
- д) чистий продукт суспільства створюється трьома класами нації.

13. Яке з припущень не відповідає Марксовій теорії відтворення?

- а) всі товари реалізуються по вартості;
- б) відтворення відбувається в незмінних масштабах;
- в) все суспільство складається із двох класів – підприємців і найманих працівників;
- г) між сферами і галузями економіки є пропорційність;
- д) виключається вплив зовнішньої торгівлі.

14. Обов'язковою умовою розширеного відтворення моделі Маркса є:

- а) $I(v + m) = \Pi c$;
- б) $I(c + v + m) = I c + \Pi c$;
- в) $I(v + m) > \Pi c$;
- г) $\Pi(c + v + m) > I(v + m) + \Pi(v + m)$.

15. Державні трансферні платежі – це:

- а) видатки уряду на наймання працівників у державний сектор;
- б) виплати уряду домогосподарствам, не обумовлені їхньою участю у процесі виробництва;
- в) видатки уряду на виробництво специфічних суспільних благ;
- г) заощадження держави.

16. Чисті інвестиції – це:

- а) відновлена вартість основного капіталу;
- б) вартість спожитого основного капіталу;
- в) частка заощаджень за рахунок амортизаційних відрахувань;
- г) частка заощаджень, спрямована на розширене виробництво;
- д) усі відповіді неправильні.

17. Сукупні видатки в економіці не дорівнюють сукупному доходу, якщо:

- а) державний бюджет є профіцитним;
- б) чисті інвестиції є від'ємною величиною;
- в) чистий експорт дорівнює нулеві;
- г) споживчі видатки збільшилися;
- д) усі відповіді неправильні.

18. Сукупність усіх вироблених у країні товарів та наданих послуг за рік незалежно від розташування національних підприємств – це:

- а) валовий внутрішній продукт.
- б) валовий національний дохід.
- в) валовий національний продукт.
- г) валовий внутрішній дохід.

19. Проблема доцільності запровадження податку на тютюнові вироби з метою зниження захворюваності людей – це проблема:

- а) позитивної мікроекономіки;
- б) нормативної мікроекономіки;
- в) не економіки, а охорони здоров'я;
- г) яка не стосується мікроекономіки.

Завдання 3.4

Розв'яжіть задачі

Задача 1.

В країні одержано сукупного продукту на 3000 млрд грн. На його виробництво витрачено матеріально-сировинних ресурсів на 1400 млрд. Додатковий продукт склав – 500 млрд.

Розрахуйте:

- а) необхідний продукт;
- б) національний дохід.

Приклад розв'язання задачі

Функціональна структура сукупного суспільного продукту представлена сукупністю трьох його форм:

$$\text{ССП} = \text{ФЗ} + \text{НП} + \text{ДП}, \quad (3.1)$$

де ФЗ – фонд заміщення; НП – необхідний продукт; ДП – додатковий продукт.

Отже, ми можемо розрахувати суму необхідного продукту.

$$\text{НП} = \text{ССП} - \text{ФЗ} - \text{ДП} \quad (3.2)$$

або

$$\text{НП} = 3000 - 1400 - 500 = 1100 \text{ (млрд. грн.)}$$

Необхідний і додатковий продукт у сукупності складають **чистий продукт** суспільства (сукупний суспільний продукт за мінусом фонду заміщення). На стадіях розподілу і перерозподілу чистий продукт виступає як **національний дохід**.

Звідси сума національного доходу дорівнює:

$$\text{НД} = \text{НП} + \text{ДП} \quad (3.3)$$

або

$$\text{НД} = 1100 + 500 = 1600 \text{ (млрд.грн.)}$$

Задачі для самостійного розв'язання

Задача 2.

Визначити обсяг фонду споживання, якщо сукупний суспільний продукт складає 2100 млрд грн, фонд відшкодування – 900 млрд, необхідний продукт – 600 млрд, норма нагромадження – 8%.

Задача 3.

Розрахуйте обсяг вироблених предметів споживання, якщо при простому відтворенні сукупний суспільний продукт (ССП) складає 2700 млрд грн, фонд відшкодування I та II підрозділів дорівнює 1900 млрд.

Задача 4.

Обчисліть обсяг сукупного суспільного продукту, якщо при простому відтворенні знов створена вартість I підрозділу складає 2000 млрд грн, знов створена вартість II підрозділу – 1000 млрд, вартість спожитих засобів виробництва I підрозділу дорівнює 3600 млрд грн.

ТЕМА 4. ТЕОРІЯ РАЦІОНАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ СПОЖИВАЧА

Мета заняття: формування у студентів теоретичних знань щодо натурального господарства і товарного виробництва, товару та його складових, суспільного поділу праці, споживчої і мінової вартості товару. Набуття практичних навичок щодо з'ясування змісту уподобань споживача і його ринкового кошика; описання кривих байдужості і розуміння відмінності між різними кривими; розкриття змісту бюджетної лінії та факторів, що визначають її положення. Визначення стану рівноваги споживача і факторів, під впливом яких він може змінюватись; визначення раціонального обсягу споживання благ як аналітичним, так і графічним способами.

Контрольні запитання

1. Що таке корисність та які її основні властивості?
2. Що таке раціональність? У чому полягає гіпотеза про раціональну поведінку споживача?
3. Що таке гранична корисність? Крива граничної корисності. Формула розрахунку граничної корисності.
4. Закон спадної граничної корисності (I закон Госсена): суть та приклади.
5. Загальна корисність. Крива загальної корисності.
6. Правило раціональної поведінки споживача (2-й закон Госсена).
6. Правило рівноваги споживача. Споживча рівновага.
7. Назвіть типи господарювання, види товарного виробництва, загальні риси і відмінності між ними.
8. Що таке продукт і товар?
9. Які властивості товару Ви знаєте?
10. Чи мають вартість дикорослі плоди?
11. У чому виражається двоїстість праці?
12. Перерахуйте функції закону вартості.
13. Охарактеризуйте рівновагу споживача.

14. Чому обмеженість ресурсів примушує людину робити вибір?
15. Назвіть спільні риси та відмінності мікро- та макроекономіки.
16. Дайте характеристику об'єктів та суб'єктів мікроекономіки.
17. Принцип дії закону спадної граничної корисності.
18. Наведіть приклади деяких винятків із першого закону Госсена.

Практичні завдання

Завдання 4.1.

Визначте, правильні чи неправильні наступні твердження:

1. Нахил бюджетної лінії залежить від співвідношення цін двох благ.
2. Зміна доходу споживача зміщує бюджетну лінію паралельно до початкової за інших рівних умов.
3. Модель можливого описує поведінку споживача без врахування витатків на будь-який споживчий кошук.
4. Споживач максимізує корисність, коли його бюджетна лінія перетинає криву байдужості.
5. Якщо споживач перебуває на певній кривій байдужості і при цьому цілком витрачає свій дохід, можна стверджувати, що він максимізує корисність.
6. У точці рівноваги споживача кути нахилу кривої байдужості і бюджетної лінії однакові.
7. Бюджетна лінія зрушиться ліворуч паралельно до початкової, якщо дохід споживача зменшиться.
8. Зміни доходу споживача та ринкових цін змінюють купівельну спроможність споживача і впливають на положення бюджетної лінії.
9. Зрушення бюджетної лінії відбуваються внаслідок зміни рівня задоволення потреб споживача.

10. За умови, що $MU_X / P_X = MU_Y / P_Y$ крива байдужості є дотичною до бюджетної лінії.

11. У стані рівноваги споживача гранична корисність товару X дорівнює граничній корисності товару Y.

12. Умова рівноваги споживача за кардиналістською теорією не відрізняється від умови рівноваги споживача за ординалістською теорією.

13. Оптимальний споживчий кошик повинен розміщуватись на бюджетній лінії і належати до найвищої з можливих кривих байдужості.

14. Розширене бюджетне обмеження відрізняється від звичайного тим, що відображає видатки споживача не на два, а на множину товарів в межах його доходу.

15. Другий закон Госсена описує умову рівноваги споживача.

16. Досягнувши стану рівноваги, споживач не має потреби змінювати структуру споживання, купувати одного товару більше, а іншого – менше.

17. Еквіваріантний принцип – це принцип рівної корисності.

18. Співвідношення між граничними корисностями та цінами благ є різними для різних споживачів, тоді як співвідношення між граничними корисностями різних благ для всіх споживачів однакові.

19. Багаті витрачають гроші легко, бідні розмірковують над кожною копійкою. Поведінка на ринку тих і інших пояснюється законом спадної граничної корисності.

20. При виборі оптимального кошика з двох товарів – досконалих замінників споживач завжди віддає перевагу більш дешевому з них.

Завдання 4.2.

Підтвердіть або спростуйте наступні твердження

1. Крива «ціна – споживання» проходить через всі точки рівноваги споживача, пов'язані зі зміною доходу.

2. Крива «ціна – споживання» є основою побудови кривої індивідуального попиту.

3. Крива «доход – споживання» проходить через всі точки рівноваги споживача, пов'язані зі зміною доходу.

4. Модель Слуцького графічно нічим не відрізняється від моделі Хікса.

5. Ефект доходу та ефект заміни для будь-яких благ є односпрямованими, діють в одному напрямку.

6. Ефект доходу – це зміна обсягу попиту на товар, пов'язана зі зміною номінального доходу споживача.

7. Криві Енгеля характеризують залежність обсягу споживання товару від його ціни.

8. Для товарів Гіффена закон попиту не виконується, а крива попиту є висхідною.

9. Для абсолютних доповнювачів зміна ціни одного з благ не змінює структури оптимального споживчого кошика, ефект заміни відсутній.

10. Якщо нижче благо дешевшає, попит на нього зростає.

11. Для товарів Гіффена ефект доходу перевищує ефект заміни.

12. Для нижчих благ ефекти заміни і доходу є протилежно спрямованими, а ефект заміни перевищує ефект доходу.

13. Для нормальних благ ефекти заміни і доходу є односпрямованими.

14. Ринковий попит є сумою обсягів індивідуального попиту всіх покупців даного товару за всіх можливих значень ціни.

15. Крива ринкового попиту відображає готовність платити граничного споживача і є показником сприйняття цінності товару.

16. Споживчий надлишок є показником економічного добробуту.

17. Для людей, не схильних до ризику, справджується закон спадної граничної корисності доходу.

18. У моделі очікуваної корисності криві байдужості є висхідними, а гранична норма заміни ризику очікуваним доходом зростає.

19. Якщо ціна одного з благ споживчого кошика знижується, то ефект заміни буде спонукати споживача купувати його більше, а ефект доходу – навпаки, купувати менше.

20. Для абсолютних доповнювачів зміна ціни одного з благ не змінить оптимального споживчого кошика, тому що ефекти заміни та доходу відсутні.

21. Попит множини споживачів на певне благо впливає на ринковий попит, але не чинить жодного впливу на попит окремого споживача, який формується виключно на основі його особистих уподобань.

Завдання 4.3.

Визначте одну правильну відповідь

1. Метою споживача є максимізація:

- а) граничної корисності;
- б) сукупної корисності;
- в) середньої корисності;
- г) різниці між сукупною і граничною корисністю.

2. Раціональність поведінки споживача означає, що:

- а) споживач прагне мінімізувати видатки на товари;
- б) споживач піклується не власним, а суспільним добробутом;
- в) споживач прагне максимізувати корисність за наявних обмежень;
- г) споживач прагне максимізувати кількість товарів у кошику.

3. Корисність – це:

- а) кількість благ, які здатні задовольнити потреби споживача;
- б) мінімальне задоволення від споживання певного блага;
- в) задоволення, яке отримує людина від споживання благ;
- г) максимальне задоволення, яке споживач може одержати від споживання певного блага.

4. Корисність блага:

- а) є суб'єктивно-психологічною оцінкою задоволення від споживання благ;
- б) є різною для різних споживачів;

в) є різною для одного й того ж споживача залежно від інтенсивності потреби, ступеня її насиченості, запасу благ, періоду часу;

г) всі відповіді правильні.

5. Сукупна корисність – це:

а) загальна сума задоволення від споживання певного набору благ;

б) мінімальна сума задоволення від споживання певного набору благ;

в) середня величина задоволення від споживання певного набору благ;

г) додаткове задоволення від споживання додаткової одиниці блага.

6. Сукупна корисність:

а) зменшується зі зростанням споживання зростаючим темпом;

б) збільшується зі зростанням споживання зростаючим темпом;

в) збільшується зі зростанням споживання спадним темпом;

г) зменшується зі зростанням споживання спадним темпом.

7. Сукупна корисність:

а) максимізується, коли гранична корисність набуває нульового значення;

б) збільшується зі зростанням споживання блага;

в) є сумою задоволення від споживання певної кількості благ;

г) всі відповіді правильні.

8. Гранична корисність – це:

а) загальна сума задоволення від споживання певного набору благ;

б) мінімальна сума задоволення від споживання певного набору благ;

в) середня величина задоволення від споживання певного набору благ;

г) додаткове задоволення від споживання додаткової одиниці блага.

9. Гранична корисність – це:

а) додаткова корисність від споживання додаткової одиниці блага;

- б) зміна сукупної корисності набору товарів при зміні кількості певного блага на одиницю;
- в) приріст сукупної корисності;
- г) всі відповіді правильні.

10. Сукупна корисність зростає, коли гранична корисність:

- а) зменшується;
- б) збільшується;
- в) збільшується або зменшується, але є додатною величиною;
- г) збільшується повільно.

11. Між кривими сукупної та граничної корисності існує геометричний зв'язок:

- а) крива сукупної корисності досягає максимального значення в точці, яка відповідає нульовому значенню граничної корисності;
- б) кут нахилу кривої сукупної корисності показує величину граничної корисності;
- в) за від'ємних значень граничної корисності крива сукупної корисності відхиляється донизу, стає спадною;
- г) всі відповіді правильні.

12. П'яте морозиво, яке ви їсте, надає вам менше задоволення, ніж перше. Це приклад:

- а) дії закону попиту;
- б) дії закону спадної граничної корисності;
- в) наявності надлишку товару;
- г) наявності дефіциту товару.

13. Споживач готовий купити третій кілограм цукерок тільки за умови, що продавець знизить ціну. Його поведінку найкраще пояснює:

- а) закон спадної граничної корисності;
- б) ефект доходу;
- в) закон зростаючої граничної корисності;
- г) ефект заміни.

14. Закон спадної граничної корисності (перший закон Госсена) твердить, що:

- а) відношення граничних корисностей благ до їхніх цін повинні бути рівні;

б) сукупна корисність зростає зі зростанням споживання благ;

в) величина задоволення від споживання кожної додаткової одиниці благ даного виду зменшується до досягнення нульового значення в точці повного насичення потреби;

г) зі зростанням доходів споживачів величина задоволення від споживання кожної додаткової одиниці благ даного виду зменшується.

15. Закон зростаючої сукупної корисності полягає у тому, що:

а) зі зростанням доходів споживачів величина задоволення від споживання кожної додаткової одиниці благ даного виду зростає;

б) зі зростанням доходів споживачів величина задоволення від споживання кожної додаткової одиниці благ даного виду зменшується;

в) з нарощуванням споживання будь-якого блага величина задоволення від кожної додаткової його одиниці зменшується;

г) з нарощуванням споживання будь-якого блага загальна сума корисності зростає.

16. Принцип раціональності поведінки означає, що:

а) кожний економічний суб'єкт ощадливо витрачає гроші;

б) кожна людина робить вибір, максимізуючи власну вигоду;

в) кожний суб'єкт повинен діяти згідно з існуючими правилами, які відображають оптимальний варіант вибору;

г) всі люди діють однаково, опинившись в однакових умовах.

17. Ціна груш та яблук однакова – 7,5 грн за кг. Юлія намагається максимізувати корисність, споживаючи яблука та груші, що ви їй порадите як хороший економіст:

а) купувати однакову кількість яблук і груш, оскільки їх ціна однакова;

б) витратити весь дохід на споживання яблук і груш;

в) обрати таку кількість яблук і груш, щоб $ГНЗ=1$;

г) реалізувати водночас варіанти «б» та «в».

18. Споживчий вибір оптимальний, якщо споживач:

а) в межах бюджетного обмеження обирає такий набір товарів, для якого відношення граничних корисностей благ дорівнює відношенню їхніх цін;

- б) задовольняє усі свої потреби;
- в) максимізує граничну корисність в межах свого бюджету;
- г) купує товари в межах свого бюджету за найнижчими цінами.

19. Якщо споживач рухається вгору вздовж кривої байдужості, його загальне задоволення:

- а) зростає;
- б) зменшується;
- в) залишається незмінним;
- г) спочатку зростає, а потім зменшується.

20. Зменшення ціни товару приведе до того, що споживач досягне нового рівноважного стану:

- а) на нижчій кривій байдужості;
- б) на вищій кривій байдужості;
- в) на тій самій кривій байдужості, але з комбінацією товарів, що містять більше того товару, ціна якого впала;
- г) на тій самій кривій байдужості, але з комбінацією товарів, що містять менше того товару, ціна якого впала.

21. У перерві важкого робочого дня Микола збирався перекусити молочним коктейлем. Він готовий був заплатити 6,50 грн за молочний коктейль, але з'ясувалося, що він мавзаплатити лише 5 грн. Його споживчий надлишок дорівнював:

- а) 3,50 грн;
- б) 1,50 грн;
- в) 2 грн;
- г) 5 грн.

22. Якими двома основними причинами можна пояснити існування економічних проблем:

- а) впливом держави на економіку та зростанням населення Землі;
- б) забрудненням навколишнього середовища та існуванням транснаціональних корпорацій;
- в) наявністю безробіття та інфляції;
- г) необмеженістю бажань людей та обмеженістю ресурсів.

23. Будуючи моделі, економісти:

- а) розробляють припущення, які спрощують ситуацію;
- б) включають всю наявну інформацію;

- в) мають використовувати математичні моделі;
г) намагаються дублювати реальний світ.

Завдання 4.4.

Розв'яжіть задачі

Методичні вказівки

Ютиль– це теоретична міра корисності товару.

Гранична корисність (MU) – це додаткова корисність, одержана від споживання додаткової одиниці блага, або приріст сукупної корисності.

Сукупна корисність (TU) – загальна сума задоволення від споживання благ, може бути представлена функцією, що показує залежність корисності від кількості споживаних благ:

$$TU = f(X, Y) \quad (4.1)$$

або

$$TU = f(X) \quad (4.2)$$

для випадку споживання одного блага.

де: TU – сукупна корисність; X, Y – споживані блага;

f – функція залежності корисності від кількості споживаних благ.

Гранична норма заміни благ показує пропорції заміни одного товару іншим:

$$MRS_{XY} = -M_U X / M_U Y, \quad (4.3)$$

де: MRS_{XY} – гранична норма заміни;

$M_U X$ – корисність блага, який буде замінятися;

$M_U Y$ – корисність блага заміни.

Гранична норма заміни – це кількість одного блага, від якої споживач змушений відмовитись, заради додаткової одиниці іншого. Вона може бути визначена як кутовий коефіцієнт кривої байдужості в кожній точці:

$$MRS_{XY} = -\Delta Y / \Delta X = -MU_X / MU_Y \quad (4.4)$$

Визначення граничної норми заміни у кардиналістській і ординалістській теоріях аналогічні.

Задача 1.

Студентка споживає груші та яблука. Представлені в таблиці споживчі кошики є байдужими для неї, вони всі мають однакову корисність.

Таблиця 4.1 – Вихідні дані

Споживчі кошики	A	B	C	D
Кількість яблук, кг	5	3	2	1
Кількість груш, кг	1	2	3	5

1. На основі наведених даних побудуйте криву байдужості, відклавши кількість груш на вертикальній осі, а кількість яблук – на горизонтальній.

2. Визначте граничну норму заміни груш яблуками та її динаміку, якщо студентка послідовно змінює уподобання щодо споживчих кошиків від A до D.

Приклад розв'язання задачі

Задача 2.

На основі наведених даних:

Таблиця 4.2. – Вихідні дані

Кількість тістечок, шт.	0	1	2	3	4	5	6	7
Сукупна корисність, ютилів	0	5	9	12	14	15	15	14

- 1) визначте граничну корисність третього тістечка;
- 2) побудуйте графіки сукупної та граничної корисності;

3) за якого значення граничної корисності споживач отримує максимум сукупної корисності?

Таблиця 4.3 – Вихідні дані

Q	0	1	2	3	4	5	6	7
TU	0	5	9	12	14	15	15	14
MU		5	4	3	2	1	0	-1

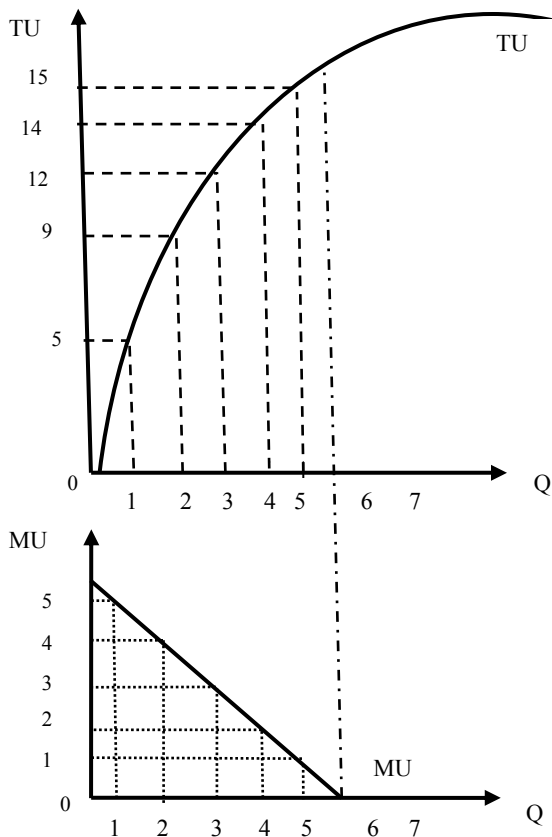

Рисунок 4.1 – Графік сукупної та граничної корисності

- 1) MU третього тістечка становить 3 ютилі (див. табл.);
- 2) див. рис. 4.1;
- 3) значення TU є максимальним і дорівнює 15 за умови, якщо додаткове споживання тісточок буде дорівнювати нулю $MU=0$.

Задачі для самостійного розв'язання

Задача 3.

Сукупна корисність споживача представлена функцією: $U=(A \cdot B)^{1/2}$, де A – обсяг споживання апельсинів, B – обсяг споживання бананів.

1. Визначте величину сукупної корисності, якщо $A = 5$, $B = 80$.
2. Визначте рівень споживання бананів, якщо $A = 10$, $A = 15$, $A = 20$ і т.д. Побудуйте криву ізокорисності.

Задача 4.

Споживач витрачає весь дохід на товари X і Y . Початкові ціни товарів становили відповідно: $P_X=15$ грн., $P_Y=25$ грн. Оптимальний споживчий кошик складався з 20 одиниць товару X та 30 одиниць товару Y .

Визначте, чи зміниться добробут споживача, якщо його уподобання залишаються незмінними, ціни благ становитимуть $P_X=15$ грн., $P_Y=20$ грн., а на купівлю цих товарів він зможе витратити 900 грн.

ТЕМА 5: ПОПИТ І ПРОПОЗИЦІЯ, ЇХ ВЗАЄМОДІЯ

Мета заняття: формування у студентів розуміння та надання визначень понять ринкового попиту та ринкової пропозиції; закону попиту і закону пропозиції. Набуття навичок опису кривої попиту та кривої пропозиції, вміння визначати попит і пропозицію на товар та зміни в попиті і пропозиції. Опанування студентами навичок з розкриття змісту ринкової рівноваги, обґрунтування функції ціни.

Формування у студентів розуміння взаємодії попиту і пропозиції, ринкової рівноваги, виникнення надлишку та дефіциту на ринку, навичок з визначання зміни в пропозиції, попиті та рівновазі, з застосування цін, які встановлює уряд: верхньої та нижньої межі цін.

Контрольні питання

1. Дайте визначення функції попиту.
2. Які фактори впливають на попит?
3. У чому полягає різниця між зміною попиту та зміною обсягу попиту?
4. Дайте визначення індивідуальної та ринкової пропозиції.
5. Що означає функція пропозиції, як вона зображається графічно?
6. Охарактеризуйте фактори впливу на пропозицію.
7. Поясніть різницю між зміною пропозиції та зміною обсягу пропозиції.
8. Поясніть ефект взаємодії попиту та пропозиції.
9. Дайте визначення еластичності попиту за ціною.
10. Охарактеризуйте фактори, що впливають на еластичність попиту за ціною.
11. Поняття та порядок розрахунку коефіцієнтів еластичності попиту за доходами.
12. Перехресна еластичність попиту, поняття та порядок розрахунку.
13. Дайте визначення еластичності пропозиції.

Практичні завдання

Завдання 5.1.

Визначте, правильні чи неправильні наступні твердження:

1. Збільшення обсягу попиту означає зміщення кривої попиту праворуч.

2. Зростання доходів споживачів викликає збільшення попиту на всі товари.

3. Закон пропонування твердить, що між ціною та обсягом пропонування існує прямий зв'язок.

4. Товари-субститути – це пари товарів, для яких підвищення ціни одного викликає зростання попиту на інший.

5. Закон попиту твердить, що коли ціна товару зростає, то попит на товар скорочується.

6. Зі зростанням кількості споживачів на ринку попит на товар зростає.

7. Часткова рівновага – це стан ринку певного товару, за якого обсяг попиту на товар збігається з обсягом його пропонування.

8. Якщо ринок перебуває у стані рівноваги, то зміна попиту чи пропонування призведе до зміни як рівноважної ціни, так і рівноважної кількості товару.

9. Підвищення цін на комп'ютери призведе до скорочення попиту на вершкове масло.

10. Нормальні товари – це товари, попит на які не змінюється зі зміною доходу споживача.

11. Обсяг пропонування – це конкретна кількість товару, яку продавці бажають і можуть продати на ринку протягом деякого періоду часу за кожного значення ціни.

12. Зрушення кривої пропонування праворуч означає, що виробники пропонують більшу кількість продукту за кожного рівня цін.

13. Якщо уряд встановлює верхню межу ціни, то за цієї ціни обсяги попиту і пропонування даного товару завжди рівні.

14. Якщо ціна товару зростає, то його пропонування також зросте.

15. Якщо частина фірм залишає ринок, крива ринкового пропонування зміщується ліворуч.

16. Прибуткові податки скорочують доходи споживачів і, впливаючи як неціновий чинник, зміщують криву попиту ліворуч.

17. Непрямі податки призводять до зменшення пропонування і зміщують криву пропонування.

18. Встановлення відсоткового податку на продавців призводить до скорочення пропонування за кожного значення ціни, крива пропонування зміститься паралельно до попередньої.

19. Субсидія є «податком навпаки» і дозволяє збільшити пропонування і знизити рівноважну ціну товару.

20. У точці ринкової рівноваги ціна, за якою купують товар покупці, може не співпадати з ціною, яку отримують за свій товар продавці.

Завдання 5.2.

Підтвердіть або спростуйте твердження:

1. Точка одиничної еластичності на лінійній кривій попиту розмежовує два її відрізки – еластичного та нееластичного попиту.

2. Обсяг виторгу продавця змінюється в залежності від величини коефіцієнта цінової еластичності попиту на даний товар.

3. Попит на предмети розкоші є більш еластичним, ніж на товари першої необхідності.

4. Обсяг продажу товарів першої необхідності значно зростає, якщо ціни на них знизяться.

5. Якщо зі зміною ціни на 1% обсяг попиту на товар змінюється на 5%, це означає, що попит на цей товар є нееластичним.

6. Якщо з підвищенням ціни товару виторг від його реалізації зростає, це означає, що попит на цей товар є еластичним.

7. Для всіх точок лінійної кривої попиту коефіцієнт цінової еластичності є величиною сталою.

8. Чим більше замінників має товар, тим більш еластичним є попит на нього.

9. Якщо зі зниженням ціни товару обсяг його продажу не зміниться, це означає, що попит на цей товар є абсолютно еластичним.

10. Найкоротший ринковий період – це проміжок часу, протягом якого за будь-якої зміни ціни товару неможливі жодні зміни у попиті чи пропонуванні.

11. Позитивне значення коефіцієнта перехресної еластичності попиту означає, що аналізовані товари є субститутами.

12. Показник перехресної еластичності визначається тільки для попиту, його визначення для пропонування не має сенсу.

13. Чим меншу частку свого доходу споживач витрачає на певний товар, тим більш еластичним є попит на нього.

14. Визначальним чинником цінової еластичності пропонування є наявність у товару близьких і досконалих замінників.

15. З підвищенням цін на ювелірні вироби сукупний виторг фірм-виробників зростає.

16. У всіх точках лінійної кривої пропонування коефіцієнт цінової еластичності є величиною сталою.

17. Показники перехресної еластичності попиту та еластичності попиту за доходом визначають процентну зміну попиту на товар, спричинену впливом відповідних нецінових чинників попиту.

18. Еластичність пропонування у довгостроковому періоді є значно вищою, ніж у короткостроковому; для еластичності попиту часовий період не має значення.

19. Законодавче визначення платника податку не чинить жодного впливу на економічний розподіл податкового тягаря між покупцями і продавцями.

20. Економічний розподіл податкового тягаря між покупцями і продавцями визначається відносною еластичністю попиту і пропонування.

Завдання 5.3.

Оберіть правильну відповідь

1. Закон попиту описує:

- а) обернено-пропорційну залежність між ціною та обсягом попиту;
- б) пряму залежність між ціною та обсягом попиту;
- в) обернену залежність між ціною та обсягом попиту;
- г) пряму пропорційну залежність між ціною та обсягом попиту.

2. Якщо ціна товару підвищується, то згідно з законом попиту:

- а) попит скорочується;
- б) попит зростає;
- в) обсяг попиту скорочується;
- г) обсяг попиту зростає.

3. Яке з наступних тверджень ілюструє закон попиту?

- а) з підвищенням ціни кави обсяги її покупок будуть скорочуватись;
- б) зі зростанням доходів споживачі віддадуть перевагу більш дорогим сортам кави;
- в) зі зниженням ціни кави знизяться й обсяги її споживання;
- г) споживачі бажають споживати і готові платити за каву ціну, яку пропонує ринок.

4. Коли ціна товару підвищується, то:

- а) попит на нього, як правило, скорочується;
- б) крива попиту на товари-замінники зміщується ліворуч;
- в) крива попиту на товари-комплементи зміщується ліворуч;
- г) обсяг попиту на нього, як правило, збільшується.

5. На ринковий попит не чинять впливу:

- а) число покупців на ринку;
- б) ціни ресурсів;
- в) доходи споживачів;
- г) ціни товарів-замінників.

6. Зростання попиту на товар може бути наслідком зниження ціни:

- а) даного товару;
- б) товару-замінника;
- в) товару-доповнювача;
- г) нейтрального товару.

7. Скорочення попиту на товар і зміщення кривої попиту на нього ліворуч є наслідком:

- а) зменшення доходів споживачів;
- б) очікування підвищення ціни товару;
- в) скорочення пропонування товару;
- г) підвищення цін товарів-замінників.

8. Який з наведених чинників не призведе до зміщення кривої попиту на тенісні м'ячі?

- а) дуже гарна погода;
- б) зниження ціни на тенісні ракетки;
- в) збільшення числа бажаючих грати в теніс;
- г) підвищення ціни на тенісні м'ячі.

9. Крива попиту зрушиться ліворуч, якщо:

- а) знизиться ціна товару-комплементу; б) товар стане більш модним;
- в) зростуть доходи споживачів; г) знизиться ціна товару-субституту.

10. Товар вважається нормальним, якщо попит на нього:

- а) зростає з підвищенням ціни товару-замінника;
- б) зменшується зі зростанням доходів споживачів;
- в) зростає зі зростанням доходів споживачів;
- г) скорочується з підвищенням ціни товару-доповнювача.

11. Товар вважається нижчим, якщо попит на нього:

- а) зростає з підвищенням ціни товару-замінника;
- б) зменшується зі зростанням доходів споживачів;
- в) зростає зі зростанням доходів споживачів;
- г) скорочується з підвищенням ціни товару-доповнювача.

12. Товар вважається нейтральним, якщо попит на нього:

- а) не змінюється зі зміною ціни товару-замінника;
- б) зменшується зі зростанням доходів споживачів;
- в) зростає зі зростанням доходів споживачів;
- г) не змінюється зі зміною доходів споживачів.

13. Товари-субститути – це пари товарів, для яких:

- а) підвищення ціни одного викликає зростання попиту на інший;
- б) підвищення ціни одного викликає скорочення попиту на інший;
- в) попит зростає зі зростанням доходів споживачів;
- г) підвищення ціни одного не викликає зміни попиту на інший.

14. З підвищенням доходів споживачі почали купувати більше сиру, але менше макаронів. Це означає, що вони вважають:

- а) сир і макарони товарами-доповнювачами;
- б) макарони нормальним товаром, а сир – нижчим товаром;
- в) сир нормальним товаром, а макарони – нижчим товаром;
- г) правильні відповіді а) і в).

15. Якщо два товари є взаємозамінниками, то підвищення ціни одного призведе до:

- а) зростання обсягу попиту на інший; б) зростання попиту на інший;
- в) скорочення попиту на інший; г) скорочення обсягу попиту на інший.

16. Товари-комплемента – це пари товарів, для яких:

- а) підвищення ціни одного викликає зростання попиту на інший;
- б) підвищення ціни одного викликає скорочення попиту на інший;
- в) попит зростає зі зростанням доходів споживачів;
- г) підвищення ціни одного не викликає зміни попиту на інший.

17. Незалежними у споживанні вважаються товари, для яких:

- а) підвищення ціни одного викликає зростання попиту на інший;
- б) підвищення ціни одного викликає скорочення попиту на інший;
- в) підвищення ціни одного не впливає на попит на інший;
- г) попит не змінюється зі зміною доходів споживачів.

18. Зі зростанням доходів споживачів скорочується попит на:

- а) товари першої необхідності;
- б) нормальні товари;
- в) нижчі товари;
- г) предмети розкоші.

19. На ринкове пропонування безпосередньо не впливають:

- а) ціни ресурсів; б) число фірм;
- в) доходи споживачів;
- г) зміни технології виробництва.

20. Зміщення кривої пропонування борошна праворуч є наслідком:

- а) підвищення ціни борошна; б) зменшення числа виробників борошна;
- в) зниження ціни пшениці; г) зростання доходів споживачів.

21. Удосконалення технології виробництва товару призведе до:

- а) зниження його рівноважної ціни і збільшення рівноважного обсягу;
- б) підвищення його рівноважної ціни і зменшення рівноважного обсягу;
- в) зменшення пропонування даного товару і появи його дефіциту;
- г) зміщення як кривої попиту на нього, так і кривої його пропонування праворуч.

22. Зміщення кривої пропонування товару є наслідком:

- а) скорочення попиту на нього;
- б) зростання доходів споживачів;
- в) зниження ціни товару;
- г) надання субсидії виробникам.

23. Яка з подій вплине на пропонування товару не так, як три інших?

- а) зменшення числа фірм – виробників товару;
- б) підвищення цін на ресурси, необхідні для виробництва товару;
- в) удосконалення технології виробництва товару;
- г) запровадження спеціального податку на виробників товару.

24. Ринок товару перебуває у стані рівноваги, якщо:

- а) обсяг попиту на товар дорівнює обсягу його пропонування;
- б) на ринку не існує ні надлишку, ні дефіциту товару;
- в) за певною ціною плани покупців щодо покупок співпадають з планами продавців щодо продажу;
- г) всі відповіді правильні.

25. Ринок певного товару перебуває у стані рівноваги, якщо:

- а) попит дорівнює пропонуванню;
- б) ціна дорівнює сумі витрат і прибутку;
- в) здійснюється державне регулювання цін;
- г) обсяг попиту дорівнює обсягу пропонування.

26. Ринкові ціни:

- а) більше залежать від змін пропонування, ніж від змін попиту;
- б) більше залежать від змін попиту, ніж від змін пропонування;
- в) встановлюються внаслідок взаємодії попиту і пропонування;
- г) змінюються обернено пропорційно величині пропонування.

27. До підвищення рівноважної ціни товару може призвести:

- а) збільшення попиту на товар;
- б) зменшення попиту на товар;
- в) збільшення пропонування товару;
- г) одночасне і однакоке збільшення попиту і пропонування.

Завдання 5.4

Розв'яжіть задачу

Методичні вказівки

Закон попиту стверджує, що між ціною і обсягом попиту існує обернений зв'язок.

Математичним виразом закону попиту є **функція попиту**:

$$Q_D = f(P), \quad (5.1)$$

де Q_D – обсяг попиту ; P – ціна товару.

Іноді для аналізу використовується інша функція – **функція ціни попиту**, яка встановлює залежність ціни товару від обсягу попиту на нього:

$$P = f(Q_D) \quad (5.2)$$

Закон пропонування стверджує, що між ціною і обсягом пропонування існує прямий зв'язок.

Математичний виразом закону пропонування є **функція пропонування**:

$$Q_S = f(P), \quad (5.3)$$

де Q_S – обсяг пропонування.

Іноді для аналізу використовується інша функція – **функція ціни пропонування**, яка встановлює залежність ціни товару від обсягу його пропонування:

$$(P = f(Q_S)) \quad (5.4)$$

Ринкова рівновага – це стан ринку, за якого обсяги попиту та пропонування збігаються.

$$Q_D = Q_S$$

Приклади розв'язання задач

Задача 1.

У таблиці 5.1 наведено шкали попиту та пропозиції яблук.

Заповніть графі «Надлишок – дефіцит» та напрямком зміни ціни і позначте рядок, що відповідає станові рівноваги на ринку.

Таблиця 5.1 Шкали попиту та пропозиції яблук

Ціна за один кг, грош.од	Обсяг попиту, кг	Обсяг пропозиції, кг	Надлишок-дефіцит	Напрямок зміни ціни
1,0	80	20	дефіцит	↑
2,0	70	30	дефіцит	↑
3,0	60	45	дефіцит	↑
4,0	50	50	Рівновага ринку	Рівноважна ціна
5,0	40	60	надлишок	↑
6,0	30	70	надлишок	↑
7,0	20	80	надлишок	↑
8,0	10	90	надлишок	↑

З таблиці 5.1 видно, що за ціною 1,0 грош. одиниця за 1 кг яблук обсяг попиту перевищував обсяг пропозиції, що призвело до **дефіциту** яблук та підвищення ціни на них. Ця тенденція продовжувалась до моменту, коли ціна підвищилась до 4,0 грош. од. за 1 кг яблук. За цією (рівноважною) ціною обсяг попиту став дорівнювати обсягу пропозиції і встановилася ринкова рівновага.

Внаслідок впливу ринкових сил продажна ринкова ціна яблук підвищилась до рівня, вищого від рівня ціни рівноваги, а обсяг пропозиції став більший від обсягу попиту. Якщо обсяг пропозиції перевищує обсяг попиту, то утворюється **надлишок товарів на ринку**.

Надалі, чим більше підвищувалась ціна на яблука, тим меншим був попит на них, пропозиція навпаки збільшувалась, утворювався все більший надлишок. Поступово продавці знижуватимуть ціну і як тільки відбудуться зміни у співвідношенні факторів, що впливають на рівновагу, знову почнуть діяти економічні стимули.

Задача 2.

Функція попиту на товар задається рівнянням: $Q_D = 4750 - 350P$,

функція пропонування: $Q_S = 1600 + 100P$

1. Побудуйте графіки попиту та пропонування, визначте рівноважні ціну (грн.) та обсяг продажу (шт.).

2. Що відбудеться, якщо на даний товар урядом буде встановлена фіксована ціна 9 грн. ?

3. Порівняйте сукупний виторг продавця за обох значень ціни.

Розв'язання задачі

1. За ринковою рівновагою $Q_D = Q_S$,

Тобто:

$$4750 - 350P = 1600 + 100P,$$

звідси: визначаємо рівноважну ціну P^* та рівноважний обсяг:

$$P^* = 7 \text{ грн};$$

$$Q^* = 2300 \text{ шт.}$$

2. За $P = 9$ виникне надлишок продукції у 9000 шт.

$$(Q_D = 1600 < Q_S = 2500).$$

3. Сукупний виторг продавця зменшиться:

$$TR_1 = 16100, TR_2 = 14400.$$

Задачі для самостійного розв'язання

Задача 3.

Накресліть графік попиту та пропонування курчат за даними таблиці:

1. Визначте ціну рівноваги та рівноважний обсяг продукції.

Таблиця 5.2

Ціна 1 кг, грн.	Попит т, за місяць	Пропонування т, за місяць
50	9	18
40	10	16
30	12	12
20	15	7
10	20	0

2. Накресліть нові графіки попиту та пропонування, які відображали б такі події:

а) відбулося підвищення цін на свинину та яловичину;

б) уряд підвищив прибутковий податок з громадян;

в) зросли ціни комбікормів;

г) виведена нова порода курчат, що швидко ростуть;

д) очікується, що найближчим часом ціни на курчат значно зростуть;

поясніть, як ці події вплинуть на рівноважні ціну і обсяг продукції.

3. Припустимо, що уряд фіксує ціни на курчат на рівні 20 грн. за кг. Які наслідки матиме встановлення такої ціни? Покажіть їх графічно.

Задача 4.

Функція попиту населення на товар задана рівнянням: $Q_D = 8 - P$;

функція пропонування товару: $Q_S = 2P - 4$.

1. Обчисліть рівноважні ціну (грн.) і обсяг продажу (тис. шт.).

2. Визначте обсяг продажу і величину незадоволеного попиту, якщо ціна товару буде фіксована на рівні 3 грн. за одиницю.

3. Подайте графічну ілюстрацію.

Задача 5.

Функція попиту на товар задана рівнянням: $Q_D = 8 - P$;

Функція пропонування товару: $Q_S = P - 1$.

1. Обчисліть параметри ринкової рівноваги (ціна – грн., обсяг – тис. шт.).
2. Накресліть графічну модель ринкової рівноваги.
3. Визначте і покажіть графічно, як вплине на рівноважну ціну та рівноважний обсяг продукції зменшення попиту на 25%.
4. Що змінилось у положенні кривої попиту?

ТЕМА 6. ФІРМА (ПІДПРИЄМСТВО) ЯК ВИРОБНИЧА СИСТЕМА В УМОВАХ ДОСКОНАЛОЇ І НЕДОСКОНАЛОЇ КОНКУРЕНЦІЇ

Мета заняття: формування у студентів ґрунтовних знань щодо сутності підприємства, його видів та місця в ринковому середовищі.

Визначення поведінки виробника (підприємства) з його загальної характеристики; визначення його ролі у забезпеченні пропозиції товарів. Набуття практичних навичок щодо визначення змісту і особливостей організаційно-правових форм фірм, у з'ясуванні сутності і факторів виробничого процесу, залежності виробничого процесу від масштабів фірми, змісту виробничих витрат, їхньої залежності від рівня виробництва і часового фактора.

Контрольні питання

1. Охарактеризуйте виробництво як систему.
2. Які фактори виробництва (ресурси) споживаються у процесі виробництва?
3. Яким чином можна вирішити конфлікт між обмеженими ресурсами і безмежними потребами?
4. Які аспекти раціоналізації факторів виробництва ви знаєте?
5. Поясніть суть та завдання підприємства.
6. Охарактеризуйте умови, в яких функціонують підприємства.
7. Дайте визначення виробничої функції.
8. Охарактеризуйте властивості виробничої функції.
9. Поясніть різницю між довгостроковим та короткостроковим періодами.
10. Які показники показують вплив зміни обсягів використання одного з факторів виробництва на результат виробництва?
11. У чому полягає різниця між бухгалтерськими та економічними витратами?
12. Дайте визначення явних і неявних витрат.
13. Дайте визначення сукупних, середніх і граничних витрат

та аналогічних показників виручки.

14. Поясніть різницю між бухгалтерським та економічним прибутками.

Практичні завдання

Завдання 6.1.

Визначте, правильні чи неправильні наступні твердження:

1. Основними організаційно-правовими формами ділових підприємств є індивідуальна фірма, партнерство та корпорація.

2. Всі технологічно ефективні способи виробництва є економічно ефективними.

3. Всі економічно ефективні способи виробництва водночас є і технологічно ефективними.

4. Виробнича функція визначає будь-який обсяг випуску для певних комбінацій вхідних ресурсів.

5. Теорія факторів виробництва виходить з того, що кожен фактор має власну продуктивність і створює відповідну частку продукту, отже, і доходу його власника.

6. Закон спадної віддачі діє виключно у короткостроковому періоді.

7. Виробнича функція дозволяє визначити технологічно ефективний спосіб виробництва заданого обсягу продукції.

8. Зі зміною цін ресурсів економічно ефективний спосіб виробництва можестати неефективним.

9. Мікроекономіка розглядає всі витрати виробництва як альтернативні.

10. Економічні витрати включають зовнішні і внутрішні витрати.

11. Економічні витрати включають явні і неявні витрати.

12. Економічний прибуток відрізняється від бухгалтерського прибутку на величину неявних витрат.

13. Неявні витрати завжди дорівнюють нормальному прибутку.

14. Економічний прибуток обчислюється як різниця між сукупним виторгом і явними витратами, а бухгалтерський – як різниця між сукупним виторгом і сумою явних і неявних витрат.

Завдання 6.2.

Виберіть одну правильну відповідь

1. Мікроекономіка розглядає процес виробництва як:

- а) процес створення благ, які відповідають потребам споживачів;
- б) процес перетворення потоку вхідних ресурсів у вихідний потік товарів і послуг;
- в) процес створення вартості;
- г) процес створення нової вартості.

2. Взаємозв'язок між всіма можливими поєднаннями факторів виробництва та обсягом випуску продукції формалізується за допомогою:

- а) кривої виробничих можливостей;
- б) кривої пропонування;
- в) кривої сукупних витрат;
- г) виробничої функції.

3. Виробнича функція показує:

- а) витрати, які забезпечують той чи інший обсяг випуску;
- б) найбільш вигідний для фірми обсяг випуску за даних цін ресурсів;
- в) максимальну кількість продукту, яку можна одержати, використовуючи різні сполучення заданих вхідних ресурсів;
- г) мінімальну кількість продукції, яку можна одержати, використовуючи певну кількість ресурсів.

4. Виробнича функція відображає:

- а) функціональну залежність між технологією виробництва та обсягом випуску;
- б) множину технологічно ефективних способів виробництва;
- в) величину максимального випуску для кожної специфічної комбінації вхідних ресурсів;
- г) всі відповіді правильні.

5. У короткостроковому періоді:

- а) всі ресурси фіксовані;
- б) обсяги принаймні одного з ресурсів неможливо змінити;
- в) всі ресурси є змінними;
- г) кількість всіх ресурсів неможливо змінити.

6. У короткостроковому періоді:

- а) виробничі потужності залишаються незмінними;
- б) виробники можуть збільшити обсяг випуску тільки за рахунок більш інтенсивного використання наявних виробничих потужностей;

- в) обсяги принаймні одного з ресурсів неможливо змінити;
- г) всі відповіді правильні.

7. У довгостроковому періоді:

- а) всі ресурси фіксовані;
- б) обсяги принаймні одного з ресурсів неможливо змінити;
- в) всі ресурси є змінними;
- г) кількість всіх ресурсів неможливо змінити.

8. Довгостроковий період функціонування фірми – це:

- а) найтриваліший цикл роботи підприємства;
- б) максимально можливий період функціонування фірми у даній галузі;
- в) час, необхідний для зміни всіх залучених ресурсів;
- г) час, протягом якого фірма може отримувати економічний прибуток.

9. Довгостроковий період з точки зору галузі – це:

- а) час, достатній для того, щоб діючі фірми могли залишити галузь, а нові – увійти в галузь;
- б) час, за який фірми можуть максимізувати економічний прибуток;
- в) час, протягом якого фірми можуть одержувати лише нормальний прибуток;
- г) час, протягом якого число фірм в галузі не змінюється.

10. Технологічно ефективний спосіб виробництва – це спосіб виробництва, який передбачає застосування:

- а) новітніх досягнень науки і техніки;
- б) ресурсозберігаючих технологій;
- в) найкращого сполучення виробничих ресурсів для виробництва заданого обсягу випуску;

г) найкращого способу зниження виробничих витрат заданого обсягу випуску.

11. Технологічно ефективним є спосіб виробництва, який:

- а) максимізує прибуток фірми;
- б) максимізує обсяг випуску за використання точно визначеного обсягу ресурсів;
- в) мінімізує витрати виробництва і одночасно максимізує прибуток фірми;
- г) мінімізує збитки фірми.

12. Технологічно ефективним вважається спосіб виробництва, який:

- а) дозволяє мінімізувати альтернативну вартість всіх витрат виробництва;
- б) дозволяє максимізувати економічний прибуток фірми;
- в) виключає можливість існування іншого способу виробництва, за якого можна зменшити використання хоча б одного виду ресурсів без збільшення використання іншого;
- г) виключає можливість взаємозаміни ресурсів для виробництва заданого обсягу випуску.

13. Економічно ефективним є спосіб виробництва, який:

- а) мінімізує альтернативну вартість всіх видів витрат в процесі виробництва заданого обсягу продукції;
- б) дозволяє максимізувати економічний прибуток;
- в) приваблює нові фірми до входження в галузь;
- г) дозволяє досягти найвищої продуктивності праці.

14. Економічні витрати – це:

- а) сукупні видатки підприємця, пов'язані з виробництвом продукції;
- б) фактична сума оплачених ресурсів;
- в) витрати, що дорівнюють сумі доходів, яку повинні одержати всі власники ресурсів при найбільш вигідному з можливих способів їх використання;
- г) альтернативні витрати використання ресурсів, що належать власникам фірм.

15. Економічні витрати:

- а) дорівнюють сукупному виторгу за мінусом неявних витрат;
- б) включають явні витрати, але не включають неявних;

в) дорівнюють сукупному виторгу за мінусом явних і неявних витрат;

г) дорівнюють сумі явних і неявних витрат.

16. Неявні витрати – це:

а) витрати, альтернативна вартість яких дорівнює нулю;

б) альтернативна вартість ресурсів, що належать власникам фірми;

в) бухгалтерські витрати;

г) витрати, які не приймаються до уваги при визначенні обсягів виробництва.

17. Безповоротні витрати – це:

а) витрати, альтернативна вартість яких дорівнює нулю;

б) додаткові витрати фірми, пов'язані зі зміною ринкової кон'юнктури;

в) додаткові витрати фірми, пов'язані зі зростанням цін ресурсів;

г) витрати, які приймаються до уваги при визначенні обсягу виробництва.

18. Бухгалтерський прибуток утворюється як різниця:

а) між сукупним виторгом і зовнішніми витратами;

б) між сукупним виторгом і внутрішніми витратами;

в) між сукупним виторгом і економічними витратами;

г) між сукупним виторгом і неявними витратами.

19. Економічний прибуток утворюється як різниця:

а) між сукупним виторгом і зовнішніми витратами;

б) між сукупним виторгом і внутрішніми витратами;

в) між сукупним виторгом і економічними витратами;

г) між сукупним виторгом і неявними витратами.

20. Економічний прибуток – це:

а) мінімальний прибуток, необхідний для утримання фірми в межах даного виду діяльності;

б) прибуток, який отримує типова фірма галузі;

в) прибуток, який фірма отримує в нормальних умовах її функціонування;

г) прибуток, який отримує фірма, якщо її сукупний виторг перевищує суму явних і неявних витрат.

21. Економічний прибуток:

а) завжди більший, ніж бухгалтерський прибуток;

- б) завжди менший, ніж бухгалтерський прибуток;
- в) завжди дорівнює бухгалтерському прибутку;
- г) іноді може бути більшим, ніж бухгалтерський прибуток.

22. Економічний прибуток фірми менший за бухгалтерський на:

- а) суму амортизації;
- б) суму альтернативної вартості власних ресурсів фірми;
- в) суму постійних витрат фірми;
- г) на суму змінних витрат фірми.

23. Нормальний прибуток – це:

- а) прибуток, який отримує фірма, якщо її сукупний виторг перевищує суму явних і неявних витрат;
- б) прибуток, який отримує типова фірма галузі;
- в) прибуток, який фірма отримує в нормальних умовах її функціонування;
- г) мінімальний доход, необхідний для утримання фірми в межах даного виду діяльності.

24. Визначте правильне твердження:

- а) бухгалтерські витрати плюс економічні витрати дорівнюють нормальному прибутку;
- б) економічний прибуток мінус бухгалтерський прибуток дорівнює явним витратам;
- в) бухгалтерський прибуток мінус неявні витрати дорівнює економічному прибутку;
- г) економічний прибуток мінус неявні витрати дорівнює бухгалтерському прибутку.

25. Метою виробника є:

- а) максимізація задоволення суспільних потреб у товарах і послугах;
- б) максимізація економічного прибутку;
- в) максимізація мінімального прибутку;
- г) максимізація бухгалтерського прибутку

Завдання 6.3.

Розв'яжіть задачі

Приклади розв'язання задач

Задача 1.

Підприємець відкрив взуттєву майстерню. Він вклав 50000 грн. у придбання обладнання, на 10000 грн. придбав сировини і матеріалів, 10000 грн. сплатив за річну оренду приміщення. Якби він поклав ці гроші в банк, то міг би отримати 5% річних.

Якби він погодився працювати за наймом у майстерні «Будинку побуту», то міг би отримувати 24000 грн. заробітної плати на рік.

Обчисліть величини бухгалтерського, економічного та нормального прибутків підприємця, якщо його сукупний річний виторг становить 127500 грн.

Розв'язання

1. Розраховуємо сукупні витрати підприємця на відкриття майстерні:

$$BC = (50000 + 10000 + 10000) = 70000 \text{ грн.}$$

2. Знаходимо бухгалтерський прибуток, який обчислюється як різниця між сукупними доходами підприємця (підприємства) та внутрішніми витратами (витратами, що підтвердженні платіжними документами), формула 6.1.

$$BP = TR - BC, \quad (6.1)$$

де **BP** – бухгалтерський прибуток; **TR** – сукупний річний виторг.

$$BP = 127500 - 70000 = 57500 \text{ грн.}$$

3. Розраховуємо економічні витрати підприємця, які дорівнюють сумі явних, тобто бухгалтерських витрат та неявних витрат. Неявними витратами у даному випадку є втрачена

заробітна плата підприємця та відсоток річних, як би він поклав витрачені на відкриття діяльності гроші, в банк, формула 6.2.

$$TC=BC+NP, \quad (6.2)$$

де – **TC** – економічні, **NP** – неявні витрати підприємця.

$$TC = 70000+(70000 \times 0,05+24000)=97500 \text{ грн.};$$

4. Отже, можемо визначити економічний прибуток, який обчислюється як різниця між сукупним доходом підприємства і економічними витратами, тобто явними і неявними, Формула 6.3.

$$EP=TR-TC \quad (6.3)$$

$$EP = 127500-97500=30000 \text{ грн.};$$

5. Номінальний прибуток визначаємо як різницю між бухгалтерським прибутком та економічним прибутком, формула 6.4.

$$NP=BP-EP \quad (6.4)$$

$$NP=57500-30000=27500 \text{ грн.}$$

Задача 2.

Виробнича програма переробного підприємства становить: готова продукція – 30570 тис. грн.; товари культурно-побутового призначення і господарського вжитку – 294 тис. грн.; надано послуг – 380 тис. грн. Незавершене виробництво на початок року становило 115 тис. грн., на кінець року – 122 тис. грн. Залишки готової продукції на складах на початок року – 80 тис. грн., на кінець року – 66 тис. грн.

Визначити вартість валової, товарної та реалізованої продукції.

Розв'язання :

1. Визначаємо вартість товарної продукції:

$$ТП = \sum_{i=1}^n OP_i \cdot Ц_i, \quad (6.5)$$

де ТП – товарна продукція підприємства, грн.;
 OP_i – обсяг реалізації і-го виду продукції, тонн;
 Ц_i – ціна реалізації і-го виду продукції, грн./тонн.

$$ТП = 30\,570 + 294 + 380 = 31\,244 \text{ тис. грн.}$$

2. Вартість валової продукції:

$$ВП = ТП + (НВк - НВп), \quad (6.6)$$

де ВП – валова продукція підприємства, грн.;
 ТП – товарна продукція підприємства, грн.;
 НВп, НВк – незавершене виробництво на початок та на кінець року відповідно, грн.

$$ВП = 31\,244 + (122 - 115) = 31\,251 \text{ тис. грн.}$$

3. Вартість реалізованої продукції:

$$РП = ТП + (ЗПп - ЗПк), \quad (6.7)$$

де РП – вартість реалізованої продукції, грн.;
 ТП – товарна продукція підприємства, грн.;
 ЗПп, ЗПк – залишок готової продукції на початок і на кінець року відповідно, грн.

$$РП = 31\,244 + (80 - 66) = 31\,258 \text{ тис. грн.}$$

Задачі для самостійного розв'язання

Задача 3.

Припустимо, що Ви маєте намір відкрити мале підприємство з виробництва столярних виробів. Придбання устаткування

обійдеться у 500 тис. грн., які за альтернативного використання могли б щорічно давати 50000 грн. доходу. Устаткування розраховане на 10 років роботи. Найом робітників обійдеться у 21000 грн. щомісяця, річна орендна плата становитиме 40000 грн., а на закупівлю сировини, матеріалів, електроенергії потрібно 150000 грн. на рік.

За Вашими підрахунками, сукупний річний виторг становитиме 693000 грн. На аналогічному підприємстві Вам пропонували зайняти вакантну посаду менеджера з річною платнею 42000 грн.

Обчисліть величини річних бухгалтерського і економічного прибутків малого підприємства.

Задача 4.

Пан Черкавський працював менеджером у державній друкарні і отримував 24 тис. грн. заробітної плати на рік, але вирішив заснувати власну друкарню. Річна оренда приміщення обійшлася йому у 32 тис. грн., оренда обладнання – 64 тис. грн. Для оплати ліцензії він був змушений зняти 1000 грн. з власного строкового рахунку в «Приватбанку» у 20 тис. грн., на які нараховувалось 20% річних.

Витрати на сировину та матеріали становили 10 тис. грн. на рік. Очікуваний річний виторг від надання друкарських послуг становить 200 тис. грн.

Визначте величини бухгалтерського та економічного прибутку підприємця і поясніть, чи було доцільним його рішення щодо заснування власного бізнесу.

ТЕМА 7. МАКРОЕКОНОМІЧНІ ПОКАЗНИКИ ТА ЇХ ВИМІР

Мета заняття: формування у студентів ґрунтовних знань щодо засад та принципів побудови системи національного рахівництва, параметрів цієї системи, показників обсягу національного виробництва, показників доходу нації. Набуття практичних навичок щодо визначення змісту і особливостей розрахунку валового внутрішнього і валового національного продукту, економічних індексів і дефлятора ВВП, новітніх макроекономічних показників.

Контрольні питання

1. Які методологічні принципи покладено в основу побудови СНР?

2. Чому для оцінки результатів функціонування національної економіки доцільно враховувати лише вартість кінцевих продуктів?

3. Дайте визначення поняття «чистий експорт».

4. Дайте визначення економічним операціям в СНР.

5. Поясніть, чому система національних рахунків починає своє становлення лише в 30-ті роки ХХ століття.

6. Чим відрізняється система національних рахунків від системи балансу народного господарства?

7. В чому сутність і призначення системи національних рахунків?

8. Які параметри характеризують систему національних рахунків?

9. Яке значення має система національних рахунків для України?

10. Що таке проміжна та кінцева продукція?

11. Що таке приписана вартість?

12. Надайте характеристику доданої вартості.

13. Охарактеризуйте валовий внутрішній продукт та методи його виміру.

14. Що таке дефлятор, яке його значення?

15. У чому різниця між ВВП і ВНД та що їх об'єднує?

Практичні завдання

Завдання 7.1.

Встановіть відповідність у вигляді комбінації букв і цифр

Таблиця 7. 1 – Вихідні дані

Термін	Визначення (ознаки)
A. Національні рахунки	1. Інвестиції в основний капітал.
B. ВВП продукт	2. Споживання основного капіталу.
C. Номінальний ВВП	3. Обчислення ВВП за доходами.
D. Реальний ВВП	4. Обчислення ВВП за сумою видатків на купівлю кінцевої продукції, виготовленої в країні.
E. Кінцева продукція	5. ВВП, обчислений у постійних цінах.
F. Проміжна продукція	6. Система взаємопов'язаних агрегованих економічних показників.
G. Додана вартість	7. Різниця між експортом та імпортом.
H. Приписана вартість	8. Кінцевий продукт, вироблений у межах країни протягом року.
I. Виробничий метод обчислення ВВП	9. Сума первісних доходів, отриманих резидентами країни протягом року у межах національної території і за кордоном за мінусом доходів, переданих за кордон.
J. Розподільчий метод обчислення ВВП	10. Індекс цін Пааше, обчислений для благ, що входять до ВВП країни.
K. Видатковий метод обчислення ВВП	11. Реальний сектор виробництва.
L. Валовий національний дохід	12. Продукція, яку купують для споживання, а не для продажу чи подальшого перероблення.

M. Дефлятор ВВП10.	13. Видатки фірм на оновлення й нагромадження виробництва.
N. Інвестиційні видатки фірм	14. Обчислення ВВП за доданою вартістю.
O. Чистий експорт	15. Вартість, яка створюється на кожній із стадій виробництва.
P. Національний дохід	16. Особистий дохід після сплати податків та неподаткових платежів.
Q. Особистий дохід	17. Зароблений дохід.
R. Тіньова економіка	18. Вартісна оцінка благ, які не мають ринкової ціни.
S. Корпорація	19. Трансфертні платежі, операції з цінними паперами
T. Нефінансові корпорації	20. Незареєстрована економічна діяльність.
U. Невиробничі фінансові операції	21. ВВП, обчислений у поточних цінах.
V. Виробничі інвестиції	22. Зміна вартості товарних запасів підприємств.
W. Інвестиції в запаси	23. Доходи некорпоративного підприємницького сектора.
X. Амортизаційні відрахування	24. Продукція, яку використовують для подальшого перероблення.
Y. Доходи власників	25. Отриманий дохід.
Z. Використовуваний дохід	26. Форма організації підприємства на основі акціонерної власності

Завдання 7.2.

Визначте, правильні чи неправильні наступні твердження:

1. Засновником методу національного рахівництва є Франсуа Кене.

2. Всі підприємства в національній економіці за організаційно-правовою формою поділяються на такі види: одноосібне господарство, партнерство, корпорація, монополія

3. Номінальний і реальний валовий внутрішній продукт можна виміряти тільки в грошах.

4. Вартість кінцевих і вартість проміжних товарів та послуг дорівнюють одна одній.

5. У чистому внутрішньому продукті враховують інвестиції заміщення.

6. Валовий національний продукт перевищує національний дохід на величину амортизаційних відрахувань.

7. Валовий національний продукт завжди більший за валовий внутрішній продукт.

8. Додана вартість містить заробітну плату і не містить прибутку фірми.

9. До резидентів країни відносять усіх господарюючих суб'єктів на території країни, незалежно від громадянства.

10. Для років, що йдуть після базового, дефлятор валового внутрішнього продукту більший за одиницю.

11. При обчисленні дефлятора ВВП враховуються також імпорتنі товари.

12. Видатки домогосподарств на спорудження нового будинку враховують у споживчих видатках.

13. Національний дохід – це чистий приріст благ за рік у країні.

14. Трансферні платежі населенню не враховуються при обчисленні будь-якого макроекономічного показника.

15. Порівняльний аналіз динаміки обсягу національного виробництва передбачає використання постійних цін.

16. Якщо в національній економіці вироблено меншу кількість товарів і послуг у поточному році порівняно з попереднім, то номінальний ВВП обов'язково зменшується.

17. Дефлювання – це зменшення номінального ВВП до розмірів реального, коли дефлятор ВВП більший за одиницю.

18. У базовому році номінальний і реальний ВВП дорівнюють один одному.

19. Національний дохід менший за валовий національний продукт на величину амортизації та непрямих податків.

20. Чистий національний продукт і національний дохід – це тотожні поняття.

21. Чим більший ВВП країни, тим вище рівень національного багатства країни і добробут населення.

22. Валовий внутрішній продукт дещо занижує реальний обсяг продукту, виробленого в країні.

23. У валовому внутрішньому продукті вартість послуг працівників державного сектора оцінюють на підставі їхньої заробітної плати.

Завдання 7.3.

Визначте одну правильну відповідь

1. До чистих інвестицій належить:

- а) заміна зношеного верстата новим;
- б) купівля фірмою акцій новоствореної корпорації;
- в) будівництво складу готової продукції;
- г) купівля домогосподарством легкового автомобіля;
- д) купівля фірмою земельної ділянки.

2. До реноваційних інвестицій відноситься:

- а) збільшення запасів на кінець року порівняно з початком року;
- б) видатки домогосподарств на нове житло;
- в) будівництво складських приміщень і виробничих споруд;
- г) заміна зношених засобів праці.

3. При обчисленні ВВП як суми доходів не враховуються:

- а) заробітна плата;
- б) прибуток корпорацій;

- в) рентні доходи;
- г) непрямі податки на бізнес;
- д) трансферні платежі;
- е) доходи некорпоративного сектору.

4. Якщо «Дженерал моторз» буде новий завод в Україні,

то:

- а) ВВП України зростатиме повільніше, ніж ВНД;
- б) ВВП України зростатиме швидше, ніж ВНД;
- в) ВВП і ВНД зростатимуть однаковими темпами;
- г) ВВП і ВНД зменшаться.

5. Для з'ясування внеску фірми у ВВП, обчисленого як сума доданої вартості, необхідно із суми продажу фірми вирахувати:

- а) амортизацію;
- б) непрямі податки на бізнес;
- в) заробітну плату, виплачену її працівникам;
- г) обсяг продажу іншим фірмам;
- д) усі відповіді неправильні.

6. Якщо ВНД України перевищує ВВП, то:

- а) реальний ВВП перевищує номінальний ВВП;
- б) фактичний ВВП перевищує природний ВВП;
- в) національні фактори виробництва створюють за кордоном більше доходу, ніж іноземні фактори в Україні;
- г) іноземні фактори виробництва створюють в Україні більше доходу, ніж українські фактори за кордоном.

7. До державних трансфертних платежів належать:

- а) субсидії;
- б) шкільне будівництво;
- в) податки;
- г) заробітна плата державних службовців;
- д) державні закупівлі товарів і послуг.

8. Як від'ємний чистий експорт впливає на зміну споживання в країні?

- а) споживання збільшується;
- б) зменшується;
- в) не змінюється.

9. Прямий податок – це:

- а) податок на землю;

б) податок з обігу;

в) акцизний збір;

г) податок на прибуток.

10. Використовуваний дохід – це:

а) заробітна плата плюс поточні заощадження;

б) особистий дохід мінус індивідуальні податки та неподаткові платежі;

в) основна і додаткова заробітна плата;

г) сума коштів, яка складається із заробітної плати, ренти та доходу у формі процента за капітал.

11. Якщо номінальний ВВП збільшився на 9% порівняно з попереднім роком, а рівень цін за цей час зріс на 4%, то яким буде реальне зростання?

а) 4%;

б) 13%;

в) 5%;

г) 9%.

12. Які з перерахованих величин не використовуються при обчисленні національного доходу?

а) трансфертні платежі;

б) заробітна плата;

в) доходи власників;

г) прибуток корпорацій.

13. Валові внутрішні приватні інвестиції враховуються при обчисленні:

а) використовуваного доходу;

б) особистого доходу;

в) національного доходу;

г) ВВП за методом видатків;

д) ВВП за виробничим методом.

14. Державні трансфертні платежі – це:

а) виплати домашнім господарствам, які не обумовлені їх участю у процесі виробництва;

б) частина доходу, яка включається в національний дохід;

в) виплати уряду окремим особам;

г) додаткова заробітна плата державним робітникам.

15. При обчисленні ВВП подвійний рахунок виникає тоді, коли враховують:

- а) вартість кінцевих товарів і послуг;
- б) вартість приросту запасів у даному році;
- в) вартість кінцевих і проміжних товарів;
- г) державні закупівлі товарів і послуг;
- д) додану вартість, створену на всіх стадіях виробництва товарів і послуг.

16. При обчисленні ВВП занижується обсяг національного виробництва, бо не враховується:

- а) частина продукції, яка вироблена за допомогою ресурсів, що належать іноземцям;
- б) результати економічної діяльності в тіньовому секторі економіки;
- в) збільшення запасів на кінець року;
- г) непрямі податки на бізнес;
- д) державні закупівлі товарів і послуг.

17. Сукупні видатки в економіці не дорівнюють сукупному доходу, якщо:

- а) експорт та імпорт співпадають;
- б) інвестиції в запаси є від'ємною величиною;
- в) державний бюджет має надлишок;
- г) платіжний баланс країни має позитивне сальдо;
- д) немає правильної відповіді.

Завдання 7.4.

Розв'яжіть задачі

Методичні вказівки

Серед основних макроекономічних показників центральним є валовий внутрішній продукт (ВВП).

Валовий внутрішній продукт характеризує кінцевий результат виробничої діяльності суб'єктів національної економіки – резидентів.

Валовий внутрішній продукт ВВП (Y) як сума видатків розраховується за формулою:

$$Y = C + I + G + Nx, \quad (7.1)$$

де **C** - сукупність витрат домогосподарств на закупівлю товарів і послуг.;

I – це вартість товарів, куплених для майбутнього використання. Джерелом інвестицій заміщення є амортизаційні відрахування, джерелом чистих, що йдуть на створення нових виробничих потужностей, – прибуток;

G) – витрати держави на виробництво товарів і послуг, за винятком трансфертних платежів;

(Nx) – сальдо між експортом та імпортом (чистий експорт).

Отже, можемо розрахувати ВВП як суму видатків:

ВВП (**Y**) як сума доходів розраховується за формулою:

$$Y = W + R + r + P + D + T, \quad (7.2)$$

де **W** - заробітна плата найманих працівників (найбільша стаття сукупних видатків);

R – рента (доходи фірм і домогосподарств від нерухомого майна – землі, будівель, включаючи приписану орендну плату за проживання у власному житлі.

r –процент (виплати грошового доходу постачальникам грошового капіталу в кредит, у позику.

P – прибуток корпорацій (податки на прибуток, дивіденди, нерозподілений прибуток корпорацій, доходи власників- доходи (прибуток) некорпоративного підприємницького сектора (одноосібні господарства, партнерства);

D – амортизаційні відрахування (відрахування на створення грошового фонду, що відшкодовує зношення основного капіталу протягом року);

T - непрямі податки на бізнес (це акцизний збір, податок з продажу, податок на додану вартість, ліцензійні платежі та платежі за патенти, мито).

Узагальнюючим показником функціонування національної економіки є валовий національний дохід (**ВНД**).

Різниця між ВНД і ВВП полягає у тому, що ВНД розглядається як показник доходів, ВВП – як показник виробництва.

$$\begin{aligned} \text{ВНД} &= \text{ВВП} + \text{Факторні доходи з-за кордону} - \\ &- \text{Виплати факторних доходів іноземцям.} \end{aligned} \quad (7.3)$$

або

$$\text{ВНД} = \text{ВВП} - \text{чисті іноземні факторні доходи}$$

ВНД за вирахуванням амортизаційних відрахувань показує чистий національний дохід (ЧНД).

$$\text{ЧНД} = \text{ВНД} - \text{Амортизаційні відрахування} \quad (7.4)$$

Якщо від вартісної оцінки ЧНД відняти непрямі податки на бізнес, отримаємо національний дохід (НД):

$$\text{НД} = \text{ЧНД} - \text{Непрямі податки на бізнес} \quad (7.5)$$

Національний дохід – це зароблений дохід, який характеризує чистий приріст благ за рік в країні.

Номинальний валовий внутрішній продукт – це ВВП, розрахований за поточними ринковими цінами.

Реальний валовий внутрішній продукт – це ВВП, обчислений у постійних (базових) цінах.

Зв'язок між номінальним та реальним ВВП називають дефлятором ВВП:

$$\text{Дефлятор ВВП} = \frac{\text{Номинальний ВВП}}{\text{Реальний ВВП}} \quad (7.6)$$

Приклад розв'язання задачі

Задача 1.

1. За даними таблиці розрахуйте:

- а) ВВП як суму видатків і суму доходів (млрд грн);
- б) ВНД;
- в) НД за двома методами: вирахуванням і додаванням.

Таблиця 7.2 – Вихідні дані

Особисті видатки на споживання	55
Чисті інвестиції	6
Державні закупівлі товарів і послуг	20
Рента	4

Прибуток корпорацій	10
Відрахування на споживання капіталу	12
Процент	9
Непрямі податки на бізнес	4
Заробітна плата	42
Доходи індивідуальних власників	15
Чистий експорт	3
Чисті іноземні факторні доходи	1
Трансфертні платежі	3

1. Використовуючи формули **7.1** та **7.2** розраховуємо обсяг **ВВП**:

а) за витратами: $Y = 55 + (6 + 12) + 20 + 3 = 96$ млрд. грн.

б) за доходами: $Y = 4 + 10 + 12 + 9 + 4 + 42 + 15 = 96$ млрд.

грн.

2. Використовуючи формулу **7.3** розраховуємо обсяг **ВНД**:

$$\text{ВНД} = 96 + 1 = 97 \text{ млрд.грн.}$$

3. Використовуючи формулу **7.4** розраховуємо обсяг чистого національного доходу (**ЧНД**), вирахувавши з **ВНД** амортизаційні нарахування:

$$\text{ЧНД} = 97 - (12 + 4) = 81 \text{ млрд. грн.}$$

Визначення **НД**, як заробленого доходу, який характеризує чистий приріст благ за рік в країні, виконуємо шляхом додавання усіх категорій доходів без включення до розрахунку таких компонентів доходу як «**відрахування на споживання капіталу**» та «**непрямі податки на бізнес**»:

$$\text{ОНД} = 4 + 10 + 9 + 42 + 15 + 1 = 81 \text{ млрд. грн.}$$

Дані про трансфертні платежі є надлишковими для цієї задачі.

Задачі для самостійного розв'язання

Задача 2

Припустимо, що національне виробництво включає два товари: **X** (споживчі товари), **Y** (засоби виробництва). В поточному році було вироблено 1500 одиниць **X** (ціна за одиницю 4 грн) та 120 одиниць **Y** (ціна за одиницю 10 грн). На кінець поточного року 30 одиниць **Y**, що використовувались, повинні бути замінені новими.

Визначити:

а) ВВП; б) ЧНД; в) валові інвестиції.

Задача 3

У 2010 р. номінальний ВВП становив 400 млрд грн. У 2020 р. дефлятор ВВП дорівнював 2,0 відносно 2010. Реальний ВВП за 2010–2020 рр. збільшився на 50%. Обчисліть номінальний ВВП у 2020 р.

Задача 4

Згідно з гіпотетичними даними таблиці розрахуйте:

а) номінальний і реальний ВВП;
б) дефлятор ВВП 2020 р.

Благо	2019		2020	
	Ціна, грн.	Кількість, тис.	Ціна, грн.	Кількість, тис.
A	1	500	2	400
B	100	6	140	8
C	25	15	40	18

ТЕМА 8. СУКУПНИЙ ПОПИТ І СУКУПНА ПРОПОЗИЦІЯ

Мета заняття: формування у студентів ґрунтовних знань щодо

сукупного попиту і сукупної пропозиції; нецінових факторів сукупного попиту і сукупної пропозиції. Розуміння студентами сутності таких економічних явищ і понять: «економічні збурення», «перегріта економіка», «ефект процентної ставки», «ефект багатства», «ефект імпортних закупівель», «ефект храповика». Набуття практичних навичок щодо визначення змісту і особливостей розрахунку потенційного рівня національного виробництва, ефективного попиту, інфляції попиту, інфляції витрат рівноважного стану економіки

Контрольні питання

1. Поясніть, чому крива сукупного попиту має спадну траєкторію?
2. Які фактори впливають на зміщення кривої сукупного попиту?
3. Що слід розуміти під сукупною пропозицією?
4. Охарактеризуйте криву сукупної пропозиції.
5. Поясніть, від чого залежить положення кривої сукупної пропозиції?
6. Чим відрізняється довгостроковий період від короткострокового?
7. Охарактеризуйте кейнсіанський, проміжний та класичний відрізки кривої сукупної пропозиції.
8. Назвіть нецінові фактори, що впливають на сукупну пропозицію. В чому їхня особливість?
9. Надайте характеристику політиці експансії та політиці рестрикції.
10. Поясніть, чому за рівноважного ВВП зайнятість не завжди є повною.
11. Що таке економічні збурення? За яких умов вони виникають?

12. Поясніть механізм формування рівноважного обсягу виробництва.

13. У чому сутність ефекту храповика? За яких обставин він має місце?

14. Яку роль в дослідженні національної економіки відіграє модель AD – AS ?

Практичні завдання

Завдання 8.1.

Встановіть відповідність у вигляді комбінації букв і цифр

Таблиця 8.1 – Вихідні дані

Термін	Визначення (ознаки)
А. Сукупний попит	1. Природний рівень виробництва.
В. Сукупна пропозиція	2. Горизонтальний відрізок.
С. Крива сукупної пропозиції	3. Обсяг національного виробництва за природним рівнем безробіття
Д. Кейнсіанський відрізок кривої	4. Обсяг валового внутрішнього продукту, за якого сукупний попит дорівнює сукупній пропозиції.
Е. Класичний відрізок кривої AS	5. Загальна кількість товарів і послуг, яку хочуть запропонувати виробники за даного рівня цін.
Ф. Проміжний відрізок кривої AS	6. Ціни, що змінюються повільно і не завжди зрівноважують пропозицію і попит.
Г. Збурення сукупної пропозиції	7. Не пов'язані з рівнем цін обставини, що впливають на видатки покупців за даного рівня цін.
Н. Збурення сукупного попиту	8. Графічне зображення взаємозв'язку між реальним обсягом виробництва та загальним рівнем цін.
І. Інфляція пропозиції	9. Не пов'язані з рівнем цін обставини, що впливають на

	видатки на одиницю продукції.
J. Інфляція попиту	10. Вертикальний відрізок Нецінові чинники сукупного попиту
K. Нецінові чинники сукупного попиту	11. Загальний обсяг товарів і послуг, який хочуть придбати покупці за даного рівня цін.
L. Нецінові чинники сукупної пропозиції	12. Зростання цін, яке провокує збурення у сукупному попиті.
M. Рівноважний ВВП	13. Тенденція цін до зростання зі збільшенням сукупного попиту та їх негнучкість щодо зниження за його зменшенням.
N. Природний рівень виробництва	14. Екзогенні події, що спричиняють раптові зміни у витратах виробництва.
O. Ефект храповика	15. Модель, що відображає взаємозв'язки рівня цін і реального обсягу виробництва у національній економіці.
P. Крива довгострокової сукупної пропозиції	16. Заходи держави, спрямовані на зменшення глибини економічних коливань у короткостроковому періоді.
Q. Крива короткострокової сукупної пропозиції	17. Екзогенні події, що переміщують криву сукупного попиту.
R. «Кейнсіанський хрест»	18. Рівень цін, за якого крива сукупного попиту перетинає криву сукупної пропозиції.
S. «Перегріта економіка»	19. Відрізок, який характеризується тим, що збільшення обсягу національного виробництва супроводжується зростанням цін.
T. Гнучкі ціни	20. Згідно з кейнсіанською теорією величина реального обсягу виробництва при абсолютній стабільності цін і наявності

	великого числа безробітних.
U. Негнучкі ціни	21. Крива, що характеризується додатним нахилом.
V. Потенційний рівень виробництва	22. Національна економіка, що вийшла за природний рівень виробництва.
W. Стабілізаційна політика	23. Крива, що показує обсяг природного рівня виробництва.
X. Рівноважний рівень цін	24. Ціни, які швидко змінюються для рівноважування попиту і пропозиції.
Y. Ефективний попит	25. Зростання цін, яке проковує збурення сукупної пропозиції.
Z. Модель AD-AS	26. Графічна модель доходу, виявляє мультиплікативне збільшення обсягу виробництва зі зміною видатків

Завдання 8.2.

Визначте, правильні чи неправильні наступні твердження:

1. Зниження цін зменшує попит на гроші і підвищує процентну ставку.
2. За рівноважного ВВП зайнятість завжди є повною.
3. Форму кривої сукупного попиту можна пояснити ефектами багатства, процентної ставки та імпортих закупівель.
4. Криві сукупного попиту і сукупної пропозиції переміщуються під впливом цінових чинників.
5. Збільшення державних видатків прямо розширює сукупний попит.
6. Усі чинники, які змінюють природний рівень виробництва, переміщуватимуть криву довгострокової пропозиції.

7. Підвищення ефективності національної економіки переміщує криву довгострокової сукупної пропозиції вліво.

8. Згідно з класичним підходом, зміни в сукупному попиті позначаються на рівні цін, але не впливають на обсяг виробництва і зайнятість.

9. За песимістичної оцінки споживачами своїх майбутніх доходів крива сукупного попиту переміщуватиметься вгору.

10. Згідно з кейнсіанським підходом, економічна рівновага завжди досягається за природного обсягу виробництва.

11. Переміщення кривої сукупного попиту вправо на горизонтальному відрізку кривої короткострокової сукупної пропозиції не впливає на динаміку реального ВВП.

12. Цінові чинники визначають нахил короткострокової кривої AS.

13. Для країни із низькими середніми темпами інфляції крива сукупної пропозиції у короткостроковому періоді є відносно положистою.

14. Підвищення курсу національної валюти стимулює зростання експорту і збільшує сукупний попит.

15. Крива сукупної пропозиції показує залежність реального обсягу національного виробництва від нецінових чинників.

16. Збільшення витрат на одиницю продукції зміщує криву сукупної пропозиції вліво.

17. Згідно з кейнсіанським підходом, формування рівноважного обсягу виробництва обумовлено сукупним попитом.

18. Найглибша відмінність між класичним та кейнсіанським підходами полягає у різному тлумаченні динаміки сукупного попиту.

19. Висновки класичного та кейнсіанського підходів щодо впливу стабілізаційної політики на національну економіку збігаються.

20. Реальні змінні впливають на сукупну пропозицію лише у короткостроковому періоді і не впливають у довгостроковому.

Завдання 8.3.

Визначте одну правильну відповідь

1. Який чинник переміщуватиме криву довгострокової сукупної пропозиції вліво?

- а) зростання кількості трудових ресурсів;
- б) підвищення рівня цін на енергоносії;
- в) збільшення обсягу капіталу, яким володіє національна економіка;
- г) підвищення ефективності виробництва;
- д) збільшення пропозиції земельних ресурсів.

2. Переміщення кривої сукупного попиту не може відображати:

- а) підвищення рівня цін і збільшення реального ВВП одночасно;
- б) зростання рівня цін без збільшення реального ВВП;
- в) зростання реального ВВП без підвищення рівня цін;
- г) зниження рівня цін і збільшення реального ВВП одночасно.

3. Крива сукупного попиту відбиває залежність між:

- а) рівнем цін і виробленим ВВП у реальному вираженні;
- б) рівнем цін, який визначають покупці, і рівнем цін, що задовольняє продавців;
- в) рівнем цін та сукупними видатками на купівлю товарів і послуг;
- г) обсягами виробленого і спожитого ВВП;
- д) усі відповіді неправильні.

4. Крива сукупної пропозиції виражає залежність між:

- а) рівнем цін і виробленим реальним ВВП;
- б) рівнем цін і споживаним реальним ВВП;
- в) спожитим і виробленим реальним ВВП;
- г) рівнем цін та сукупними видатками на купівлю товарів і послуг.

5. Спадна траєкторія кривої сукупного попиту не зумовлена ефектом:

- а) багатства;
- б) доходу;
- в) позики;

- г) імпорتنих закупівель;
- д) немає правильної відповіді.

6. Який із чинників переміщуватиме криву сукупного попиту вниз?

- а) заходи держави по стимулюванню сукупного попиту;
- б) зростання реальної вартості фінансових активів та майна;
- в) підвищення темпів економічного зростання в країнах, що є торговельними партнерами даної країни;
- г) збільшення світового виробництва нафти, якщо дана країна є імпортером нафти;
- д) песимістичні оцінки людьми своїх майбутніх доходів.

7. Якщо у національній економіці відбулося несприятливе збурення сукупної пропозиції, то:

- а) крива сукупної пропозиції переміститься вправо;
- б) обсяг національного виробництва збільшиться;
- в) рівень цін підвищиться;
- г) видатки на одиницю продукції зменшаться;
- д) немає правильної відповіді.

8. Яке твердження є неправильним?

- а) інтеграція країни у світову економіку забезпечує ефективніше використання ресурсів і крива AS переміщується вправо;
- б) очікування високої інфляції в майбутньому підвищує сукупний попит сьогодні;
- в) згідно з класичним підходом, у національній економіці ніколи не буває безробіття, зумовленого недостатнім попитом;
- г) зі зростанням обсягу національного виробництва дія цінових чинників сукупної пропозиції спричиняє зниження видатків на одиницю продукції.

9. У короткостроковому періоді при підвищенні рівня цін зайнятість зросте, якщо:

- а) зростання номінальної заробітної плати відстає від зростання рівня цін;
- б) зростання реальної ставки заробітної плати відстає від зростання продуктивності праці;
- в) підвищується реальна ставка заробітної плати;
- г) усі відповіді неправильні.

10. Функція сукупного попиту:

- а) є зростаючою відносно рівня цін;
- б) визначає, що сума споживчого та інвестиційного попиту є зростаючою функцією від рівня цін;
- в) відображає спадну залежність відносно реального сукупного доходу;
- г) відображає рівновагу на ринках товарів і послуг при різних рівнях цін;
- д) немає правильної відповіді.

11. Згідно з кейнсіанською теорією, ефективний попит:

- а) є попитом за повної зайнятості;
- б) відображає реальний обсяг виробництва за стабільним рівнем цін та великим рівнем безробітних;
- в) визначається природним рівнем виробництва;
- г) визначається в довгостроковому періоді розвитку економіки;
- д) усі відповіді неправильні.

12. Крива сукупного попиту у відкритій економіці переміщується вправо, якщо:

- а) курс національної валюти знижується;
- б) рівень цін підвищується;
- в) темпи економічного зростання у торговельних партнерів спадають;
- г) у підприємців формуються песимістичні очікування щодо стану ділової активності.

13. До цінових чинників, які визначають нахил кривої короткострокової сукупної пропозиції, не належать:

- а) залучення у виробництво додаткової робочої сили з нижчим рівнем кваліфікації;
- б) розширення збуту на віддалених ринках;
- в) додаткові витрати на підприємницьку діяльність;
- г) збільшення обсягу виробництва на менш ефективних підприємствах.

14. Яку обставину економісти не використовують для пояснення додатного нахилу кривої короткострокової сукупної пропозиції?

- а) негнучкість номінальної заробітної плати;
- б) неправильні уявлення працівників щодо рівня своєї заробітної плати;

- в) негнучкість цін;
- г) хронічну інфляцію.

15. У моделі «сукупний попит-сукупна пропозиція» зростання рівня цін:

- а) не впливає на дію мультиплікатора;
- б) обумовлює зниження впливу мультиплікатора на дохід;
- в) обумовлює зростання впливу мультиплікатора на дохід;
- г) обумовлює зростання граничної схильності до споживання.

16. Чим відрізняються макроекономічні криві сукупного попиту від мікроекономічних кривих попиту?

- а) від'ємним нахилом;
- б) зв'язком між рівнем цін і величиною попиту;
- в) спадною залежністю внаслідок ефектів процентної ставки, багатства та імпортних закупівель;
- г) від'ємним нахилом в результаті ефектів заміщення та доходу;
- д) спадною залежністю внаслідок ефекту храповика.

17. Що не відноситься до нецінових чинників зміни сукупного попиту?

- а) збільшення державних видатків на товари і послуги;
- б) зменшення ставок податку з громадян;
- в) зміни в динаміці курсів цінних паперів та вартості нерухомого майна;
- г) сподівання населення і фірм;
- д) немає правильної відповіді.

18. Який з нецінових чинників сукупної пропозиції не сприяє зміщенню кривої сукупної пропозиції вправо?

- а) підвищення рівня протекціонізму в країні;
- б) зростання рівня відкритості національної економіки;
- в) підвищення рівня ефективності використання ресурсів;
- г) підвищення продуктивності суспільної праці;
- д) збільшення обсягу капіталу.

Завдання 8.4.

Розв'яжіть задачі

Методичні вказівки

Під **сукупним попитом** розуміють заплановані видатки всіма макроекономічними суб'єктами на придбання всіх кінцевих товарів і послуг, створених в національній економіці.

Сукупний попит (AD) формується за такою структурою :

$$AD = C + I + G + N_x, \quad (8.1)$$

де **C** – попит споживачів (споживчі видатки);

I – попит підприємців, які формують попит на інвестиції;

G – державні витрати (державна закуповує продукцію підприємницького сектора для виробництва суспільних благ та формування державних інвестицій);

N_x – попит закордону (чистий експорт).

Оскільки передбачається, що система знаходиться в стані рівноваги, то сукупний попит дорівнює сукупній пропозиції (AS) або величині суспільного продукту чи сукупного доходу (Y):

$$AD = AS = Y = C + I + G + N_x \quad (8.2)$$

Отже, **споживання (C)** – це сума грошових коштів, яка витрачається на придбання населенням (домогосподарствами) споживчих благ.

Заощадження (S) – це відкладене споживання. Оскільки заощадження є частиною доходу, що використовується, то справедлива тотожність

$$Y^v = C + S, \quad (8.3)$$

де **Y^v** – використовуваний дохід.

Споживання є зростаюча функція від поточного використовуваного доходу домогосподарств:

$$C = f(Y^v) \quad (8.4)$$

Гранична схильність до споживання (MPC) – частка від кожної одиниці свого додаткового використовуваного доходу,

яку домогосподарства направляють на приріст споживання кількісно вимірюється як відношення будь-якої зміни у споживанні до тієї зміни у величині доходу, яка спричинила цю зміну:

$$MPC = \Delta C / \Delta Y^Y \quad (8.5)$$

Гранична схильність до заощадження (MPS) – це частка заощадження в кожній додатковій грошовій одиниці використовуваного доходу, відношення будь-якої зміни в заощадженнях до тієї зміни у доході, яка спричинила цю зміну в заощадженні:

$$MPS = \Delta S / \Delta Y^Y \quad (8.6)$$

Сума **MPC** і **MPS** завжди дорівнює одиниці, так як приріст доходу може йти або на споживання, або на заощадження:

$$MPC + MPS = 1 \quad (8.7)$$

Узгодження споживання, заощаджень та інвестицій відбувається через мультиплікатор Кейнса.

Мультиплікатор (множник) – це коефіцієнт, що показує залежність зміни доходу від зміни інвестицій, а саме, на скільки одиниць зміниться обсяг доходу при зміні витрат на інвестиції на одну одиницю:

$$M = \Delta Y / \Delta I, \quad (8.8)$$

де M – мультиплікатор Кейнса;

ΔY – зміна сукупного доходу;

ΔI – зміна інвестиційних витрат.

Враховуючи, що $\Delta Y = \Delta C + \Delta I$, вираз мультиплікатора можна трансформувати таким чином:

$$M = \Delta Y / \Delta I = \Delta Y / (\Delta Y - \Delta C) \quad (8.9)$$

Розділивши чисельник і знаменник на ΔY , отримаємо:

$$M = 1/(1-(\Delta C/\Delta Y)) = 1/(1-MPC) = 1/MPS \quad (8.10)$$

Формула (8.10) показує, що мультиплікатор є величиною, оберненою граничній схильності до заощадження. Знаючи величину граничної схильності до заощадження або величину граничної схильності до споживання, можна визначити приріст сукупного доходу за будь-якої зміни інвестицій:

$$\Delta Y = M \times \Delta I = [1/(1-MPC)] \times \Delta I = 1/MPS \times \Delta I \quad (8.11)$$

Приклад розв'язання задачі

Задача 1

Національна економіка характеризується такими даними:

$$C = 200 + 0,75 Y; \quad I = 200; \quad G = 200; \quad N_x = 100; \quad T = 200,$$

де:

C – споживчі видатки;

I – інвестиції;

G – державні витрати;

N_x – чистий експорт;

T – податки;

Y – використовуваний дохід;

Необхідно визначити:

- а) макроекономічні показники та занести їх у таблицю;
- б) за якого рівня доходу досягається макроекономічна рівновага?
- в) мультиплікатор інвестицій;
- г) за якого рівня доходу економіка досягне нової рівноваги, якщо обсяг інвестицій скоротиться до 150?

Таблиця 8.2 Вихідні дані

AS	T	Y	C	I	G	N _x	AD
1800	200	1600	1400	200	200	100	1900
2000	200	1800	1550	200	200	100	1050
2200	200	2000	1700	200	200	100	2200
2400	200	2200	1850	200	200	100	2350
2600	200	2400	2000	200	200	100	2500

- а) аналіз визначених та занесених в таблицю даних, свідчить:
 б) макроекономічна рівновага настає за умовою, коли
 $AS = AD = 2200$.
 с) Мультиплікатор інвестицій $(M) = 1 : MPS = 1 : (1 - 0,75) = 4$.
 д) $\Delta Y = \Delta I \cdot M = (150 - 200) \cdot 4 = -200$.
 Звідси, нова рівновага $= 2200 + (-200) = 2000$.

Задачі для самостійного розв'язання

Задача 2.

Яким повинен бути рівноважний обсяг виробництва, щоб при автономному споживанні у 20 тис. грн та граничній схильності до заощадження 0,3 попит на автономні інвестиції становив 160 тис. грн?

Задача 3.

Природний обсяг виробництва становить 6000 одиниць, криву AD описує рівняння $Y = 6200 - P$. Через певний відтинок часу природний обсяг виробництва збільшився на 50%, а рівняння сукупного попиту набуло вигляду $Y = 9250 - P$. На скільки відсотків за цей період змінився рівноважний рівень цін?

Задача 4.

Параметри AD і AS в гіпотетичній економіці мають такі значення:

Таблиця 8.3 – Вихідні дані

Сукупний попит, (млн. грн)	Рівень цін (індекс цін)	Сукупна пропозиція (млн. грн)
100	400	400
200	300	400
300	250	300
400	200	200
400	200	100

Побудуйте графік сукупного попиту і сукупної пропозиції.
Визначить рівноважний рівень цін та обсяг національного виробництва.

ТЕМА 9. НАСЛІДКИ ПОРУШЕННЯ РІВНОВАГИ: ІНФЛЯЦІЯ ТА АНТИІНФЛЯЦІЙНА ПОЛІТИКА

Мета заняття: формування у студентів ґрунтовних знань щодо сутності та причин інфляції, розуміння інфляція як форми прояву макроекономічної нестабільності. Набуття практичних навичок щодо визначення рівня інфляції, індекса споживчих цін, темпу інфляції, розрахунку грошового обігу за моделлю Фішера. Формування у студентів розуміння соціально-економічних наслідків інфляції, існування стабільної оберненої залежності між динамікою безробіття та темпами приросту цін, інфляції попиту, інфляції витрат та рівноважного стану економіки.

Контрольні питання

1. У чому полягає сутність інфляційного процесу?
2. Охарактеризуйте індекси цін Леспейреса, Пааше та Фішера.
3. В чому різниця між темпом інфляції та рівнем інфляції?
4. В чому сутність інфляційного розриву?
5. Надайте характеристику видів інфляції. за темпами зростання цін.
6. Чим відрізняються такі види інфляції як передбачена та непередбачена?
7. В чому різниця між інфляцією попиту та інфляцією витрат?
8. Охарактеризуйте соціально-економічні наслідки інфляції.
9. Поясніть зв'язок інфляційного процесу та рівня безробіття.
10. У чому полягає зміст антиінфляційної політики держави?
11. У чому сутність стагфляції?
12. Надайте характеристику методам стабілізації грошового обігу.
13. На чому ґрунтується політика дезінфляції?
14. В чому зміст антиінфляційної стратегії?
15. Розкрийте сутність та зміст кейнсіанського варіанту антиінфляційної політики.

16. Які заходи застосовуються для здійснення монетарної політики?

Практичні завдання

Завдання 9.1.

Встановіть відповідність у вигляді комбінації букв і цифр

Таблиця 9.1 – Вихідні дані

Термін	Визначення (ознаки)
А. Інфляція	1. Зростання загального рівня цін внаслідок зростання сукупних видатків.
В. Класична інфляція	2. Вилучення старих грошових знаків з обігу і заміна їх новими.
С. Сучасна інфляція	3. Відсоток річного реального ВВП, котрий потрібно принести в жертву задля зниження інфляції на 1%.
Д. Кількісна теорія грошей	4. Рівень інфляції, що відповідає прогнозованому для цього періоду.
Е. Інфляція попиту	5. Зниження темпів інфляції шляхом відповідної макроекономічної політики.
Ф. Інфляція пропозиції	6. Теорія, згідно з якою купівельна спроможність грошей залежить від їх кількості в обігу.
Г. Короткострокова крива Філіпса	7. Варіант кількісної теорії грошей.
Н. Довгострокова крива Філіпса	8. Усталене знецінення грошей, яке проявляється в зростанні загального рівня цін.
І. Нуліфікація	9. Зниження загального рівня цін.
Ж. Дезінфляція	10. Теорія, згідно з якою єдиною причиною інфляції є надмірні

	темпи приросту грошової маси порівняно з темпами зростання ВВП.
К. Девальвація	11. Зростання загального рівня цін, унаслідок якого відносні ціни не змінюються.
Л. Коефіцієнт дезінфляційних втрат	12. Крива, яка передбачає вибір між інфляцією і безробіттям.
М. Кейнсіанська теорія інфляційного розриву	13. Вертикальна крива.
Н. Помірна інфляція	14. Епізодична інфляція, яка переходить у зниження загального рівня цін.
О. Дефляція	15. Офіційне зниження валютного курсу.
Р. Гіперінфляція	16. Інфляція, рівень якої вимірюють однозначними числами.
Q. Галопуюча інфляція	17. Хронічна інфляція.
R. Збалансована інфляція	18. Дуже високі темпи зростання рівня цін (1–2% щоденно).
S. Незбалансована інфляція	19. Темп інфляції, що виявився вищим за прогнозований для даного періоду.
T. Передбачена інфляція	20. Інфляція, рівень якої вимірюють двозначними і тризначними числами.
U. Непередбачена інфляція	21. Інфляція, яка супроводжується зміною відносних цін товарів, послуг та ресурсів.
V. Індексація	22. Зміна номінальної процентної ставки із зміною темпу інфляції у співвідношенні «один до одного».
W. Модель Фішера	23. Теорія, згідно з якою інфляція виникає тоді, коли сукупні видатки перевищують обсяг національного продукту.

Х. Ефект Фішера	24. Дохід, отримуваний державою внаслідок випуску в обіг додаткової кількості грошей.
У. Сеньйораж	25. Регулювання заробітної плати і платежів відповідно до рівня інфляції.
З. Монетарна теорія інфляції	26. Зростання загального рівня цін внаслідок зростання витрат на одиницю продукції.

Завдання 9.2.

Визначте, правильні чи неправильні наступні твердження:

1. Під час інфляції знижуються реальні доходи всіх верств населення.
2. Зростання загального рівня цін є те саме, що й зниження купівельної спроможності грошей.
3. Інфляція пропозиції індукує зниження витрат виробництва.
4. Уряд, який нагромадив значний внутрішній борг, виграє від інфляції.
5. У довгостроковому періоді немає вибору між інфляцією та безробіттям.
6. Національну економіку можна повністю захистити від інфляції, індексувавши усі номінальні змінні.
7. Для подолання інфляції монетаристи пропонують політику доходів.
8. Низьке значення коефіцієнта дезінфляційних втрат свідчить про низьку ефективність антиінфляційної політики.
9. Уряд має можливість керувати короткостроковою кривою Філіпса.
10. Фінансування дефіциту бюджету за допомогою додаткової емісії прямо розкручує інфляцію попиту.
11. Якщо зовнішнє знецінення грошей перевищує внутрішнє, то інфляція стимулює імпорт в країну.

12. Сеньйораж означає збільшення доходів держави за рахунок емісії.

13. Ефект храповика виникає за інфляцією попиту.

14. Ефект Пігу має місце за передбаченою інфляцією.

15. Основу кейнсіанської антиінфляційної політики складає кредитна рестрикція.

16. Дезінфляція ґрунтується на можливості вибору між інфляцією та безробіттям у короткостроковому періоді.

17. В усіх країнах з перехідною економікою відбувся гіперінфляційний спалах.

18. Показники загальної кількості грошей у національній економіці називають грошовими агрегатами.

19. Зі зменшенням номінального ВВП попит на гроші для операцій скорочується.

20. Згідно з трудовою теорією вартості інфляція – це чисто грошовий феномен.

21. Непередбачені зміни рівня інфляції підривають стимули до інвестування.

22. Для національної економіки інфляція завжди має негативні економічні і соціальні наслідки.

Завдання 9.3.

Визначте одну правильну відповідь

1. Джерелом інфляції пропозиції є:

- а) збільшення видатків на споживання;
- б) збільшення інвестиційних видатків;
- в) збільшення сукупних видатків;
- г) зростання видатків на одиницю продукції.

2. Що не спричиняє інфляцію попиту?

- а) монополізація окремих галузей національної економіки;
- б) надмірні державні видатки;
- в) зростання чистого експорту;
- г) очікування щодо зростання цін у майбутньому;
- д) стимулююча стабілізаційна політика, спрямована на зниження рівня безробіття.

3. Що не спричиняє інфляцію пропозиції?

- а) зростання цін на матеріальні ресурси;
- б) надмірне зростання грошової маси;
- в) зростання реальних процентних ставок;
- г) значне зростання номінальної заробітної плати.

4. Згідно з монетарним поглядом, причиною інфляції є:

- а) структурні особливості національної економіки;
- б) підвищення процентних ставок;
- в) надмірний темп приросту грошової маси порівняно з темпами зростання ВВП;
- г) інфляційні очікування виробників товарів і послуг;
- д) значне зростання заробітної плати.

5. Непередбачена незбалансована інфляція супроводжується:

- а) перерозподілом доходів між боржниками і кредиторами;
- б) зниженням реальної вартості заощаджень;
- в) падінням ефективності національної економіки;
- г) посиленням диспропорційності в економіці;
- д) усі твердження правильні.

6. Від непередбаченої інфляції особливо потерпають:

- а) працівники галузей, що перебувають на піднесенні;
- б) уряд, який нагромадив значний державний борг;
- в) позичальники, котрі взяли в борг великі суми грошей;
- г) утримувачі фіксованих доходів;
- д) утримувачі прибутків, якщо ціни на готову продукцію підносяться швидше, ніж ціни на ресурси.

7. Гіперінфляція починається тоді, коли:

- а) населення і фірми витрачають надто багато грошей;
- б) уряд друкує значну масу грошей для погашення дефіциту державного бюджету;
- в) фірми призначають вищі ціни на свої товари і послуги;
- г) зовнішній борг країни зменшується;
- д) усі відповіді правильні.

8. Інфляцію пропозиції можна проілюструвати:

- а) переміщенням кривої сукупної пропозиції вліво;
- б) переміщенням кривої сукупного попиту вправо;
- в) переміщенням кривої Філіпса вниз;
- г) немає правильної відповіді.

9. У короткостроковому періоді форма кривої Філіпса залежить від:

- а) рівня процентних ставок;
- б) природної норми безробіття;
- в) очікуваного рівня інфляції;
- г) рівня оподаткування;
- д) рівня валютного курсу.

10. Якщо рівень інфляції підвищується з 7 до 9% і жодних інших змін не відбувається, тоді, згідно з ефектом Фішера:

- а) номінальна і реальна процентні ставки зростуть на 2%;
- б) номінальна процентна ставка збільшиться на 2%, а реальна не зміниться;
- в) номінальна процентна ставка не зміниться, а реальна зменшиться на 2%;
- г) ні номінальна, ні реальна процентні ставки не зміняться;
- д) усі твердження неправильні.

11. Яке твердження не узгоджується з кількісною теорією грошей?

- а) за сталої швидкості обігу грошей їхня кількість у національній економіці визначає рівень цін;
- б) незалежний центральний банк, який визначає пропозицію грошей, контролює темп інфляції;
- в) рівень інфляції в країні залежить від кількості грошей в обігу;
- г) боротьба з інфляцією полягає в регулюванні грошового обігу;
- д) добуток кількості грошей у національній економіці та швидкості їхнього обігу дорівнює реальному ВВП.

12. Інфляцію, яка викликана надлишковим попитом, можна проілюструвати:

- а) зрушенням кривої сукупної пропозиції вліво;
- б) зрушенням кривої сукупної пропозиції вправо;
- в) зрушенням кривої сукупного попиту вправо;
- г) зрушенням кривої сукупного попиту вліво.

13. Зміни яких показників найбільше сприяють інфляції попиту?

- а) зростання індивідуальних податків;
- б) зростання доходу кінцевого використання;

- в) зростання ставки процента;
- г) зростання граничної схильності до заощаджень.

14. Якщо обсяг сукупного попиту перевищує рівень ВВП в умовах повної зайнятості, то це означає, що в економіці існує:

- а) дефляційний розрив;
- б) фінансові обмеження;
- в) бюджетний дефіцит;
- г) інфляційний розрив.

15. Коли стан економіки відповідає класичному відрізку кривої AS, зростання сукупного попиту призведе до:

- а) зростання реального ВВП;
- б) зростання зайнятості;
- в) інфляційного зростання цін при незмінному реальному ВВП;
- г) зростання сукупної пропозиції;
- д) усі відповіді неправильні.

16. Що не відповідає кейнсіанській антиінфляційній політиці?

- а) дешевий кредит;
- б) збільшення державних видатків;
- в) зростання державних займів;
- г) кредитна експансія;
- д) реформа конфіскаційного характеру.

17. У чому сутність монетаристського варіанту антиінфляційної політики?

- а) кредитна рестрикція;
- б) розширення грошового обігу;
- в) збільшення бюджетних видатків;
- г) дешевий кредит;
- д) мілітаризація.

18. Яке твердження неправильне?

- а) інфляція знижує стимули до трудової діяльності;
- б) гіперінфляція справляє руйнівний вплив на обсяг національного виробництва та зайнятість;
- в) помірна інфляція супроводжується зростанням обсягу національного виробництва;

- г) у 90-х роках ХХ ст. у багатьох розвинених країнах спостерігалася дефляція;
д) усі твердження правильні.

9.4 Розв'яжіть задачі

Методичні вказівки

Інфляція – це довгостроковий процес знецінення грошей, який проявляється в зростанні загального рівня цін.

Рівень інфляції показує, як змінилися ціни в національній економіці за певний період. Рівень інфляції вимірюється індексами цін.

Індекс цін Леспейреса показує, як змінився рівень цін упродовж певного проміжку часу, якщо структура виробництва і споживання не змінилася:

$$I_L = \frac{\sum p_1 q_0}{\sum p_0 q_0} \quad (9.1)$$

де p_1 і p_0 – ціни відповідно в поточному і базовому періодах;
 q_0 – обсяг виробництва в базовому періоді..

На практиці інфляція, як правило, вимірюється індексом цін Леспейреса, обчисленого для незмінного кошика споживчих товарів і послуг, який ще називають індексом споживчих цін.

Індекс споживчих цін (ІСЦ) – це відношення вартості фіксованого кошика споживчих товарів і послуг у розрахунковому періоді до його вартості в базовому періоді у відсотках.

$$I_{SC} = \frac{\sum p_1 q_k}{\sum p_0 q_k} \quad (9.2)$$

де q_k – споживчий кошик товарів і послуг.

Темп інфляції показує прискорення чи уповільнення інфляції за певний період. Темп інфляції визначають за формулою:

$$T_i = (I_p^1 - I_p^0) : I_p^0 \times 100\%, \quad (9.3)$$

де I_p^1 – індекс цін у поточному періоді;

I_p^0 – індекс цін у попередньому (базовому) періоді.

Згідно з кількісною теорією грошей інфляція є чисто грошовим феноменом. Її основна причина – кількість грошей у сфері грошового обігу.

Варіант кількісної теорії грошей представлений моделлю Фішера:

$$MV = PY, \quad (9.4)$$

де M – маса грошей в обігу;

V – швидкість обігу грошей;

P – середній рівень цін;

Y – обсяг виробленої продукції.

Згідно з моделлю Фішера сукупний попит можна представити як MV (кількість грошей, помножену на швидкість їхнього обороту), сукупну пропозицію – як PY (фізичний обсяг ВВП, помножений на загальний рівень цін). Якщо $MV > PY$, чи темпи зростання MV перебільшують темпи зростання PY , то має місце інфляція.

Приклад розв'язання задачі

Задача 1.

Розрахуйте індекс цін, якщо в базовому році рівень цін споживчих товарів та послуг складав 2600 млн грн, в поточному – 3200 млн.грн. За скільки років рівень цін подвоїться, якщо такий індекс цін буде й далі?

Відповідно до формули 9.2 індекс цін визначається відношенням вартості споживчого кошика поточного року до вартості споживчого кошика базового року:

$$ІСЦ = 3200/2600 \times 100\% = 123,1 \%$$

Якщо гіпотетично вважати, що індекс цін у базовому році дорівнював 100%, а в подальшому він буде й далі такий як у

поточному році, тобто 123,1%, ми можемо розрахувати рівень цін (споживчого кошика) в наступних роках та визначити за скільки років рівень цін подвоїться, а, відповідно подвоїться і вартість споживчого кошика.

1 рік після поточного рівень цін склав:

$$3200 \times 123,1\% / 100\% = 3939,2 \text{ млн.грн.}$$

2 рік:

$$3939,2 \times 123,1\% / 100\% = 4849,2 \text{ млн.грн.}$$

3 рік:

$$4849,2 \times 123,1\% / 100\% = 5969,3 \text{ млн. грн.}$$

Отже, рівень цін подвоїться за 3 роки.

Задачі для самостійного розв'язання

Задача 2.

Визначити, як змінилась грошова маса в країні, якщо швидкість обігу грошей зросла на 10,3%, обсяг виробництва впав на 6%, а рівень цін виріс на 15,2%.

Задача 3.

Таблиця 9.2 – Вихідні дані

Рік	Індекс цін	Відсоток зростання номінального доходу порівняно з попереднім роком	Темп інфляції	Відсоток зростання реального доходу
1	100			
2	115	13		
3	124	15		
4	133	17		

Задача 4.

У таблиці 9.3 наведені гіпотетичні економічні параметри країни:

Таблиця 9.3

Рік	Грошова маса (млн.грн.)	Швидкість обігу грошей (кількість обертів за рік)	Індекс цін, %
1	1000	6,0	100
2	1200	6,2	110
3	1500	6,5	130

Розрахуйте динаміку номінального і реального ВВП:

- а) у 2-му році порівняно з 1-м;
- б) у 3-му році порівняно з 2-м.

ТЕМА 10. РИНОК ПРАЦІ. ЗАЙНЯТІСТЬ ТА БЕЗРОБІТТЯ

Мета заняття: формування у студентів ґрунтовних знань щодо сутності та причин безробіття, розуміння безробіття як форми прояву макроекономічної нестабільності, існування стабільної оберненої залежності між динамікою безробіття та темпами приросту цін. Розуміння ринку праці, попиту на робочу силу, пропозиції робочої сили, ціни робочої сили. Набуття практичних навичок щодо визначення показників, що характеризують стан зайнятості і безробіття в країні - рівня зайнятості, рівня безробіття. Практичного застосування економічного закону капіталістичного нагромадження, Закону Оукена.

Контрольні питання

1. Що таке ринок праці? Які його складові та фактори, що на них впливають?
2. Розкрийте особливості ринку праці, чим вони обумовлені?
3. У чому полягає сутність класичної моделі ринку праці? Яке її значення в сучасних умовах національної економіки?
4. Поясніть, чому попит на працю є похідним від попиту на товари і послуги.
5. Що таке зайнятість як економічна категорія?
6. Надайте характеристику зайнятості та її видів.
7. Порівняйте класичний та кейнсіанський підходи до проблеми безробіття.
8. У чому сутність економічного закону капіталістичного нагромадження?
9. Чи можна уникнути фрикційного безробіття?
10. Поясніть, чому безробіття не технічна, а соціально-економічна проблема.
11. Розкрийте соціально-економічні наслідки безробіття.
12. В чому сутність закону Оукена?
13. Які показники характеризують стан і динаміку ринку праці?
14. Які основні напрями державного регулювання ринку праці?

Практичні завдання

Завдання 10.1.

Встановіть відповідність у вигляді комбінації букв і цифр

Таблиця 10.1

Терміни	Визначення (ознаки)
А. Безробіття	1. Основною тезою такого підходу є положення, що безробіття – результат надмірно високої заробітної плати.
В. Робоча сила	2. Особи, які мають роботу і виконують її або не виконують за певних причин (відпустка, хвороба).
С. Ціна робочої сили	3. Соціально-економічне явище, за якого частина працездатного населення не може знайти роботу, стає відносно зайвою
Д. Пропозиція робочої сили	4. Вплив, який зростання заробітної плати може справити на скорочення пропозиції праці.
Е. Попит на робочу силу	5. Зайнятість, що стосується різних категорій працівників, що регулюється трудовим законодавством країни і типовими правилами внутрішнього розпорядку.
Ф. Ефект заміщення	6. Відносяться такі форми безробіття як добровільне, фрикційне, сезонне.
Г. Ефект доходу	7. Зайнятість відповідно вимог інтенсивного типу відтворення.
Н. Зайняті	8. Безробіття, наслідком якого є втрата трудових навичок робітника.
І. Безробітні	9. Зайнятість, яка відповідає способу виробництва, заснованому на

	автоматизованій праці.
J. Фрикційне безробіття	10. Зайнятість, яка характеризує надання всьому працездатному населенню можливості займатися суспільно корисною працею.
K. Застійне безробіття	11. Вплив, який зростання заробітної плати може справити на зростання пропозиції праці.
L. Інформаційна зайнятість	12. Змінна в моделі економічного зростання Солоу, яка відображає стан здоров'я, рівень освіти, кваліфікації та знань робочої сили.
M. Повна зайнятість	13. Теорія, яка пояснює безробіття недостатнім сукупним попитом на блага та інвестиції.
N. Ефективна зайнятість	14. Загальна кількість осіб віком 15 років і старше, які працюють і є безробітними.
O. Короткострокове безробіття	15. Платоспроможна потреба роботодавців на ринку праці
P. Основна зайнятість	16. Найнижча заробітна плата, яку працедавці на законній підставі сплачують за роботу.
Q. Кон'юнктурне безробіття	17. Основна теза такого підходу – безробіття виникає внаслідок недостатнього сукупного попиту
R. Кейнсіанська теорія безробіття	18. Кількість праці, що пропонують на ринку за даного рівня зарплати.
S. Ефективність праці	19. Різниця між фактичним безробіттям і природним.
T. Номінальна заробітна плата	20. Кількісна залежність між зміною обсягу національного виробництва і зміною рівня безробіття.
U. Реальна заробітна плата	21. Безробіття, що пов'язане з постійним рухом населення з одного регіону в інший, зі зміною професій.
V. Мінімальна заробітна	22. Сукупність прямих і непрямих

плата	засобів та інструментів, спрямованих на забезпечення зайнятості.
W. Класичний підхід до теорії зайнятості	23. Особи, які хочуть і можуть працювати, але не мають роботи.
X. Кейнсіанський підхід до теорії зайнятості	24. Грошовий вираз вартості робочої сили.
Y. Закон Оукена	25. Сума грошей, яку отримує робітник за працю.
Z. Методи державного забезпечення зайнятості	26. Сукупність життєвих благ, яку робітник може придбати на номінальну заробітну плату.

Завдання 10.2.

Визначте, правильні чи неправильні наступні твердження:

1. Попит на працю є похідним від попиту на товари і послуги.
2. Якби заробітна плата була завжди на конкурентному рівні, то безробіття взагалі не було б.
3. Класична модель ринку праці будується на принципі досконалої конкуренції.
4. Ефекти доходу й заміщення впливають на споживання товарів і послуг в одному напрямі – зі збільшенням ставки заробітної плати зростає обсяг спожитих благ, і, навпаки.
5. Основними причинами негнучкості заробітної плати є недостатній сукупний попит та дія закону Оукена.
6. Повна зайнятість в ринкових умовах припускає природний рівень безробіття, що означає наявні добровільні форми незайнятості.
7. Неокейнсіанці вважають, що ціни та заробітна плата є гнучкими та швидко реагують на зміни, що забезпечує постійну рівновагу на ринках.
8. За надто високого рівня заробітної плати кількість робочих місць перевищує кількість кваліфікованих працівників.

9. Прихильники вищого рівня мінімальної заробітної плати розглядають її як знаряддя підвищення доходів найбільш вразливих верств населення.

10. Безробіття є загальноекономічним явищем, яке властиве всім етапам розвитку суспільного виробництва.

11. Рівень безробіття за повної зайнятості означає, що відсутнє циклічне безробіття, а наявне лише фрикційне і структурне.

12. Згідно з марксовою теорією причиною безробіття є економічний закон капіталістичного нагромадження.

13. Природна норма безробіття є завжди постійною.

14. Наявність циклічного безробіття означає, що фактичний ВВП більший за природний.

15. Певний рівень фрикційного безробіття є неминучим в ринковій економіці.

16. Заходи, які здійснює держава з регулювання ринку праці, не впливають на природний рівень безробіття в економіці.

17. Якщо фактичний ВВП дорівнює природному, то в економіці відсутнє безробіття.

18. Очікуване безробіття виникає тоді, коли реальна заробітна плата перевищує рівень, за якого пропозиція і попит на працю дорівнюють одне одному.

19. Країни, що мають «щедрі» програми для безробітних, мають здебільшого вищі рівні безробіття.

20. Структурні зрушення є єдиною причиною фрикційного безробіття.

Завдання 10.3.

Визначте одну правильну відповідь

1. Суттєвою причиною того, чому ринок не може самостійно вирішити проблему безробіття, є:

- а) високі темпи зростання населення;
- б) циклічність розвитку економіки;
- в) втручання держави в ринкову економіку;
- г) економічна відокремленість виробників;
- д) суспільний поділ праці.

2. Якщо із зростанням заробітної плати за кожну годину робота стає привабливішою, то має місце:

- а) ефект доходу;
- б) ефект масштабу;
- в) ефект заміщення;
- г) ефект багатства;
- д) ефект Пігу.

3. Що не відноситься до класичної моделі ринку праці?

- а) велика чисельність роботодавців і працівників;
- б) досконалість конкуренції;
- в) мобільність робочої сили;
- г) заробітна плата як результат взаємодії попиту на робочу силу і пропозиції робочої сили;
- д) неоднорідність ринку праці.

4. Основними причинами негнучкості заробітної плати у розвиненій ринковій економіці є:

- а) закон про мінімальну заробітну плату;
- б) недостатній сукупний попит;
- в) недостатня сукупна пропозиція;
- г) діяльність професійних спілок;
- д) правильні відповіді – А, D;
- е) усі відповіді правильні.

5. Що не відноситься до чинників, які впливають на формування ринку праці?

- а) кількість і структура населення;
- б) рівень і якість життя;
- в) рівень організації праці;
- г) рівень розробленості законів;
- д) рівень суспільного поділу праці;
- е) немає вірної відповіді.

6. Який сегмент ринку праці є найбільш уразливим?

- а) кадрові висококваліфіковані робітники;
- б) менеджери;
- в) робітники галузей, що потребують структурної перебудови;
- г) молодь, люди похилого віку;
- д) робітники трудоемних галузей.

7. Ефективна зайнятість – це:

- а) зайнятість, яка є фактором соціального захисту населення;
- б) зайнятість, яка здійснюється відповідно до вимог екстенсивного типу відтворення;
- в) зайнятість, яка відповідає інтенсивному типу відтворення;
- г) повна зайнятість.

8. Що не відноситься до класичного підходу стимулювання зайнятості?

- а) політика стримання зростання заробітної плати;
- б) використання неповного робочого дня;
- в) працевлаштування державою робітників, які претендують на невисокий дохід;
- г) стимулювання сукупного попиту.

9. Який чинник обумовлює рівень зайнятості та обсяги національного виробництва у короткостроковому періоді?

- а) гранична схильність до споживання;
- б) рівень цін;
- в) чисельність робочої сили;
- г) рівень сукупних видатків.

10. До прямих методів державного забезпечення зайнятості відносяться:

- а) законодавче регулювання умов найму і використання робочої сили;
- б) стимулювання створення нових робочих місць;
- в) заходи щодо збереження і підвищення рівня зайнятості на підприємствах;
- г) трансфертні державні платежі;
- д) правильні відповіді – А, В, С;
- е) усі відповіді правильні.

11. Якщо номінальна заробітна плата зросла на 10%, а рівень цін підвищився на 12%, то реальна заробітна плата таким чином:

- а) збільшилася на 22%;
- б) знизилася на 22%;
- в) знизилася на 2%;
- г) не змінилася.

12. Закон Оукена виражає кількісну залежність між:

- а) зміною обсягу національного виробництва та зміною рівня безробіття;

б) рівнем безробіття і рівнем інфляції;
в) зміною обсягу національного виробництва та процентною ставкою;

г) фактичним і природним обсягами національного виробництва;

д) усі відповіді неправильні.

13. Крива Філіпса фіксує зв'язок між безробіттям та:

а) економічним циклом;

б) рівнем споживчих витрат;

в) рівнем інфляції;

г) зайнятістю;

д) рівнем інвестиційних видатків.

14. Якщо економіка має високий рівень безробіття при незмінних цінах, то яка з наведених комбінацій державних заходів дозволить скоротити безробіття?

а) купівля державних цінних паперів на відкритому ринку та збільшення податків;

б) купівля державних цінних паперів на відкритому ринку та збільшення державних витрат;

в) продаж державних цінних паперів та скорочення податків;

г) продаж державних цінних паперів та скорочення державних витрат;

д) немає вірної відповіді.

15. Яка теорія доводить неможливість одночасного зростання безробіття та інфляції?

а) класична теорія;

б) кейнсіанська теорія;

в) Марксова теорія;

г) кількісна теорія грошей.

16. Безробіття є невід'ємним феноменом ринкової економіки, що обумовлено:

а) демографічними процесами;

б) помилками державного регулювання;

в) особливостями ринку праці;

г) циклічним розвитком економіки;

д) неспроможністю ринкової економіки.

17. Якщо заробітна плата утримується на рівні, вищому за рівноважний, то:

- а) виникає циклічне безробіття;
- б) виникає вимушене безробіття;
- в) фактичний ВВП більший за природний;
- г) фактичний ВВП дорівнює природному;
- д) немає правильної відповіді.

18. Монетаристи стверджують, що рівновага на ринку праці за умови природного рівня безробіття означає, що:

- а) очікуваний рівень інфляції дорівнює фактичному;
- б) зростає природний рівень безробіття;
- в) відсутнє структурне безробіття;

Завдання 10.4

Розв'яжіть задачі

Методичні вказівки

Згідно із законом Оукена, перевищення фактичного рівня безробіття на 1% над його природним рівнем призводить до зменшення фактичного ВВП у порівнянні з потенційно можливим рівнем в середньому на 2,5%. Таке співвідношення (1:2,5) дозволяє обчислити абсолютні втрати продукції, пов'язані з будь-яким рівнем безробіття.

В цілому стан зайнятості і безробіття характеризується такими показниками:

$Ч_{\text{пн}}$ – чисельність працездатного населення;

$Ч_3$ – чисельність зайнятих чи працюючих;

$Ч_6$ – чисельність безробітних чи непрацюючих, що шукають роботу;

$Ч_{\text{pc}}$ – чисельність робочої сили;

$Ч_{\text{нpc}}$ – чисельність осіб, які не входять до складу робочої сили—це непрацюючі та ті, хто не шукає роботу (відмовилися від пошуку чи не мали орієнтації на пошук, чи знаходяться в спеціалізованих закладах).

Між названими показниками існують певні залежності:

$$Ч_{\text{пн}} = Ч_3 + Ч_6 + Ч_{\text{нpc}} \quad (10.1)$$

$$Ч_{pc} = Ч_3 + Ч_6 \quad (10.2)$$

$$P_3 \text{ (рівень зайнятості)} = Ч_3 / Ч_{пн} \times 100\% \quad (10.3)$$

$$P_6 \text{ (рівень безробіття)} = Ч_6 / Ч_{pc} \times 100\% \quad (10.4)$$

Приклади розв'язання задачі

Задача 1

Кількість населення країни становить 46 млн осіб. Частка робочої сили у населенні дорівнює 70%. Один зайнятий створює за рік продукції на 22 тис. грн. Фактичний ВВП країни становить 650 млрд грн. Природна норма безробіття – 5%.

Визначити:

- а) рівень безробіття;
- б) розрив між потенційним і фактичним ВВП.

Розв'язання

$$Ч_{pc} = 46 \times 0,7 = 32,2 \text{ млн осіб.}$$

$Ч_3 = 650 \text{ млрд грн} : 22 \text{ тис. грн} = 29,5 \text{ млн осіб.}$

$$Ч_6 = 32,2 - 29,5 = 2,7 \text{ млн осіб.}$$

$$P_6 = (2,7 : 32,2) \cdot 100 = 8,4\%.$$

$$\text{Природний ВВП} = (32,2 \cdot 95) \cdot 22 = 673 \text{ (млрд грн).}$$

Розрив між потенційним і фактичним ВВП = $(673 - 650) = 23 \text{ млрд грн.}$

Задача 2

Рівень безробіття становить 17%, за природного рівня – 14%.

Розрахуйте недоданий обсяг ВВП, якщо ВВП становить 450 млрд грн.

Розв'язання

Відсоток відхилення фактичного рівня безробіття від природного дорівнює:

$$17 - 14 = 3\%$$

За законом Оукена, зростання рівня безробіття на 1% приносить втрати ВВП на 2,5% .

Отже, за умовами задачі втрати ВВП в процентах становлять:

$$3 \cdot 2,5 = 7,5\%.$$

Абсолютне значення втрат ВВП становить:

$$(450 \cdot 7,5) : 100 = 33,75 \text{ (млрд грн)}$$

Задачі для смостійного розв'язання

Задача 3

Численність населення країни становить 47 млн осіб. З них 12 млн – діти до 16 років, та особи, що перебувають в тривалій ізоляції. 13 млн вибули зі складу робочої сили, 4 млн – безробітні і 0,7 млн – працівники, що зайняті неповний робочий день. Визначить величину робочої сили.

Задача 4

Кількість населення країни становить 52 млн осіб. Частка робочої сили у населенні дорівнює 65%. Один зайнятий створює за рік продукції на 21 тис. грн. Фактичний ВВП країни становить 642 млрд грн. Визначить кількість зайнятих та кількість безробітних.

Задача 5

Чисельність населення країни становить 50 млн осіб. Населення у віці до 16 років, а також особи, що перебувають у тривалій ізоляції складають 12 млн. Особи, що вибули зі складу робочої сили – 13 млн. Природний ВВП – 470 млрд грн. Природна норма безробіття – 6%. Фактичний ВВП становить 90% природного ВВП. Визначить рівень безробіття у національній економіці.

ТЕМА 11. ФІСКАЛЬНА ТА ГРОШОВО-КРЕДИТНА ПОЛІТИКА

Мета заняття: формування у студентів ґрунтовних знань щодо сутності податків, сутності, видів та завдань фіскальної політики, її спрямованості. Розуміння ринку праці, попиту на робочу силу, пропозиції робочої сили, ціни робочої сили. Набуття практичних навичок щодо визначення показників, що характеризують стан державного бюджету, внутрішнього та зовнішнього боргу. Практичного застосування мультиплікатора державних витрат, податкового мультиплікатора.

Контрольні запитання

1. Що таке фіскальна політика? Які її основні функції?
2. Розкрийте поняття «податок».
3. Сформулюйте основні принципи оптимального оподаткування.
4. Назвіть складові податкової системи.
5. Які економічні закономірності демонструє крива Лаффера?
6. Що представляє собою дефіцит бюджету?
7. Які види бюджетного дефіциту Ви знаєте?
8. Охарактеризуйте причини дефіциту державного бюджету. Які є заходи щодо зниження бюджетного дефіциту?
9. Назвіть основні статті видатків державного бюджету.
10. Перерахуйте основні джерела доходів державного бюджету.
11. Дайте визначення сутності бюджетно-податкової політики та назвіть її основні види.
12. Який взаємозв'язок існує між монетарною та фіскальною політикою держави?
13. До яких варіантів фіскальної політики може вдатися уряд для подолання значної інфляції попиту?
14. Які основні причини виникнення кризи зовнішньої заборгованості?
15. У чому полягає зміст і структура бюджетної політики держави.

Практичні завдання

Завдання 11.1

Встановіть відповідність у вигляді комбінації букв і цифр

Терміни	Визначення (ознаки)
А. Фіскальна (бюджетно-податкова) політика	1. Боргові зобов'язання уряду у формі кредитів, отриманих урядом, державних займів, здійснюваних за допомогою випуску цінних паперів від імені уряду і за його дорученням
В. Дискреційна фіскальна політика	2. Торгові зобов'язання фізичним і юридичним особам за кордоном та іноземним державам.
С. Недискреційна (автоматична) фіскальна політика	3. Визнання країни неплатоспроможною.
Д. Автоматичні («вбудовані») стабілізатори	4. Криза зовнішньої заборгованості, яка проявляється в неспроможності країни-боржника обслуговувати зовнішню заборгованість.
Е. Державний бюджет	5. Сукупність державних заходів, спрямованих на пом'якшення економічних коливань у короткостроковому періоді з метою підтримання повної зайнятості та оптимального рівня інфляції.
Ф. Зведений бюджет	6. Показує, наскільки змінився сукупний дохід при зміні державних витрат на одиницю.
Г. Податки	7. Показує, що зростання податків на певну величину зменшує обсяг виробництва на більшу величину.
Н. Прямі податки	8. Перевищення видатків державного бюджету над доходами.
І. Непрямі податки	9. Свідоме обмеження витрат держави,

	зумовлене існуючими фінансовими можливостями.
J. Акцизи	10. Сума дефіцитів державного бюджету за мінусом бюджетних надлишків.
K. Мито	11. Оперування державними видатками, системою оподаткування та підходами до формування державного бюджету.
L. Податкова ставка	12. Цілеспрямована зміна величини державних податків, видатків і сальдо державного бюджету в результаті зміни законодавства.
M. Крива Лаффера	13. Політика вбудованих стабілізаторів, вона не пов'язана зі зміною законів.
N. Мультиплікатор державних витрат	14. Механізм, який дає змогу зменшити циклічні коливання в економіці без зміни податкового законодавства
O. Податковий мультиплікатор	15. Фінансовий план видатків держави та джерел їхнього покриття (за рік).
P. Дефіцит державного бюджету	16. Сума всіх бюджетів бюджетної системи.
Q. Державне бюджетне обмеження	17. Обов'язкові платежі (примусові), стягувані державою та місцевою владою з фізичних та юридичних осіб.
R. Державний борг	18. Податки, що стягуються безпосередньо з індивідів та підприємств.
S. Внутрішній державний борг	19. Податки, що встановлюються на товари та послуги і входять у їх ціну.
T. Зовнішній державний борг	20. Непрямі податки, що входять до ціни товарів і стягуються в момент їх придбання.
U. Дефолт	21. Податок на товари, які імпортуються.
V. Боргова криза	22. Величина податку на одиницю оподаткування.

W. Стабілізаційна політика держави	23. Відображає зв'язок між податковою ставкою та обсягом податкових надходжень.
X. Структурний дефіцит	24. Різниця між фактичним і структурним дефіцитом.
Y. Циклічний дефіцит	25. Додаткова емісія грошей для збалансування дефіцитного державного бюджету.
Z. Монетизація дефіциту	26. Різниця між податковими надходженнями за повної зайнятості та за наявних податкових ставок і фактичними видатками

Завдання 11.2

Чи правильні такі твердження?

1. Фіскальна політика може бути реалізована за рахунок перерозподілу національного доходу.

2. Держава регулює сукупний попит і реальний національний дохід нормативними актами.

3. Розрізняють дискреційну та недискреційну фіскальну політику.

4. Дискреційна політика пов'язана з прийняттям законодавчих рішень.

5. Дискреційна фіскальна політика завжди є стимулювальною.

6. Дискреційна фіскальна політика є автоматичною.

7. До автоматичних («вбудованих») стабілізаторів відноситься допомога по безробіттю в період економічних спадів.

8. Основним елементом фіскальної системи є державний бюджет.

9. Завданням державного бюджету є підтримка ринкової рівноваги і стимулювання розвитку окремих сфер та галузей національної економіки.

10. Держбюджет має бути затверджений у законодавчому порядку.

11. Бюджетну систему України складають бюджети усіх юридичних осіб резидентів.

12. Основні функції податків розподільча і фіскальна.

13. Фактично податок на додану вартість сплачують покупці під час купівлі товарів та послуг

14. Податкова ставка буває лише пропорційною.

15. Податкові пільги є інструментом фіскальної політики.

16. Крива Лаффера виявляє податкову ставку, за якої податкові надходження досягають максимум.

17. Дефіцит вважається безпечним, якщо він перебуває на рівні 12–13% від ВВП.

18. Прихований дефіцит бюджету виникає внаслідок завищення обсягів планових доходів і включення до них джерел покриття дефіциту.

19. Активним є бюджетний дефіцит, за якого кошти спрямовуються на інвестиції в економіку.

20. Традиційним методом зменшення державного боргу є його реструктуризація.

Завдання 11.3

Оберіть одну правильну відповідь

1. До заходів реалізації фіскальної політики не відносяться:

- а) вплив на стан господарської кон'юнктури;
- б) перерозподіл національного доходу;
- в) нагромадження необхідних ресурсів для фінансування соціальних програм;
- г) зміна законодавства;
- д) стимулювання економічного зростання.

2. Метою дискреційною фіскальної політики є:

- а) створення конкурентного середовища;
- б) зниження темпів інфляції;
- в) зниження рівня товарних запасів;
- г) підвищення якості життя населення;

д) досягнення політичної стабільності.

3. Не відносяться до автоматичних стабілізаторів економіки:

- а) прогресивна податкова система;
- б) трансфертні платежі;
- в) зміна ставок оподаткування;
- г) система участі в прибутку;
- д) допомога по безробіттю в період економічних спадів.

4. Які основні функції виконують податки?

- а) розподільчу і фіскальну;
- б) фіскальну і стимулюючу;
- в) розподільну і стимулюючу;
- г) підтримання ринкової рівноваги;
- д) стимулюючу і стримуючу.

5. Який інститут встановлює перелік зборів та ставку оподаткування?

- а) Верховна Рада;
- б) Президент України;
- в) Кабінет Міністрів;
- г) органи місцевої влади;
- д) органи місцевого самоврядування.

6. Який взаємозв'язок відображає крива Лаффера?

- а) між обсягом виробництва і податковою ставкою;
- б) між обсягом податкових надходжень і обсягом виробництва;
- в) між собівартістю та рівнем продуктивності праці;
- г) між податковою ставкою та обсягом податкових надходжень;
- д) між рентабельністю продукції та собівартістю.

7. Що показує мультиплікатор державних витрат?

- а) зростання обсягу податків;
- б) зниження державних витрат;
- в) зростання державних витрат;
- г) зміну сукупного доходу при зниженні обсягу податків;
- д) наскільки змінився сукупний дохід при зміні державних витрат на одиницю.

8. Профіцит державного бюджету – це:

- а) перевищення доходів державного бюджету над видатками;

- б) перевищення видатків державного бюджету над доходами;
- в) максимальний обсяг податків;
- г) мінімальний обсяг податків;
- д) тенденція до зростання видатків держави.

9. Дайте визначення категорії «дефолт»:

- а) необгрунтоване підвищення ставок податків;
- б) зростання державних видатків;
- в) визнання країни неплатоспроможною;
- г) процес формування бюджету;
- д) зниження державних видатків.

10. Які чинники не впливають на ефективність стабілізаційної політики?

- а) стан національної економіки;
- б) лаг стабілізаційної політики;
- в) очікування суб'єктів національної економіки (виробників і споживачів);
- г) рівень продуктивності праці.

11. До цілей фіскальної політики не відносяться:

- А) боротьба з інфляцією;
- б) підвищення податкової ставки;
- в) стабілізація економіки;
- г) забезпечення економічного зростання.

12. Якого виду фіскальної політики не існує?

- а) дискреційна;
- б) недискреційна;
- в) стабілізаційна;
- г) стимулювальна.

13. Яка частка національного доходу країни розподіляється через державний бюджет?

- а) близько 60%;
- б) близько 70%;
- в) близько 80%;
- г) близько 90%.

14. Завданням державного бюджету є :

- а) підтримка ринкової рівноваги;
- б) підвищення рівня заробітної плати;
- в) Підвищення рівня пенсій;
- г) стимулювання продуктивності праці.

15. Де розглядається і затверджується проект бюджету?

- а) на нарадах у Президента;
- б) на засіданнях Кабінету Міністрів;
- в) в адміністрації Президента;
- г) на сесії Верховної Ради.

16. Яка структура виконує і звітує про виконання державного бюджету?

- а) Адміністрація Президента;
- б) Кабінет Міністрів;
- в) місцеві органи самоврядування;
- г) Верховна Рада.

17. Яка структура займається складанням проекту держбюджету?

- а) Адміністрація Президента;
- б) Кабінет Міністрів;
- в) місцеві органи самоврядування;
- г) Верховна Рада.

18. Які податки стягуються в момент придбання товару?

- а) акцизи;
- б) прямі податки;
- в) мито;
- г) податок на прибуток.

Методичні вказівки

Мультиплікатор державних витрат показує, наскільки змінився сукупний дохід (ΔY) при зміні державних витрат (ΔG) на одиницю.

Мультиплікатор державних витрат дорівнює:

$$M = -(\Delta Y : \Delta G) = 1 : (1 - c'), \quad (11.1)$$

де c' – частина приросту доходу, яку домогосподарства спрямовують на споживання.

Якщо планові витрати враховують вплив податкових надходжень, то $T = I \times Y$, а мультиплікатор державних витрат (складний мультиплікатор) відображає залежність автоматичних податкових вилучень від змін ВВП і має вигляд:

$$m_g = 1:(1-c') \times (1-t), \quad (11.2)$$

де t – гранична ставка оподаткування.

Зменшення податків на ΔT збільшує використання доходів (рис. 11.2) відповідно: $Y' = Y - T$ на величину ΔT і споживання – на величину $c' \times \Delta T$. Сукупні витрати зростають. Пряма планових витрат переміститься вгору на $c' \times \Delta T$, рівновага переміститься з точки А в точку В.

Зменшення податків також створює мультиплікативний ефект на дохід. Сукупний ефект для доходу під впливом зміни податків дорівнює:

$$\Delta Y = m_1 \times \Delta T, \quad (11.3)$$

де m_1 – податковий мультиплікатор;

$$m_1 = \Delta Y : \Delta T = c' : (1 - c') \quad (11.4)$$

Податковий мультиплікатор показує, що зростання податків на певну величину зменшує обсяг виробництва на більшу величину, і навпаки, при зменшенні ставок оподаткування на певну величину, рівноважний обсяг виробництва збільшується на більшу величину.

Приклад розв'язання задачі

Задача 1

Припустимо, що державні закупівлі дорівнюють 500, величину податків визначає залежність $T = 0,4Y$, трансферти складають $0,2Y$, рівень цін дорівнює 1. Державний борг становить 800 за процентної ставки 0,1.

Фактичний ВВП = 2400, природний – 2700.

Визначити:

- а) надлишок чи дефіцит має державний бюджет;
- б) величину структурного дефіциту бюджету;
- в) величину циклічного дефіциту.

Розв'язання

Для визначення стану державного бюджету слід зіставити його доходи і видатки.

Доходи держбюджету (податкові надходження) становлять:
 $2400 \times 0,4 = 960$

Видатки державного бюджету (державні закупівлі, трансферти, обслуговування державного боргу) становлять:
 $500 + 480 + 80 = 1060$

Фактичний дефіцит бюджету складає:
 $1060 - 960 = 100$

Структурний дефіцит бюджету дорівнює:
 $(500 + 0,2 \cdot 2700 + 80) - 0,4 \cdot 2700 = 40$

Циклічний дефіцит:
 $100 - 40 = 60.$

Задача 2

Уряд країни взяв позику за кордоном у сумі 600 млн дол. за річною ставкою 10%. Ці кошти використано для реалізації інвестиційного проекту, який забезпечує щорічний приріст ВВП на суму 80 млн дол. упродовж кількох років.

Визначти:

- а) наскільки зросте державний борг;
- б) чи зросте тягар боргу, який несуть громадяни країни.

Розв'язання

Державний борг зросте на суму взятої позики – на 600 млн дол.

Тягар боргу не зросте, бо сума сплати процентів за рік менша від щорічного приросту ВВП:

Сплата процентів дорівнює:
 $(600 \cdot 0,1) = 60$ млн дол.

Щорічний приріст ВВП складає 80 млн дол. Різниця між ними $(80 - 60)$ нагромаджується для сплати основної суми боргу

Задачі для самостійного розв'язання

Задача 3

Валовий внутрішній продукт за повної зайнятості становить 150 млрд грн. Фактичний ВВП дорівнює 120 млрд грн. Податкові надходження становлять 10% від ВВП. Державні закупівлі товарів і послуг дорівнюють 10,5 млрд грн, а державні трансферти – 2,5 млрд грн.

Визначити:

- а) який надлишок чи дефіцит має державний бюджет;
- б) зміну сальдо державного бюджету за повної зайнятості.

ТЕМА 12. МОНЕТАРНА ПОЛІТИКА

Мета заняття: формування у студентів ґрунтовних знань щодо сутності таких економічних категорій як: грошовий ринок, грошова маса, грошова база, попит на гроші і пропозиція грошей. Визначення ролі Цетрального банку. Набуття практичних навичок щодо облікової ставки, банківських резервів, щодо застосування депозитного мультиплікатора. Розуміння політики дешевих і дорогих грошей, монетарної політики держави.

Контрольні питання

1. Розкрийте відмінності між попитом на гроші і попитом на товари і послуги.
2. Які форми готівки вам відомі?
3. Розкрийте особливості готівки і безготівкового обігу.
4. Чому попит на гроші чутливий до номінальної процентної ставки.
Що ілюструє низхідна крива функції попиту на гроші?
5. У чому полягають основні завдання Центрального банку країни?
6. Що таке стримулювальна монетарна політика? У якій економічній ситуації Центральний банк проводить таку політику?
7. Що таке стимулювальна монетарна політика? За яких обставин вона проводиться?
8. Розкрийте зміст основних активних і пасивних банківських операцій та послуг.
9. Назвіть джерела формування кредитних ресурсів.
10. Який зв'язок існує між нормою резервування та пропозицією банківських грошей в економіці?
11. Чому «дорогі гроші» зменшують обсяги інвестицій та інших компонентів сукупних видатків?
12. Поясніть, до чого призводить політика «дешевих грошей».

Практичні завдання

Завдання 12.1.

Встановіть відповідність у вигляді комбінації букв і цифр

Таблиця 12.1 – Вихідні дані

Термін	Визначення (ознаки)
А. Грошовий ринок	1. Явище, при якому кількість грошей не впливає на реальні величини, але відображається на коливанні номінальних змінних величин
В. Грошова маса	2. Теорія, яка пов'язує попит на гроші головним чином з реальним доходом
С. Грошова база	3. Крива, яка має вертикальну форму, при допущенні, що центральний банк контролює кількість грошей незалежно від зміни процентної ставки
Д. Пропозиція грошей	4. Дисконтна політика, при якій центральний банк надає позики комерційним банкам; пов'язана із зміною облікової ставки
Е. «Нейтральність грошей»	5. Сукупність платіжних засобів, які обертаються в країні за певний час; складається з банківських білетів, тобто готівки та безготівкових грошей, тобто депозитів
Ф. Класична теорія грошей	6. Політика жорсткого грошово-кредитного регулювання, яка виявляється в маніпуляції нормою обов'язкових резервів, які комерційні банки зобов'язані зберігати на рахунках Центрального

	банку
Г. Кейнсіанська теорія грошей	7. Показник, який визначається як відношення грошової маси до грошової бази; показує кількісну зміну обсягу грошової маси із зміною грошової бази
Н. Крива пропозиції грошей	8. Механізм перерозподілу грошових засобів між секторами і суб'єктами економіки; балансує грошові потоки і грошовий обіг в цілому
І. Крива попиту на гроші	9. Готівкові гроші поза банківською системою та депозити, які економічні агенти можуть використовувати для операцій (агрегат M1)
Л. Політика облікової ставки	10. Теорія, яка пов'язує попит на гроші головним чином із ставкою процента
К. Політика банківських резервів	11. Крива, яка представляє собою спадну функцію ставки процента для заданого рівня доходу
Л. Операції на відкритому ринку	12. Купівля Центральним банком державних боргових зобов'язань
М. Грошовий мультиплікатор	13. Гроші підвищеної потужності, або високої ефективності, до яких відносяться готівкові гроші позабанківською системою та резерви комерційних банків, що зберігаються в Центральному банку
Н. Депозитний мультиплікатор	14. Крива рівноваги на товарному ринку
О. Монетизація бюджетного дефіциту	15. Показник, який показує у скільки разів комерційні банки збільшують розмір грошової маси в обігу; обернено пропорційній нормі мінімальних банківських резервів

P. Модель IS-LM	16. Крива рівноваги на грошовому ринку
Q. Крива IS	17. Механізм запобігання економічній кризі і зниженню темпів інфляції шляхом обмеження пропозиції грошей
R. Крива LM	18. Механізм збільшення зайнятості і підйому виробництва шляхом збільшення пропозиції грошей
S. Кредитна рестрикція	19. Гнучкий валютно-політичний інструмент, який проявляється в продажу чи купівлі Центральним банком цінних паперів у комерційних банків
T. Кредитна експансія	20. Модель товарно-грошової рівноваги
U. Монетарна політика	21. Заходи, що скорочують чи обмежують зростання пропозиції грошей у національній економіці для досягнення макроекономічної стабільності.
V. Політика «дешевих грошей»	22. Сума обов'язкових та надлишкових резервів.
W. Політика «дорогих грошей»	23. Частина депозитів, яку банки зберігають у центральному банку.
X. Обов'язкові резерви	24. Напрями використання коштів банку.
Y. Фактичні резерви	25. Заходи зі збільшення пропозиції грошей у країні.
Z. Активи банку	26. Заходи зі зменшення або обмеження зростання пропозиції грошей у країні.

Завдання 12.2.

Визначте, правильні чи неправильні наступні твердження:

1. Чим менше потреба населення в готівкових грошах у порівнянні з потребою в банківських депозитах, тим менша можливість створення грошей банками.

2. Основною функцією норми обов'язкових резервів є підтримання банківської ліквідності.

3. Дія грошового мультиплікатора базується на двох умовах: всі гроші залишаються на банківських рахунках і банки не мають зайвих резервів.

4. На величину грошового мультиплікатора не впливає сума депозитів банку, яка перевищує норму обов'язкових резервів і використовується банком як засіб страхування від скорочення резервів.

5. Кількісна теорія грошей визначає попит на гроші через такі фактори як швидкість обігу грошей, абсолютний рівень цін та рівень реального обсягу виробництва.

6. Класична теорія пов'язує попит на гроші головним чином з реальним доходом, а кейнсіанська – із ставкою процента.

7. Крива пропозиції грошей має форму горизонтальної прямої, при допущенні, що Центральний банк контролює грошову пропозицію.

8. Попит на гроші представляє собою спадну функцію ставки процента для заданого рівня доходу.

9. Коливання процентної ставки не може утримувати рівновагу грошового ринку.

10. Механізм грошового ринку можна розглянути за допомогою аналізу його моделі, яка поєднує попит і пропозицію грошей.

11. Комерційні банки створюють гроші при погашенні позики.

12. Резерви комерційних банків в Центральному банку – це активи центрального банку.

13. Фактичні резерви комерційних банків дорівнюють сумі обов'язкових і надлишкових резервів.

14. Продаж державних облігацій комерційним банкам збільшує пропозицію грошей.

15. Якщо норма обов'язкових резервів складає 100%, то грошовий мультиплікатор дорівнює нулю.

16. Якщо норма обов'язкових резервів складає 100%, то грошовий мультиплікатор дорівнює одиниці. І це значить, що банківська система не може створювати гроші.

17. Грошовий мультиплікатор представляє собою відношення суми нових депозитів до суми збільшення резервів.

18. Згідно з моделлю «IS-LM» зростання державних витрат призводить до збільшення національного доходу і зростанню процентної ставки.

19. В результаті дії ліквідної ловушки зміна пропозиції грошей призводить до зміни реального національного доходу.

20. Облікова ставка – це ставка процента, за якою Центральний банк надає позику комерційним банкам.

Завдання 12.3.

Визначте одну правильну відповідь

1. До грошової бази відносяться:

- а) банкноти та монети;
- б) депозити комерційних банків;
- в) готівкові гроші;
- г) банкноти, монети та депозити комерційних банків;
- д) правильні всі відповіді.

2. Попит на гроші прямо пропорційний:

- а) рівню цін;
- б) об'єму національного продукту;
- в) рівню процентної ставки;
- г) правильні А і В;
- д) правильні В і С.

3. Що з перерахованого не можна віднести до поняття «майже гроші»?

- а) нечекові заощаджувальні вклади;
- б) великі строкові вклади;
- в) кредитні картки;

- г) короткострокові державні цінні папери;
- д) невеликі строкові вклади.

4. Грошовий мультиплікатор показує:

- а) відношення грошової маси до резервів комерційного банку;
- б) відношення готівкових грошей до депозитів;
- в) відношення грошової маси до грошової бази;
- г) ступень використання готівкових грошей;
- д) наявність готівкових грошей.

5. Що з перерахованого не включає в себе агрегат M2?

- а) готівку поза банківською системою;
- б) невеликі заощаджувальні вклади;
- в) чекові депозити;
- г) короткострокові державні облігації;
- д) паперові гроші та монети.

6. Якщо пропозиція грошей і рівень цін постійні, то у випадку збільшення рівня доходу на грошовому ринку:

- а) збільшиться попит на гроші і ставка проценту;
- б) збільшиться попит на гроші;
- в) попит на гроші знизиться, а ставка процента збільшиться;
- г) попит на гроші і ставка процента знизяться;
- д) попит на гроші та ставка процента залишаться незмінними.

7. Пропозиція грошей збільшиться, якщо:

- а) збільшиться норма резервування;
- б) збільшиться співвідношення «готівка-депозити»;
- в) збільшиться грошова база;
- г) зменшиться грошова база;
- д) зменшиться грошовий мультиплікатор.

8. Попит на готівку залежить:

- а) негативно від динаміки рівня цін;
- б) негативно від динаміки реального ВВП;
- в) позитивно від ринкової ставки процента;
- г) негативно від ринкової ставки процента;
- д) все перераховане є неправильним.

9. Якщо номінальна пропозиція грошей збільшиться на 5%, рівень цін зросте на 4%, то при незмінній швидкості обігу грошей, згідно з кількісною теорією, реальний дохід:

- а) збільшиться на 9%;
- б) знизиться на 9%;
- в) збільшиться на 1%;
- г) знизиться на 1%;
- д) не зміниться.

10. Якщо попит на гроші та пропозиція грошей будуть зростати, то:

- а) рівноважна кількість грошей та рівноважна процентна ставка зростуть;
- б) рівноважна кількість грошей та рівноважна процентна ставка знизяться;
- в) рівноважна кількість грошей зросте, а зміну рівноважної процентної ставки передбачити неможливо;
- г) рівноважна процентна ставка зросте, а зміну кількості грошей передбачити неможливо;
- д) неможливо передбачити зміну кількості грошей і рівноважної процентної ставки.

11. В період інфляції Центральний банк:

- а) підвищує резервну норму;
- б) знижує облікову ставку;
- в) знижує резервну норму;
- г) купляє цінні папери на відкритому ринку;
- д) продає цінні папери на відкритому ринку.

12. Крива IS відображає співвідношення між національним доходом і ставкою процента, при яких:

- а) товарний ринок знаходиться у стані рівноваги;
- б) грошовий ринок знаходиться у стані рівноваги;
- в) у стані рівноваги знаходиться товарний і грошовий ринки;
- г) відсутня рівновага між товарним і грошовим ринком;
- д) немає правильної відповіді.

13. В період економічного спаду проводиться:

- а) політика «дорогих грошей»;
- б) політика «дешевих грошей»;
- в) жорстка кредитно-грошова політика;
- г) масова емісія грошей;
- д) політика підвищення цін.

14. Трансакційна теорія вважає, що гроші зберігаються економічними суб'єктами тільки як засіб:

- а) обігу;
- б) міри вартості;
- в) накопичення;
- г) створення багатства;
- д) платежу.

15. Основне рівняння кількісної теорії грошей було запропоновано:

- а) М. Фрідменом;
- б) І. Фішером;
- в) К. Марксом;
- г) А. Смітом;
- д) А. Пігу.

16. Ліквідна ловушка має місце внаслідок того, що крива:

- а) LM має горизонтальну дільницю;
- б) IS має горизонтальну дільницю;
- в) LM має вертикальну дільницю;
- г) IS має вертикальну дільницю;
- д) LM має вертикальний відрізок.

17. Яка школа економічної теорії наполягає на дискреційній грошово-кредитній політиці?

- а) монетаризм;
- б) класична буржуазна політекономія;
- в) кейнсіанство;
- г) теорія економії пропозиції;
- д) теорії раціональних очікувань.

18. Який метод дискретної монетарної політики може потребувати рішень законодавчого органу влади?

- а) зміна облікової ставки;
- б) зміна резервних норм;
- в) операції на відкритому ринку;
- г) усі методи;
- д) ніякі методи.

Завдання 12.4.

Розв'яжіть задачі

Методичні вказівки

Грошовий мультиплікатор – це відношення пропозиції грошей до грошової бази:

$$M = M^S / MB,$$

де m – грошовий мультиплікатор;

MS – пропозиція грошей;

MB – грошова база, яка складається з готівкових грошей та банківських резервів.

Пропозиція грошей M^S – це кількість грошей, що перебуває в обігу. Вона складається із готівкових C і безготівкових або, іншими словами, депозитних D грошей.

1. Загальні резерви TR – це сума грошей, що вноситься як депозити на банківські рахунки і не видається як кредити.

2. Обов'язкові резерви R – це резерви коштів, які створюються Центральним банком у вигляді обов'язкових безвідсоткових вкладів комерційних банків у Центральному.

Норма обов'язкового резервування r – це встановлені на законодавчому рівні вимоги до рівня обов'язкових резервів. Їх величина визначається як відношення суми обов'язкових резервів до суми залучених депозитів, тобто

$$r = R/D \quad (12.1)$$

3. Надлишкові резерви E – це сума грошей, яка залишається в розпорядженні комерційних банків.

$$E = TR - R \quad (12.2)$$

Банки створюють нові гроші під впливом ефекту кредитної мультиплікації:

$$M^s = (1: r) \times D, \quad (12.3)$$

де $(1: r)$ – банківський мультиплікатор; D – початковий депозит:

Банківський мультиплікатор – це коефіцієнт, який показує максимальну кількість нових депозитних грошей, що створюються однією грошовою одиницею надлишкових банківських резервів при заданому рівні норми обов'язкового резервування.

Приклад дії банківського мультиплікатора

Нехай у будь-який із комерційних банків країни (назвемо його банк А) було внесено на депозитний рахунок гроші в сумі 1000 грн.

При існуючій нормі обов'язкового резервування 5 % банк А має внести на безвідсотковий рахунок у Центробанк як обов'язковий резерв 50 грн. Унаслідок здійснення такої операції надлишкові резерви банку А будуть становити 950 грн. Ці гроші банк А використовує, наприклад, для кредитування банку С. Останній, отримавши кредитні ресурси в сумі 950 грн, направить в обов'язкові резерви 47,5 грн і буде здійснювати активні операції у межах своїх надлишкових резервів, які дорівнюють 902,5 грн.

Припустимо, що якомусь підприємству необхідно взяти кредит, воно отримує його в банку С у розмірі 902,5 грн і розміщує кредитні кошти на своєму розрахунковому рахунку, який знаходиться у банку D. Цей банк, отримавши 902,5 грн, також 5 % цієї суми направить в обов'язкові резерви, а працювати буде з тим обсягом грошових ресурсів, що залишаються після такого відрахування, тобто 857,38 грн.

Процес створення нових грошей буде тривати і через нові банки. Виходячи із наших розрахунків, в економіці буде створено $1000 + 950 + 902,5 + 857,38 + \dots$ депозитних грошей.

Таким чином, загальне рівняння пропозиції грошей в економіці враховує роль Центрального банку, кредитно-фінансових установ, можливий вплив грошей із депозитів у готівку і має такий вигляд:

$$M_s = B m, \quad (12.4)$$

де m – банківський мультиплікатор; B – грошова база, яка виступає консолідуючим показником резервних грошей банківської системи, на основі якого через дію банківського мультиплікатора формується пропозиція грошей. Грошова база визначається як сума готівкових грошей і загальних банківських резервів

$$(B = C + TR). \quad (12.5)$$

Приклад розв'язання задачі

Задача 1.

Норма обов'язкових резервів дорівнює 20%. Комерційні банки зберігають ще 5% від суми депозитів у якості надлишкових резервів. Величина депозитів складає 10000 од.

Визначити максимальну суму, яку банк може використати для надання позики?

Розв'язання:

Величина обов'язкових резервів складає:

$$R R = 10000 * 0,2 = 2000 \text{ (од.)}$$

Надлишкові резерви дорівнюються:

$$R e = 10000 * 0,05 = 500 \text{ (од.)}$$

Тоді сумарні резерви країни будуть:

$$2000 + 500 = 2500, \text{ тобто}$$

$$R = 10000 (0,2 + 0,5) = 2500 \text{ (од.)}$$

Отже, зберігаючи у вигляді резервів 2500 од. із суми депозитів, залишкові засоби банк може використати для видачі позик, тобто:

$$10000 - 2500 = 7500 \text{ (од.)}$$

Задачі для самостійного розв'язання

Задача 1.

1. Центральний банк купує державні облігації у комерційних банків на суму 100 млн грн. Як може змінитися пропозиція грошей, якщо комерційні банки повністю використовують свої кредитні можливості за умовою, що норма резервування депозитів складає 0,1 (10%)

Задача 3.

У скільки разів збільшиться кожна 1000 грн, яка потрапляє в банківську систему, якщо в системі діє 5 банків, а норма резервування складає 25%.

ТЕМА 13. ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ

Мета заняття: формування у студентів ґрунтовних знань щодо сутності економічного зростання, цілей, ефективності і якості економічного зростання; факторів пропозиції, попиту і розподілу. Набуття практичних навичок щодо визначення показників витрат праці, продуктивності праці, виробничої функції, рівноважного економічного зростання. Розуміння понять фондівіддачі, фондомісткості, матеріаломісткості та енергомісткості. Практичного застосування моделі Солоу, модель Харрода Домара.

Контрольні питання

1. Розкрийте сутність економічного зростання.
2. Поясніть, чому різниця між 3% і 3,5% щорічного економічного зростання може бути суттєвою.
3. Які основні фактори економічного зростання? Який між ними зв'язок?
4. Проаналізуйте джерела економічного зростання.
5. Розкрийте зміст екстенсивного типу економічного зростання.
6. Надайте характеристику інтенсивного типу економічного зростання.
7. Яке значення має тип економічного зростання для соціально-економічного прогресу?
8. Який вплив має науково-технічний прогрес на економічне зростання?
9. Що таке виробнича функція?
10. В чому сутність моделі Солоу?
11. Охарактеризуйте «золоте правило».
12. Розкрийте зміст моделі Харрода-Домара?
13. Чим відрізняється економічний розвиток від економічного зростання?
14. Охарактеризуйте систему показників економічного розвитку країни.

Практичні завдання

Завдання 13.1.

Встановіть відповідність у вигляді комбінації букв і цифр
Таблиця 13.1 – Вихідні дані

Терміни	Визначення (ознаки)
А. Економічне зростання	1. Відсоток приросту національного продукту за рахунок науково-технічного прогресу.
В. Інтенсивний тип економічного зростання	2. Збільшення реального обсягу продукції у країні.
С. Екстенсивний тип економічного зростання	3. Відношення сукупного капіталу країни до сукупної робочої сили.
Д. Капіталоозброєність	4. Аналітичний метод, що приписує зростання обсягу національного продукту трьом чинникам – приросту капіталу, приросту праці та змінам у технології.
Е. Продуктивна сила праці	5. Багатофакторний процес, який відображає зміни в усіх сферах національної економіки в довгостроковому періоді.
Ф. Фондовіддача	6. Модель, що показує вплив заощаджень, зростання населення і науково-технічного прогресу на динаміку рівня життя.
Г. Залишок Солоу	7. Розвиток національної економіки в довгостроковому періоді, за якого зростаючі обсяги сукупного попиту і сукупної пропозиції дорівнюють одне одному.
Н. Золоте правило обсягу капіталу	8. Збільшення обсягу капіталу в національній економіці.
І. Нагромадження капіталу	9. Протилежний показник фондівіддачі.
Ж. Інтенсифікація	10. Зростання національної економіки

економіки	на основі підвищення ефективності факторів виробництва.
К. Стаціонарний обсяг капіталу	11. Кількість продукції на одного зайнятого робітника.
Л. Продуктивність праці	12. Стаціонарний обсяг капіталу, що максимізує споживання.
М. Фондомісткість	13. Моделі, методологічною основою яких є гіпотези про наявність досконалої конкуренції на ринку факторів виробництва
Н. Витрати праці	14. Моделі, методологічною основою яких є гіпотези щодо необхідності збільшення державних видатків чи приватних інвестицій для досягнення макроекономічної рівноваги за повною зайнятістю.
О. Матеріаломісткість	15. Ефективність робочої сили.
Р. Фактори розподілу	16. Ефективність використання основного капіталу.
Q. Фактори пропозиції	17. Фактори, що сприяють зростанню сукупних видатків.
R. Фактори попиту	18. Відношення вартості матеріальних ресурсів до вартості виготовленої продукції
S. Модель зростання Солоу	19. Нарощування виробництва на основі збільшення факторів виробництва за попереднього рівня технології.
T. Модель Харрода-Домара	20. Фактори, до яких належить структура виробництва, рівень розвитку інфраструктури, інституціональні чинники.
U. Виробнича функція	21. Модель, основним припущенням якої є пропорційність національного доходу обсягу капіталу
V. Рівноважне економічне зростання	22. Обсяг капіталу на працівника, за якого інвестиції та амортизація

	дорівнюють одне одному.
W. Економічний розвиток	23. Фактори, які характеризують фізичну здатність економіки до зростання.
X. Облік економічного зростання	24. Математична залежність, яка показує можливий обсяг виробництва за даних ресурсів і технологій.
Y. Неокласичні моделі	25. Збільшення значення в національній економіці інтенсивного типу економічного зростання.
Z. Некейнсіанські моделі	26. Кількість людино-годин, яка визначається добутком кількості зайнятих у виробництві на загальну кількість відпрацьованих ними годин.

Завдання 13.2.

Визначте, правильні чи неправильні наступні твердження:

1. Фактори пропозиції зумовлюють фізичну здатність економіки до зростання.
2. Високі темпи економічного зростання не завжди свідчать про прискорений прогресивний економічний розвиток країни.
3. Економічне зростання – це збільшення номінального обсягу ВВП за певний відтинок часу.
4. Навіть дуже бідні на ресурси країни можуть мати високі темпи економічного зростання і забезпечувати належний рівень життя своїх громадян.
5. Інвестиції збільшують обсяг капіталу на працівника.
6. Економічне зростання графічно зображають переміщенням кривої виробничих можливостей вліво.
7. Економічне зростання послаблює суперечність між безмежними суспільними потребами і обмеженими ресурсами.
8. Взаємодію основних факторів, що впливають на економічне зростання, ілюструє крива виробничих можливостей.

9. Економічне зростання і економічний розвиток – тотожні поняття.

10. Усі фактори, які впливають на економічне зростання, можна звести до витрат праці та продуктивності праці.

11. У ХХ ст. в розвинених країнах затрати праці, виміряні в людино-годинах, зростали повільніше, ніж капітал.

12. Згідно з поглядом Мальтуса, для уповільнення темпів збільшення населення треба досягти вищих темпів економічного зростання.

13. Основу неокласичних моделей економічного зростання складають гіпотези про наявність досконалої конкуренції на ринку факторів виробництва і можливість зведення всіх факторів до двох головних – праці й капіталу.

14. За стаціонарного обсягу капіталу інвестиції на працівника перевищують амортизацію на працівника.

15. Економічне зростання вимірюється тільки у відносних величинах.

16. Підвищення рівня життя в країні має місце лише за такого збільшення обсягу виробництва, яке перевищує зростання населення.

17. У міру підвищення капіталоозброєності крива виробничих можливостей стає положистою.

18. Стабільне економічне зростання передбачає не лише повне використання ресурсів, а й оптимальну структуру виробництва.

19. Рівень економічного розвитку країни визначають на підставі показників рівня життя населення.

20. Для визначення рівня якості життя використовують індекс людського розвитку.

Завдання 13.3.

Визначте одну правильну відповідь

1. Економічне зростання графічно можна проілюструвати:

а) рухом від однієї точки до іншої по кривій виробничих можливостей;

б) рухом від однієї точки до іншої за межами кривої виробничих можливостей;

в) переміщенням кривої виробничих можливостей вліво;

г) переміщенням кривої виробничих можливостей вправо;

д) усі твердження неправильні.

2. Економічне зростання означає:

а) забезпечення повної зайнятості;

б) збільшення ресурсів та можливостей для виробництва;

в) збільшення кількості вироблених товарів і послуг;

г) збільшення номінального ВВП країни;

д) усі твердження правильні.

3. Для визначення рівня економічного розвитку країни використовують низку показників, окрім:

а) ВВП на душу населення;

б) рівня заощаджень у національній економіці;

в) показників ефективності функціонування економіки, що обчислюються на підставі ВВП;

г) показників рівня та якості життя населення;

д) виробництва і споживання ключових видів продукції;

е) немає правильної відповіді.

4. Що не є «колесом економічного зростання»?

а) структура виробництва;

б) кількість та якість природних ресурсів;

в) кількість та якість трудових ресурсів;

г) обсяг капіталу країни;

д) технологія.

5. Що не є аргументом прихильників економічного зростання?

а) економічне зростання є єдиним шляхом до підвищення життєвого рівня населення;

б) економічне зростання сприяє покращенню якості життя;

в) економічне зростання дає змогу нації зберігати державну незалежність;

г) економічне зростання полегшує розв'язання проблеми обмеженості ресурсів;

д) економічне зростання забезпечує пряму залежність між збільшенням кількості товарів та послуг і оздоровленням довкілля.

6. Модель Солоу не припускає, що:

- а) обсяг національного доходу є постійним;
- б) віддача від масштабу є постійною;
- в) граничні продукти праці і капіталу є спадними;
- г) обсяг національного продукту залежить від капіталу, праці й технології;
- д) споживання залежить лише від доходу.

7. За основу зростання в моделі Солоу приймається:

- а) зростання продукту;
- б) зростання рівня цін;
- в) зростання зайнятості;
- г) зростання продуктивності праці;
- д) усі відповіді неправильні.

8. Найбільш суттєва причина економічного зростання у розвинених країнах:

- а) зростання кваліфікації робочої сили;
- б) збільшення обсягу капіталу, що застосовується;
- в) технологічні зміни у виробництві;
- г) реалізація грошово-кредитної та фіскальної політики, яка сприяє економічному зростанню;
- д) зростання зайнятості.

9. Неокейнсіанська модель економічного зростання базується на:

- а) моделі AD-AS;
- б) моделі взаємодії мультиплікатора і акселератора;
- в) моделі Солоу;
- г) моделі IS-LM;
- д) усі відповіді неправильні.

10. В економіці, яка характеризується повною зайнятістю, високі темпи економічного зростання вимагають:

- а) зниження норми заощаджень та інвестицій;
- б) низької норми заощаджень та високої норми інвестицій;
- в) високої норми заощаджень і низької норми інвестицій;
- г) високої норми заощаджень і високої норми інвестицій;
- д) немає правильної відповіді.

11. Якщо національна економіка перебуває у стаціонарному стані, то, згідно з моделлю Солоу, рівень заощаджень не визначає:

- а) обсяг продукту на працівника;
- б) капітал на працівника;
- в) споживання на працівника;
- г) приріст продукту на працівника;
- д) інвестиції на працівника.

12. У національній економіці будь-якої країни обсяг капіталу на працівника:

- а) менший, ніж за Золотим правилом;
- б) більший, ніж за Золотим правилом;
- в) відповідає Золотому правилу;
- г) усі відповіді неправильні.

13. Яка закономірність не простежувалася в економічному зростанні розвинених країн у ХХ ст.?

- а) підвищення продуктивності праці;
- б) підвищення капіталомісткості продукції;
- в) зростання реальної заробітної плати;
- г) збільшення частки капіталу в національному доході;
- д) підвищення капіталоозброєності праці.

14. До факторів пропозиції не відноситься:

- а) кількість і якість трудових ресурсів;
- б) структура виробництва;
- в) обсяг капіталу країни;
- г) кількість і якість природних ресурсів;
- д) технологія.

15. За основу зростання в моделі Солоу приймається:

- а) зростання продуктивності праці;
- б) зростання обсягу виробництва;
- в) зростання рівня цін;
- г) зростання зайнятості.

16. Для розширення виробничого потенціалу країни необхідно, щоб:

- а) чистий продукт перевищував національний дохід;
- б) чисті інвестиції перевищували величину амортизації;
- в) національний дохід перевищував обсяги споживчих витрат домогосподарств;
- г) ВВП перевищував чистий продукт на величину амортизації.

17. Стационарний обсяг капіталу відповідає Золотому правилу за:

- а) найвищого рівня заощаджень;
- б) найвищого рівня доходу;
- в) найвищого рівня споживання;
- г) найнижчого рівня амортизації;
- д) усі відповіді неправильні.

18. Згідно з Золотим правилом, граничний продукт капіталу дорівнює:

- а) реальній процентній ставці;
- б) нормі амортизації;
- в) темпу інфляції;
- г) рівню заощаджень;
- д) граничному продукту праці.

Завдання 13.4 .

Розв'яжіть задачу

Приклади розв'язання задач

Задача 1.

Реальний ВВП країни у 2019 році становив 100 млн. грн., а у 2020 році – 120 млн. грн. Населення країни зросло з 40 млн. осіб у 2019 році до 41 млн. осіб у 2020 році.

Визначити:

1. Темп зростання ВВП країни.
2. Темп зростання ВВП на душу населення.

Розв'язок:

Темпи зростання ВВП дорівнюють:

$$(120-100): 100 = 0,2 \text{ або } 20 \%$$

ВВП на душу населення у 2019 році дорівнював:

$$100: 40 = 2,5 \text{ млн.грн./ особу}$$

ВВП на душу населення у 2020 році склав:

$$120: 41 = 2,927 \text{ млн. грн./ особу}$$

Темп зростання ВВП на душу населення обчислюється за формулою:

$$(2,927-2,5) : 2,5 = 0,17 \text{ або } 17 \%$$

Задача 2.

У Польщі відношення приросту капіталу до приросту продукції становить 3, а в Німеччині – 2,7. Гранична схильність до заощадження у Польщі – 0,2, а в Німеччині 0,25.

Використовуючи модель Домара-Харрода, визначте темпи економічного зростання в цих країнах.

Розв'язок:

Загальна формула Домара-Харрода для визначення темпів економічного зростання має вигляд:

$$\Delta Y : Y = \Delta MPS : k,$$

де **MPS** – схильність до заощадження; відношення приросту капіталу до приросту продукту, тобто до реального ВВП.

Звідси:

Темп економічного зростання у Польщі становить:

$$0,2 : 3 = 0,067 \text{ або } 6,7 \%$$

Темп економічного зростання у Німеччині становить:

$$0,25 : 0,27 = 0,093 \text{ або } 9,3 \%$$

Отже, темп економічного зростання у Німеччині у 1,38 рази вищий, ніж у Польщі.

Задачі для самостійного розв'язання

Задача 3.

1. В національному господарстві ВВП збільшився від 857 млрд грн до 985 млрд грн, тоді як ціни зросли на 10,2%. Визначить реальне економічне зростання.

Задача 4.

Припустимо, що єдиними компонентами сукупного попиту в країні є інвестиції та споживання. MPC дорівнює 0,8, капіталомісткість продукції – 2. У вихідному році ВВП країни

становив 100 одиниць. Визначити, яким буде ВВП країни через три роки.

Задача 5.

4. В моделі закритої економіки без втручання держави обсяг заощаджень в n -му році (S_n) визначається за формулою $S_n = 0,3 Y_{n-1} - 160$. Щорічні автономні інвестиції складають 400 грн. За цих умов встановлюється рівновага при $Y_{n-2} = 1600$. Визначити:

- а) рівноважний Y_{n-1} (національний дохід);
- б) темп зростання Y ;
- в) Y в n -му році, якщо темп зростання не змінюється.

ТЕМА 14. ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ

Мета заняття: формування у студентів ґрунтовних знань щодо світового господарства, відкритої і закритої економіки, глобалізації, міжнародного поділу праці, інтернаціоналізації. Набуття практичних навичок визначення платіжного балансу, зовнішньоторгівельного сальдо, практичного застосування моделі Манделла-Флемінга.

Контрольні питання

1. Дайте визначення відкритої економіки. Який критерій лежить в основі її поділу на велику та малу відкриту економіку?
2. Назвіть передумови побудови моделі Манделла-Флемінга для малої відкритої економіки.
3. Які валютні системи ви знаєте? У чому полягає різниця між ними?
4. Дайте визначення паритету і валютному курсу.
5. Поясніть сутність теорій міжнародної торгівлі?
6. Які ви знаєте режими валютних курсів? Охарактеризуйте їх.
7. Які переваги та недоліки мають плаваючий та фіксований валютні курси?
8. Дайте визначення світового господарства. Охарактеризуйте його особливості на сучасному етапі.
9. Перерахуйте ознаки відкритості економіки.
10. Дайте визначення платіжного балансу. Охарактеризуйте його особливості.
11. Поясніть різницю між політикою протекціонізму та лібералізму.

Практичні завдання

Завдання 14.1.

Встановіть відповідність у вигляді комбінації букв і цифр

Таблиця 14.1 – Вихідні дані

Терміни	Визначення (ознаки)
А. Світове господарство	1. Спеціалізація та кооперація певних країн у виробництві певних товарів та послуг з метою реалізації їх на зовнішньому ринку.
В. Відкрита економіка	2. Процес створення і поглиблення стійких зв'язків між підприємствами різних країн або окремими країнами
С. Закрита економіка	3. Країна має абсолютну перевагу у виробництві певного виду продукції за умов, якщо вона здатна її виробляти з меншими витратами ресурсів, ніж інші країни.
Д. Глобалізація	4. Кожна країна повинна спеціалізуватися на виробництві тих товарів, які мають нижчу відносну ціну порівняно з іншими країнами.
Е. Міжнародний поділ праці	5. Сукупність національних економік, взаємопов'язаних і взаємодіючих між собою на основі міжнародного поділу праці.
Ф. Інтернаціоналізація	6. Економіка, яка бере участь в економічних відносинах між країнами
Г. Теорія абсолютних переваг	7. Економіка, усі товари якої виробляються і продаються всередині країни.
Н. Теорія порівняльних переваг	8. Процес обміну товарами, послугами, капіталом та робочою силою, що виходить за межі державних

	кордонів і з 60-х років ХХ ст. набуває форми перетворення національних економік у єдиний простір
I. Теорія Гекшера-Оліна	9. Політика захисту вітчизняного виробника від іноземних конкурентів.
J. Теорія конкурентоспроможності	10. Відкрита зовнішньоторговельна політика без торговельних бар'єрів.
K. Функціонально платіжний баланс	11. Національна економіка, якій притаманні такі ознаки: незначна частка у світовому експорті та імпорті; обмежений вплив на світовий ринок; значна залежність національної відсоткової ставки від світових відсоткових ставок.
L. Фінансові потоки	12. Національна економіка, експорт та імпорт якої становлять значну частину відповідних світових показників
M. Реальні потоки	13. Перевищення валютних надходжень від експорту над витратами валюти від імпорту.
N. Баланс автономних операцій	14. Перевищення валютних витрат на імпорт над валютними надходженнями від експорту.
O. Неавтономні операції	15. Державна політика, яка впливає на обсяги зовнішньої торгівлі через податки, субсидії та обмеження на експорт та імпорт.
P. Сальдо платіжного Балансу	16. Рух товарів, послуг, матеріальних або інших нефінансових активів.
Q. Активне сальдо платіжного балансу	17. Операції, які здійснюються суб'єктами приватної економіки без участі держави.
R. Дефіцитне сальдо	18. Операції, що пов'язані з

платіжного балансу.	резервними активами і здійснюються державою.
S. Торговельна політика 16	19. Країни (кредитом та дебетом), де експорт зараховується зі знаком «+» (кредит), імпорт із знаком «-» (дебет).
T. Протекціонізм	20. Кожна країна прагне спеціалізувати свій експорт на тих товарах, для виготовлення яких вона має достатню кількість дешевих факторів виробництва.
U. Лібералізм	21. Участь країни у міжнародній торгівлі визначається рівнем конкурентоспроможності її підприємств на відповідних світових ринках, які залежать від чотирьох чинників.
V. Мала відкрита економіка	22. Макроекономічна модель, яка охоплює сукупність економічних операцій певної країни з іншими країнами.
W. Велика відкрита Економіка	23. Рух вимог та зобов'язань, що виникають у зв'язку з рухом реальних цінностей.
X. Прямі інвестиції	24. Різниця між доходами, отриманими резидентами країни за кордоном, і доходами, які виплачені у країні нерезидентам.
Y. Портфельні інвестиції	25. Такі інвестиції, коли іноземний інвестор володіє десятьма і більше відсотками звичайних акцій акціонерного товариства.
Z. Чистий зовнішній дохід	26. Такі інвестиції, коли іноземний інвестор володіє менш ніж 10% акціонерного капіталу, а також облігаціями та іншими цінними паперами держави та корпорацій.

Завдання 14.2.

Визначте, правильні чи неправильні наступні твердження:

1. Характерною рисою світового господарства є процес активного переміщення факторів виробництва через кордони.
2. Характерною рисою відкритості економіки для великих країн є відношення зовнішньоторговельного обороту на душу населення у розмірі 55–70%.
3. Процеси глобалізації набувають постійних й неухильних форм з 60-х років ХХ ст.
4. Головним критерієм рівня економічного розвитку країни є розмір ВВП на душу населення.
5. Існують дві основні форми міжнародного поділу праці.
6. Засади теорії міжнародної торгівлі були сформульовані М. Портером.
7. Теорія абсолютних переваг розроблена Е. Хекшером і Б. Оліном.
8. В Україні відповідальність за складання платіжного балансу покладено на Національний банк України.
9. Складання платіжного балансу є обов'язковою вимогою для всіх країн – членів Міжнародного валютного фонду (МВФ).
10. Платіжний баланс не завжди є рівноважним.
11. Кожна країна прагне до нульового сальдо платіжного балансу.
12. Управління платіжним балансом національної економіки знаходить своє відображення в реалізації зовнішньоекономічної політики держави.
13. Негативними наслідками лібералізму є відсутність захисту від демпінгу іноземних виробників.
14. У закритій економіці ВВП та ВВП є тотожними.
15. У відкритій економіці ВВП та ВВП є тотожними.
16. Коли країна перебуває в умовах дефляційного розриву, то зростання чистого експорту чинить негативний вплив на макроекономічне становище національної економіки.

17. Рівновага товарного, грошового та зовнішнього ринків для відкритої економіки в найбільш загальному вигляді була описана моделлю Манделла-Флемінга.

18. Модель Манделла-Флемінга розроблена у 40-х роках ХХ ст.

19. Під «малою» мають на увазі економіку, яка має невелику частку світового ринку і практично не має впливу на світову ставку проценту.

20. Світова відсоткова ставка в моделі Манделла-Флемінга визначається зовнішніми факторами і не залежить від малої відкритої економіки.

Завдання 14.3.

Визначте одну правильну відповідь

1. Скільки існує форм міжнародного поділу праці?

- а) одна: загальна;
- б) дві: загальна, часткова;
- в) три: загальна, часткова, одинична;
- г) дві: часткова, одинична;
- д) одна: одинична.

2. Міжнародна кооперація не передбачає:

- а) спільну розробку науково-технічних проблем;
- б) обмін науково-технічною інформацією;
- в) продаж і купівлю ліцензій, ноу-хау;
- г) укладання угод щодо ціни реалізації;
- д) обмін вченими.

3. Теорія абсолютних переваг запропонована:

- а) А. Смітом;
- б) Д. Рікардо;
- в) Е. Хекшером і Б. Оліном;
- г) М. Портером;
- д) В. Леонтєвим.

4. Теорія порівняльних переваг запропонована:

- а) А. Смітом;
- б) Д. Рікардо;
- в) Е. Хекшером і Б. Оліном;

- г) М. Портером;
- д) В. Леонтьєвим.

5. Теорія конкурентоспроможності запропонована:

- а) А. Смітом
- б) Д. Рікардо
- в) Е. Хекшером і Б. Оліном
- г) М. Портером.
- д) В. Леонтьєвим.

6. Яка установа складає платіжний баланс в Україні?

- а) Адміністрація Президента;
- б) Кабінет Міністрів;
- в) Національний банк;
- г) міністерство фінансів;
- д) міністерство інфраструктури.

7. До елементів структури платіжного балансу не відноситься...

- а) торговельний баланс;
- б) платіжні надходження за послуги;
- в) грошові потоки, пов'язані з рухом капіталу;
- г) доходи приватних осіб;
- д) грошові перекази приватних осіб, громадських організацій, державних установ.

8. Зовнішньоторговельне сальдо це:

- а) обсяги торгових операцій;
- б) платіжні надходження за товари;
- в) грошові потоки, пов'язані з рухом капіталу;
- г) витрати приватних осіб на купівлю іноземних товарів;
- д) різниця між експортом та імпортом.

9. В основі моделі Манделли-Флемінга лежить припущення про:

- а) недостатність інвестицій;
- б) абсолютну мобільність капіталу;
- в) повільний рух грошових потоків;
- г) повну закритість економіки;
- д) високі темпи інфляції.

10. Які ознаки не є ознаками відкритої економіки?

- а) рівень продуктивності праці;

б) обсяг зовнішньоторговельного обороту на душу населення;

в) частка зовнішнього торговельного обороту в загальному обсязі виробництва;

г) частка експорту в загальному обсязі виробництва;

д) частка імпорту в загальному обсязі споживання.

11. Не відносяться до тенденцій глобалізації економіки:

а) формування світового економічного простору у зв'язку з переходом більшості країн до ринкової економіки;

б) розвиток міжнародного поділу праці, що враховує природні, економічні та соціальні фактори країни;

в) створення інфраструктури світового масштабу;

г) підвищення якості життя населення;

д) зростання матеріальної зацікавленості в постійному економічному співробітництві між країнами.

12. Не відноситься до ознак класифікації країн, що входять до світового господарства, наступна ознака:

а) рівень економічного розвитку;

б) стадія розвитку економіки;

в) ступінь інтеграції у світове господарство;

г) рівень кооперації виробництва.

13. Не відносяться до міжнародних економічних організацій:

а) ЮНЕСКО;

б) МВФ;

в) МБРР;

г) СОТ.

14. Який фактор не впливає на поглиблення міжнародного поділу праці?

а) рівень кооперації виробництва;

б) дефіцит ресурсів;

в) можливість знизити витрати виробництва за рахунок дешевої робочої сили;

г) загострення конкурентної боротьби на внутрішньому ринку;

д) організація виробництва товарів за кордоном.

15. Переваги країни у міжнародній торгівлі за рахунок забезпеченості факторами виробництва розглядаються у теорії:

- а) А. Сміта;
- б) Д. Рікардо;
- в) Е. Хекшера і Б. Оліна;
- г) М. Портера;
- д) В. Леонтєва.

16. Переваги країни у міжнародній торгівлі за рахунок відносно нижчої ціни порівняно з іншими країнами розглядаються у теорії:

- а) А. Сміта;
- б) Д. Рікардо;
- в) Е. Хекшера і Б. Оліна;
- г) М. Портера;
- д) В. Леонтєва.

17. Переваги країни у міжнародній торгівлі за рахунок менших витрат ресурсів порівняно з іншими країнами розглядаються у теорії:

- а) А. Сміта;
- б) Д. Рікардо;
- в) Е. Хекшера і Б. Оліна;
- г) М. Портера;

ТЕМИ ДОПОВІДЕЙ

1. Теорія довгих хвиль Кондратьєва.
2. Програма Маршала для відновлення економіки Європи.
3. Йозеф Шумпетер та його погляд на економічні хвилі розвитку суспільства.
4. «Новий курс» Франкліна Рузвельта як вихід з глобальної економічної кризи.
5. Натуральне господарство та товарне виробництво. Товар та його складові.
6. Криві байдужості та їх властивості.
7. Бюджетні обмеження.
8. Споживчий вибір.
9. Відкриття, банкрутство та закриття підприємств.
10. Історичні передумови виникнення кейнсіанства.
11. Теоретична система та економічна програма Дж. М. Кейнса.
12. Неокейнсіанські теорії економічного зростання. Посткейнсіанство.
13. Кейнсіанська теорія та економічна політика.
14. Нобелівський лауреат в сфері економіки В.В. Леонт'єв.
15. Внесок , лауреата Нобелівської премії з економіки Саймона Кузнеця в розвиток емпіричної економіки.
16. Економічне вчення Дж. Б. Кларка
17. Сутність нагромадження та його фактори.
18. Інтенсивне відтворення та економічне зростання.
19. Розширене відтворення і проблеми екології.
20. Національне багатство України, його структура та особливості.
21. Проблеми розвитку науково-технічного потенціалу України.
22. Моделі кругообігу в різних економічних теоріях.
23. Валовий внутрішній продукт як основа національної економіки.
24. Науково-технічний прогрес як фактор інтенсивного відтворення.

25. Місце показників «індекс людського розвитку» та «індекс економічної свободи» в макроекономічному дослідженні.
26. Проблема нерівності доходів в ринковій економіці.
27. Інфляція і політика регулювання доходів в розвинених країнах.
28. Тенденції в формуванні та розподілу особистих доходів населення і еволюція соціальної структури суспільства.
29. Рівень життя населення та процес глобалізації.
30. Доходи населення та рівень життя в Україні.
31. Функціональне призначення і взаємозв'язок споживання та заощаджень.
32. Теорія споживання І. Фішера.
33. Теорія поведінки споживача М. Фрідмена.
34. Структура та динаміка споживання в умовах розвинутої економіки (на прикладі окремих розвинених країн)
35. Інвестиції та їхня роль у розвитку національної економіки
36. Інвестиційна політика в системі державного регулювання економіки
37. Практична значущість моделі «сукупний попит-сукупна пропозиція».
38. Проблема оптимізації та економічна рівновага.
39. Держава як суб'єкт макроекономічного регулювання.
40. Стабілізаційна політика держави в умовах «перегрітої» економіки.
41. Безробіття як форма макроекономічної нестабільності.
42. Взаємозв'язок циклічного розвитку економіки та безробіття.
43. Моделі ринку праці (на прикладі окремих країн).
44. Аналіз концепцій зайнятості населення.
45. Ринок праці в Україні, його особливості.
46. Сучасні аспекти міграції робочої сили.
47. Проблеми формування людського капіталу в світі та в Україні.
48. Інфляція як форма прояву макроекономічної нестабільності.
49. Монетарна теорія інфляції.
50. Кейнсіанська концепція антиінфляційної політики.
51. Інфляційні очікування в економіці.

52. Досвід розвинених країн у боротьбі з інфляцією.
53. Сучасний стан та чинники інфляційних процесів в Україні.
54. Роль фіскальної політики в державному регулюванні економіки.
55. Еволюція типів і видів податків.
56. Концепції балансування державного бюджету.
57. Бюджетна система України – проблеми і перспективи.
58. Державний борг України та його вплив на економіку.
59. Особливості формування банківської системи в Україні.
60. Небанківські фінансово-кредитні інститути, їхня роль у формуванні конкурентних фінансових систем.
61. Страховий ринок – його сутність та форми.
62. Монетарна політика в Україні.
63. Економічне зростання і проблеми екології
64. Економічне зростання і соціальна політика держави.
65. Економічне зростання і проблеми сталого розвитку.
66. Посткейнсіанські моделі економічного зростання.
67. Модель економічного зростання Р. Солоу.
68. Економічне зростання і проблеми розвитку регіонів України.
69. Світове господарство: основні тренди і умови розвитку.
70. Концепції регулювання платіжного балансу і валютного курсу.
71. Аналіз платіжного балансу України.
72. Україна і економічні центри світового господарства.
73. Інтеграція України в світове господарство – проблеми і перспективи.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Базова

1. Андреюк Н.В., Кузнецова Л.В., Салатюк Н.М. Мікроекономіка: Основи теорії та практикум: Навч. посіб. — К.: НУХТ, 2019. — 408 с.
2. Білецька, Л.В. Економічна теорія (Політекономія. Мікроекономіка. Макроекономіка) : підручник для ст-тів ВНЗ / Л.В. Білецька, О.В. Білецький, В.І. Савіч. — К. : Центр учбової літератури, 2017. — 664 с.
3. Економіка підприємства : практикум для студентів усіх спеціальностей першого (бакалаврського) рівня. Уклад. Л. М. Бондаренко, М. В. Горобинська. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2020. 66 с.
4. Корсікова, Н.М. Макроекономіка: навчальний посібник для ст-ів ВНЗ / Н М Корсікова. — Львів : Магнолія-2006, 2019. — 240 с.: іл.
5. Кравчук Ю.Б. Мікроекономіка: Навчальний посібник. - Харків, ХНУВС, 2016. - 133 с.
6. Кулішов, В.В. Макроекономіка: основи теорії і практикум: навчальний посібник / В.В. Кулішов. — 3-е видання. — Львів: Магнолія 2006, 2019. — 254 с
7. Макроекономіка: учебник / В.Д. Базилевич, Е.С. Базилевич, Л.А. Баластрик; под ред. В.Д. Базилевича: Киев. нац. ун-т им.Т. Шевченка.— Киев:Знання, 2015. — 694 с.
8. Макроекономіка : підручник / О.М. Козакова, Е.М. Забарна. —Херсон : Олді-плюс, 2019. — 428 с.
9. Макроекономіка: базовий курс [Електронний ресурс] : навч. посіб. / [проф. І.Й. Малий, проф. І.Ф. Радіонова, доц. Т.Ф. Куценко, доц. Н.В. Федірко та ін.] — К. : КНЕУ, 2016. — 254 с.
10. Оверченко В. І., Мажак З.М., Софій М.І. Мікроекономіка:Навчальний посібник./ за наук. ред.О.Л. Ануфрієвої.— Івано-Франківськ - «ЛілеяНВ».— 2015.— 348 с.
11. Основи бізнесу: навчальний посібник / Доброва Н.В.,Осипова М.М. — Одеса: Бондаренко М. О., 2018. — 305 с.

12. Солонінко К.С. Макроекономіка: навч.-метод. посібник. – К: «Центр навчальної літератури». – 2019. – 200 с.

Допоміжна

1. Аналітика та прогнозування соціально-економічних процесів і податкових надходжень: монографія ; [Паянок Т.М., Лаговський В.В., Краєвський В.М. та ін.]. К.: ЦП «Компринт», 2019. 426 с.

2. Економіка та організація підприємницької діяльності: навч. посіб / За заг. ред. д.е.н. Н. В. Сментини. – К: ФОП Гуляєва В.М, 2019. – 320с.

3. Вступ до ринкової економіки трансформаційного типу : навчальний посібник (конспект лекцій) / В.І. Захарченко, М.М. Меркулов, Л.М. Сорока. – Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2019. – 184 с.

4. Макроекономіка: навч. посіб./ за заг. ред. М.І. Макаренка: М.І Макаренко, Т.О. Семененко, Д.В. Олексіч. – К.: «Центр учбової літератури» - 2014. – 2016 с.

5. Мікроекономіка: підручник / А.П. Наливайко, Л.А. Азьмук, П.Г. Банщиков та ін.- К.: КНЕУ, 2011. – 446 с.

6. Міжнародна макроекономіка. Навч. посібник. Видання 3-тє перероб. та доп. – К.: Центр навчальної літератури, 2011. – 364 с.

7. Нісфоян С.С. Управління витратами на утримання і розвиток персоналу підприємств : [монографія] ; С.С. Нісфоян. Кропивницький: Видавець Лисенко В.Ф., 2020. 268 с.

8. Семернікова І. О., Мешкова-Кравченко Н. В. Економіка підприємства [Текст] : навч. посібник. Херсон : Олді-плюс, 2019. 312 с.

9. Формування бізнес-середовища України в умовах інституційних трансформацій : монографія / Мар'яна Іванівна Мельник. – Львів : ІРД НАН України, 2012. – 568 с.

Інформаційні ресурси

1. Державна служба статистики України:
<http://www.ukrstat.gov.ua/>.

2. Міжнародний центр перспективних досліджень:
<http://icps.com.ua/>.

3. Національний інститут стратегічних досліджень при Президентові України: <https://niss.gov.ua/>.

Інтернет-джерела

<http://iportal.rada.gov.ua/> – Верховна Рада України

<http://www.ukrstat.gov.ua/> - Державна служба статистики

України

<http://www.minfin.gov.ua/> – Міністерство фінансів України

<https://www.me.gov.ua/> - Міністерство економіки

<https://www.kmu.gov.ua/> - Кабінет міністрів України

ЗМІСТ

ВСТУП	3
ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ	4
Тема 1. Взаємозв'язок «реальної економіки» з «економічною теорією».	
Невідривність мікро- та макроекономіки	4
Тема 2. Обмеження, альтернативи, вибір	11
Тема 3. Суспільне відтворення	21
Тема 4. Теорія раціональної поведінки споживача	31
Тема 5. Попит і пропозиція, їх взаємодія	44
Тема 6. Фірма (підприємство) як виробнича система в умовах досконалої і недосконалої конкуренції	58
Тема 7. Макроекономічні показники та їх вимір	69
Тема 8. Сукупний попит і сукупна пропозиція	81
Тема 9. Наслідки порушення рівноваги: Інфляція та антиінфляційна політика	95
Тема 10. Ринок праці. Зайнятість та безробіття	107
Тема 11. Фіскальна та грошово-кредитна політика держави	118
Тема 12. Монетарна політика	129
Тема 13. Економічне зростання	142
Тема 14. Зовнішньоекономічна діяльність	153
Теми доповідей	162
Рекомендована література	165

Навчальне видання

ТКАЧЕКНО Алла Михайлівна
ХАНЕНКО Алла Валеріївна
БУГРИМ Олександр Юрійович

СЕРЕДОВИЩЕ ФУНКЦІОНУВАННЯ БІЗНЕСУ

Навчальний посібник

Комп'ютерний набір *Ханенко А.В.*
Верстання *Ханенко А.В.*

Підписано до друку 08.02.2022. Формат 60×84/16. Ум. друк. арк. 9,82.
Тираж 100 прим. Зам. № 165.

Національний університет «Запорізька політехніка»
Україна, 69063, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 64
Тел.: (061) 769–82–96, 220–12–14

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 6952 від 22.10.2019.